

Estd. : July, 1999

॥ प्रज्वलितो ज्ञानमय प्रदीपः ॥

UGC (2F & 12B) Dt. 16-8-2011

Shri. Shahu Shikshan Prasarak Seva Mandal, Peth Vadgaon's

Perm. Aff. No. SU/AFFI/T-2/UMK/4818 Dt. 15-7-2010

NAAC Accredited - 'A+' (3.41)
Feb. 2023

SHRI. VIJAYSINHA YADAV COLLEGE

Peth Vadgaon, Tal. Hatkanangale. Dist. Kolhapur.

(Maharashtra) 416 112 ☎ (0230) 2471599

Affiliated to Shivaji University, Kolhapur

vyadavcollege@rediffmail.com

www.vympv.ac.in

President : **Shri. Gulabrao Pol**
I.P.S.

Secretary : **Sou. Vidya Gulabrao Pol**
M.A., B.Ed.

Vice President : **Smt. Vijayadevi V. Yadav**

Principal : **Dr. Ashok S. Chavan**
M.A.Ph.D.SET

1.3.3 - Number of students undertaking project work/field work/ internships

Shri.Vijaysinha Yadav College, Peth Vadgaon

B.A. II 2022-2023

Environment Project List

STUDENT NAME	PROJECT TITLE
MINCHEKAR SURYANAND SHASHIKANT	Air Pollution
DESAI SANKET SANTOSH	
TODKAR MADHAVI BHIMRAO	
RATHOD SUREKHA PARSHURAM	
RAYCHURKAR VAISHNAVI BHIMRAO	
SAVEKAR VIDHYARANI KRUSHNAT	
CHAVAN HARHVARDDHAN MAHADEV	Excessive use of water and increasement of ground water
SURYAVANISHI AADHITY JANGAM	
SURYAWANSHI ADITYA AVADHUT	
PATIL VEVEK MAHADEV	
DONGARE SHRIMANT UDHYKUMAR	
JAGDALE SAI SURYKANT	
TUPARE SWAPNIL ANANDA	Solar Energy is Need of Tilme
MADHHALE KOHINOOR SANJAY	
PATIL PRATIK SHIVAJI	
PATIL SANIKA GANPATI	
DONGARE ALISHA ARUN	
VASUDEV SUMIT DIPAK	
CHAVAN KARISHMA SHIVAJI	Rural and Urban Population Growth
JADHAV SANIKA HANMANT	
THOMBARE PALLAVI DADU	
CHIBADE SHWETA SITARAM	
GORIVALE DIPALI SHAMRAO	

KAMBLE YASH SANPAT	Effects of Plastic on the Environment
SHINDE SIDDHESH RAJU	
BENDARE SWANAND UMESH	
KAMBLE RUTURAJ RAJENDRA	
CHINGLE NAVNIT NILESH	
KHARKANDE NIKHIL NANDKUMAR	
MUJAWAR AYESHA FARUKH	Water Pollution
GANBAVLE SAKSHI SUNIL	
METHEPATIL VAISHNAVI BAJRANG	
PATIL DIVYANI TANAJI	
PANEKAR ROHIT SUNIL	
KAMBLE VIVEK DINKAR	
KHADE VAIBHAVI GAUTAM	Important Aurvedic plants found in the surroundings
KOLI HARSHDA RAJARAM	
SHINDE HUKUM YUVRAJ	
GHATAGE SAKSHI SARDAR	
JAMDAR SANIKA SURYAKANT	
SALUNKHE MANJU TUKARAM	
NIKAM PRATIKRAJ UDAY	Waste Water Management
SARAFDAR AADTITY YASHVANT	
BORUDKAR VISHWAJIT PRAKASH	
CHAVAN ANIKET APPASO	
SABALE GAURAV SANJAY	
TAMBOLI YASIN RAJU	
PATIL SANKET KRUSHNAT	Consequences of increasing of fertilizers
ARGE PRAJVAL ARUN	
KHOT PRIYANAKA ASHOK	

KURANE KISHOR BALASO	
WAGHMARE HARSH BHAGWAN	
MOHITE ADITYA MAHADEV	
PAWAR SHIVTEJ DADASO	
DOIFODE SHAILENDRA MAHADEV	Management and Classification of waste
KUMBHAR SANKET BAJRANG	
AIREKAR SUKANYA VIKAS	
NALWADE ARTI JAGDHIS	
PATIL PRATIK SHIVAJI	
MANE SUYASH DINKAR	Earthquake
WAGHMARE PRATIK RAMESH	
SHITOLE ONKAR NANDKUMAR	
BHOSALE OMKAR VISHWAS	
PATIL NEHA VILAS	
PATIL KOMAL KRISHNAT	

Principal
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

Shri. Vijaysinha Yadav College, Peth Vadgaon

B.Com. II 2022-2023

Environment Project List

STUDENT NAME	PROJECT TITLE
BARWADE ANKITA ASHOK	Study of Local business and its effect on surrounding area
SANADE GAJAL KASHIM	
SHINDE SHIVANI VIJAY	
BHARATI URMILA BHANUDAS	
KANDEKAR PRANALI UTTAM	
MANE SANIKA SUDHIR	
ZIRANGE VRUSHALI VIJAY	Modern Agriculture
PATIL SHRUTI SHANKAR	
BHOSALE SNEHAL DIPAK	
KOPARDE SAGAR SADASHIV	
POL RAJU SURESH	
JADHAV SAKSHI DINKAR	
PATIL SANIKA SANDIP	Modern Method Agriculture Development
KHAIRMODE SANIKA SURESH	
MANER SADIYA YASIN	
SAMUDRE SAYALI GANPATI	
PATIL VAISHNAVI DIPAK URF UTTAM	
PATIL SHIVANI SHANKAR	
JADHAV MADHURA MADHUKAR	Irrigation System
LOKARE SUPRIYA DADASAHEB	
JADHAV SWAPNALI SANJAY	

DONGARE PRANALI ANKUSH	Pollution due to stone crusher
SHINDE SNEHAL SANJAY	
PATIL TEJASVINI TANAJI	
INGAVALE AKHILESH ANIL KURNE SWATI SAMESHER	
CHOUGULE KETAKI NIVAS	
PATIL ANJALI SANJAY	
SUTAR VAISHNAVI VIJAYKUMAR	
SANGAR PRANALI PRADIP	Waste Management and Classification
SANGAR RASIKA ANIL	
POWAR MANASI VIJAY	
KUMBHAR DIVYA SANTOSH	
SANGAR SAMRUDDHI SANTOSH	
KARADE PORNIMA DASHRATH	
CHAVAN ARPITA GOUTAM	Reason and Remedies of sound pollution in Peth Vadgaon city
DARVESHI YUVRAJ AVINASH	
DHANAVADE DHANARAJ NIVAS	
GALANGE RAJAT KRUSHNAT	
JADHAV VAIBHAV ANANDA	
KOLI PAVAN NAGESH	Astudy of pollution due to sugar factory
MALI VISHWJEET MANIK	
KAMBLE KAVITA TUKARAM	
KHOT ASHUTOSH SARJERAO	
MOMIN SAAD AFJAL	
JANGAM DIPALI CHIMAJI	Importance of ayurvedic plants in the surroundings
GONDHALI PRANAVI SUBHASH	

MALI POONAM PARASHRAM	Recycle process of plastic
PATIL PRIYANKA PRAKASH	
MHETTAR PURVA UMESH	
PETKAR ANURADHA PANDURANG	
MULLANI SHAHISTA JAMIR	
CHOUGULE AMRUTA KESHAV	
KAWADE RENUKA CHANDRAVADAN	Air Pollution
MORE MANAV RAJU	
NAIKWADI SUMIT MOHAN	
PATIL SOURABH RAVINDRA	
PATIL DHAIRYASHIL UMESH	
PATIL YASH SAMBHAJI	
POWAR SANIKA KISHOR	Increasing use of fertilizers and its drastic consequences
LAD APSARA ZAKIR	
BAGWAN SABIYA MUJIB	
GAYKWAD SANIKA SAMBHAJI	
KHILARE SAYALI PINTU	
DHOTARE BHAGYASHRI VIJAY	
KUMBHAR POOJA SUNIL	Air Pollution in Peth Vadgaon City
PATIL SHIVANI JAGANNATH	
PATIL SAYLI MARUTI	
PATIL KANCHAN DIPAK	
PATIL RADHIKA DHANAJI	
KORE ROHAN OMPRAKASH	
SUTAR SOURABH SUBHASH	Solid Waste Management

KHADE PRAJYOT SAGAR	Population Growth : Urban and Rural development
SHETE CHINMAY RAJENDRA	
KIBILE VAIBHAV DHANPAL	
PATIL VIKAS HANMANT	
SAWANT SANIKA SANDIP	
PATIL ANJALI ASHOKKUMAR	
GHAVALA PRIYANKA GANESH	
SUTAR PRUTHVIRAJ UTTAM	
PATIL RUTUJA SHAHAJI	
KUMBHAR ARPITA ASHOK	
PATIL SWAPNALI SATISH	Seriousness about the water pollution and water security
MANE MRUDULA ABHIJIT	
PATIL GAYATRI ARVIND	
MALI ANKITA GAJANAN	
PATIL NIKITA BHASKAR	
TELI PRAJAKTA RAJKUMAR	Solar Energy need of time
BUCHADE SAGAR RANGRAO	
REVALE VIKAS RAMCHANDRA	
INGAVALA AKHILESH ANIL	
YADAV PRATIK SANJAY	
MANE VAISHNAVI RAVIKANT	
MANE SANIKA SUDHIR	

Principal
 Shri. Vijaysinha Yadav College
 Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

Shri.Vijaysinha Yadav College, Peth Vadgaon

B.Sc. II 2022-2023

Environment Project List

Student Name	Project Title
PATIL APEKSHA AJIT	Study of waste disposal of Weekly market in Peth Vadgaon
CHANDURE PRAJAKTA SACHIN	
PATIL NAYAN SATISH	
DHANAVADE PRAJYOT KHANDERAO	
PATIL SAINJALI BHARAT	Water resource and their utilization in Bhadole
SHINDE SUSHANT MAHADEV	
DABHADE AMISHA MANIK	
PATIL VINAYA RAJARAM	
MANE SUSHANT SAMPAT	Effect of water pollution at Mahalaxmi lake of Peth Vadgaon
CHOUGULE SANIYA JAKIR	
GURAV POOJA NANDKUMAR	
MULLA AYMAN JAVED	
CHOUGULE PRASAD SHIVAJI	Use of fertilizers by farmers in Khochi village
MUJAWAR SANIYA SAJIDALI	
KHOT PRATIK PRATAP	
KUMBHAR KETAN KRUSHNAT	
PAWAR PRACHI SANJAY	Study of irrigation system applied to agriculture crops
PATIL SHRUTI VINAYAK	
KHADE VASUDHA DASHARATH	
PHALKE RUSHALI PRADIP	
SANKPAL APURVA AMOL	Environmental impact of festival in Bagani
PATIL VAISHNAVI SHARAD	
PATIL BHAKTI MARUTI	
PATIL SANIKA SHIVAJI	
MANE DIVYA MANSING	Study of air pollution and it's effect on surrounding
URUNKAR TEJASHRI SANJAY	
PATIL ROHIT DINKAR	

PATIL ADITYA BAJIRAO	
PATIL RITESH RAJENDRA	Study of government strategies of environmental conservation
KADAM AMIT ANIL	
SHINDE TEJAS BABASO	
YADAV KALYANI DIPAK	
LOKHANDE RUTUJA TUKARAM	Study of nursery and greenhouse effect around Kini
VASKE RUTURAJ DATTATRAYA	
SURVASHI DIPTI DADASO	
PATHAN PRAVEJ RAJU	
PATIL SAKSHI PRAKASH	Effect of air pollution by vehicles on environment at Peth Vadgaon
KADAM RUDRAKSH UMESH	
SHIGAVE HASMAT HARUN	
PATIL SANGRAM SARJERAO	
VAKSE PRANALI TANAJI	Use of fertilizer by farmers at peth Vadgaon
GHATAGE VAIBHAVI SUNIL	
DINDE PRUTHVIRAJ SAMPAT	
PATIL SAKSHI MAHAVIR	
KAMBLE TANUSHKA KRISHNA	Organic farming and its output in Bhadole village
WADEKAR YASHWARDHAN PANDURANG	
SURAYAVANSHI PRADNYA PRATAP	
PATIL AMRUTA RAJENDRA	
NERLEKAR ADARSH SANTOSH	Water pollution of Warana river
PATIL SHRUSHTI VIJAYKUMAR	
MANE RUSHIKESH BIRDEV	
CHAVAN VAISHNAVI VIJAY	
MULANI HEENA SHIRAJ	Study of the role of bacteria in agriculture soil Shiroli
PATIL VISHAL SUDHAKAR	Food Waste in peth Vadgaon
BHANDARI AMRUTA SANJAY	
NAVGAN ADITYA ANAND	
PATIL PRANJALI TANAJI	Distribution of milk dairy
CHAVAN SANCHITA RAMESH	
ZORE PATIL RAMCHANDRA DNYANDEV	

MUJAWAR SAMIYA SALIM	
THOMBARE KASHINATH SURESH	Study of vermi compost and its advantage
POWAR SUDARSHAN SANJAY	
PATIL ANKITA PRATAPRAO	
KUMBHAR GAURAV PANDURANG	
MANE MRUNALI PANDIT	Environmental impact of festival in Peth Vadgaon
MANE SHRADDHA RAVASO	
GAVADE DHANRAJ KASHINATH	Effect of air pollution by vehicles on environment
SHEVALE GANESH KAILAS	
RATHOD VINOD CHATRU	
PARIT SUJAL RAHUL	
PATIL SANJEET SONAJI	Study of soil waste management in Peth Vadgaon village
BANSODE NILESH BHARAT	
YADAV SURAJ SHIVAJI	Effect of chemical fertilizer on agriculture in Shigaon
SHINDE RESHMA BABAN	
KAMBLE GAURAV SANJAYKUMAR	
BHOSALE POOJA PRALHAD	
PALVANKAR TANHID IQBAL	Study of sai nursery and greenhouse peth Vadgaon
KARANDE PRACHI MARUTI	
WAGHAMARE ANKITA ANIL	
PATIL VAIBHAVI AMAR	
JADHAV VARSHARANI BAJARANG	Study of water resources and their utilization In Ambap
PATIL OMKAR VIJAY	
PATIL SAYALI UTTAM	
KOLI KAVITA LAYAPPA	
PATIL SNEHA SAMPAT	Study of waste disposal in Peth Vadgaon
PATIL VAISHNAVI SHRIRAM	
SHEDE SHREYASH RAVINDRA	
SUTAR VAIBHAVI CHANDRAKANT	
GHUGARE KSHITIJA NANDKUMAR	Study of water pollution in Vathar
SHAIKH SADIK SHAKIL	
PATIL SANIKA BHASKAR	
GAIKWAD NIKITA PRAKASH	
POWAR PRATIKSHA SUNIL	

PATIL RUTURAJ VILAS	Effect on environment by sugar industry
PATIL SNEHAL SANJAY	
PATIL AKSHATA GAJANAN	
BABAR VINOD SANJAY	
SHINDE AAKANKSHA SHIVAJI	

Principal
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

Shri Vijaysinha Yadav College, Peth Vadgaon

Department of English

Academic Year 2022-23

Group Project

Paper: Introduction to Literary Criticism

Class: B.A.III

S.N.	Roll No.	Name of Student	Project Title
1	525	Kamble Shivani Uday	Romantic Critic [Any Five]
2	526	Kamble Sakshi Suraj	Romanticism
3	527	Kamble Sonal Shahajirao	Romanticism
4	528	Kamble Vaishnavi Vishnu	Victorian Critic [Any Five]
5	529	Kamble Aaditya Dattatray	Victorian Critic [Any Five]
6	530	Mahajan Yash Vaibhav	Romantic Critic [Any Five]
7	531	Miraje Ritika Ramesh	Victorian Critic [Any Five]
8	532	Patil Vaishnavi Tanaji	Romantic Critic [Any Five]
9	533	Patil Bhagyashri Dadaso	Romanticism
10	534	Sapkal Vaishali Yashwant	Victorian Critic [Any Five]
11	625	Kashid Priyanka Sandip	Romantic Critic [Any Five]
12	626	Nerlekar Sourabh Pralhad	Romanticism

(Dr. S.P. Patil)

Head
Department of English
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

Shri Vijaysinha Yadav College, Peth Vadgaon

Department of English

Academic Year 2022-23

Group Project

Paper: English Drama

Class: B.A.III

S.N.	Roll No.	Name of Student	Project Title
1	525	Kamble Shivani Uday	Manjula Padmanabhan as a Dramatist
2	526	Kamble Sakshi Suraj	Indian English Drama
3	527	Kamble Sonal Shahajirao	Indian English Drama
4	528	Kamble Vaishnavi Vishnu	Girish Karnad as a Dramatist
5	529	Kamble Aaditya Dattatray	Girish Karnad as a Dramatist
6	530	Mahajan Yash Vaibhav	Manjula Padmanabhan as a Dramatist
7	531	Miraje Ritika Ramesh	Girish Karnad as a Dramatist
8	532	Patil Vaishnavi Tanaji	Manjula Padmanabhan as a Dramatist
9	533	Patil Bhagyashri Dadaso	Indian English Drama
10	534	Sapkal Vaishali Yashwant	Girish Karnad as a Dramatist
11	625	Kashid Priyanka Sandip	Manjula Padmanabhan as a Dramatist
12	626	Nerlekar Sourabh Pralhad	Indian English Drama

(Dr. S.P. Patil)

Head

Department of English
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

Shri Vijaysinha Yadav College, Peth Vadgaon

Department of English

Academic Year 2022-23

Group Project

Paper: English Novel

Class: B.A.III

S.N.	Roll No.	Name of Student	Project Title
1	525	Kamble Shivani Uday	George Orwell as a Novelist
2	526	Kamble Sakshi Suraj	Indian English Novel
3	527	Kamble Sonal Shahajirao	Indian English Novel
4	528	Kamble Vaishnavi Vishnu	R.K. Narayan as a Novelist
5	529	Kamble Aaditya Dattatray	R.K. Narayan as a Novelist
6	530	Mahajan Yash Vaibhav	George Orwell as a Novelist
7	531	Miraje Ritika Ramesh	R.K. Narayan as a Novelist
8	532	Patil Vaishnavi Tanaji	George Orwell as a Novelist
9	533	Patil Bhagyashri Dadaso	Indian English Novel
10	534	Sapkal Vaishali Yashwant	R.K. Narayan as a Novelist
11	625	Kashid Priyanka Sandip	George Orwell as a Novelist
12	626	Nerlekar Sourabh Pralhad	Indian English Novel

(Dr. S.P. Patil)
Head
Department of English
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

Shri Shahu Shikshan Prasarak Seva Mandal'
SHRI VIJAYSINH YADAV COLLEGE, PETH VADGAON

B.A. III

Department of English

Title of Paper - English Novel

Paper No - XII

Name of Group Project - Indian English Novel

Sr. No.	Name of students	Roll no.	Signature	Remark
1	Sakshi Suraj Kamble	526		
2	Sonal Shahajirao Kamble	527		
3	Bhagyashri Dadaso Patil	533		
4	Sourabh Pralhad Nerlekar	626		

Guidance – Dr. S.P. PATIL

Year

2022-2023

Head
Department of English
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

UNDERTAKING

To,

The Principal,

Shri. Vijaysinha Yadav College, Peth Vadgaon.

Respected madam,

We hereby declare that the project entitled "Indian English Novel" is completed by us with the study of different resources and under the guidance of Dr. S. P. Patil.

Place: Peth Vadgaon

Date: 23/05/2023

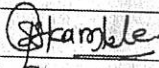
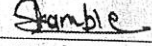
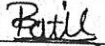
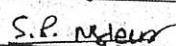
Sr. No.	Name of students	Roll no.	Signature	Remark
1	Sakshi Suraj Kamble	526	<u>Sakshi Kamble</u>	
2	Sonal Shahajirao Kamble	527	<u>Kamble</u>	<u>Patil</u>
3	Bhagyashri Dadaso Patil	533	<u>Patil</u>	
4	Sourabh Pralhad Nerlekar	626	<u>S.P. Nerlekar</u>	

CERTIFICATE

This is to certify that the following students from B.A.III, Department of English have successfully completed the group project entitled "Indian English Novel" and submitted to the department in the academic year 2022-2023.

Place: Peth Vadgaon

Date:

Sr. No.	Name of students	Roll no.	Signature	Remark
1	Sakshi Suraj Kamble	526		09
2	Sonal Shahajirao Kamble	527		08
3	Bhagyashri Dadaso Patil	533		09
4	Sourabh Pralhad Nerlekar	626		08

ACKNOWLEDGEMENT

We sincerely acknowledge our honourable Principal Dr. Vijaya R. Chavan for their invaluable support and cooperation. We are really grateful to our subject teacher Dr. S. P. Patil for his invaluable cooperation and guidance to complete our project. We are also grateful to our librarian, friends, and relatives who helped us directly and indirectly for completing this project.

We are also grateful to our librarian, friends and relatives who helped us directly for completing this project.

Sr. No.	Name of students	Roll no.	Signature	Remark
1	Sakshi Suraj Kamble	526	<u>S. Kamble</u>	
2	Sonal Shahajirao Kamble	527	<u>S. Kamble</u>	<u>S. Kamble</u>
3	Bhagyashri Dadaso Patil	533	<u>Patil</u>	
4	Sourabh Pralhad Nerlekar	626	<u>S. P. Nerlekar</u>	

INTRODUCTION

When we think of the early Indian English novel, we think of the trinity - Mulk Raj Anand (b. 1905), R.K. Narayan (b. 1906), and. Raja Rao (b. 1908). All three began writing in the nineteen thirties and all three have seen the turn of the century. Their influence or their importance in the world of the Indian English novel cannot be measured. With ,411and's *Untouchable*, Narayan's *Swami and Friends*, and Rao's *Manthapura*, the Indian English novel found its place in the gamut of Indian literatures. But the Indian English novel did not have its beginnings in the thirties of the twentieth century. How could that have been when the modern novel came to India in English. with the English? English education was introduced in India in early nineteenth century. It is reasonable to expect that essays and articles and sketches would have hewn to flow from Indiati pens soon after, especially with the establishment of English journals and newspapers. With the English presence in India from even earlier, it should be espected that some Indians wrote in English evcn earlier than that. All this should lead almost naturally to fiction in English - short as well as long. The second Indian English novel of note is also by a Bengali. Lal Behi Bay published *Govinda Samanta*, or, the *Histsay of a Bengal Raivat* irl 1874. The novel is set in Eurdwan district in mid-nineteenth century. The author's intention in his own prefatory words is to fulmish "a plan and unvarnished tale of a plain peasant living in the plain country of Bengal." This novel is a famiiry saga, which relates the life md times of Govinda Samanta, from his birth till death. We see the tnals and vicissitudes of his extended family. The novel is said to have won a prize offered in 187 1 for the best novel in Bengali or English illustrating the 'Social and Domestic Life of the Rural Population Working Classes of Bengal.' \\'%at it therefore achieves ax! introduces into rhe Iitdian English novel is s high level of realism. Lal Behari Bay was aware of the challenges of portraying Indian reality in the English language. How would you have Bengali peasants speak in English'? Day. iike W.K Narayan later, makes his peasants speak in 'good' English. He reallses that his characters speak 'bettek' English than English peasants but as he says if he had made them speak in some kind of rural English dialect. "I should have turned them into English and not Bengali He writes elsewhere of cultural differences and like all Indian English writers deliberately cross pollinates the English language with Indian cultural markers. The challenge of the medium was best articulated more than sixv years later by Raja Rao 111 his farnous foreword to *Kanthapura*. Yoit would have noticed that most of the writers named so far are from casten? India. This is after all a short introduction and can name only a few select writers.

THE INDIAN ENGLISH NOVEL

As a matter of fact, the famous Bengali novelist, Bankim Chandra Chattopadhyaya (1838-94), wrote his first novel in English This was Rajmohan's Wife, which was serialised as Wife in the Calcutta weekly= The Indian Field, in 1864. This was published in book form only in the 1930s and republished in 1990s. Bankim was much influenced by the English novelists that he had read, Sir Walter Scott and Charles Dickens in particular, Rajmohan's Wife, like his Bengali novels. deals with social issues of the day. In a sense; the main agenda of the Indian English novel: was set in this first attempt itself. Kajmohan's Wife is about the effects of a bad amaze on the woman. The sufferings of a middle class housewife, Marangoni at the hands of her husband, Rajmohan, in rural East Bengal forms the subject of the novel. This was the time of social recon and it shouldn't surprise us that the first Indian English novel isn't a historical

romance as has been suggested some times but a social novel. Pannikin; may not have written another novel in English but his Bengali novels were to defend the course of the novel in India. A History of the Indian English Novel 1.5 OTHER EAWLB7 NOVELS II_ The second Indian English novel of note is also by a Bengali. Lal Behi Bay published Govinda Samanta, or, the History of a Bengal Raivat in 1874. The novel is set in Euroway district in mid-nineteenth century. The author's intention in his own prefatory words is to furnish "a plain and unvarnished tale of a plain peasant living in the plain country of Bengal." This novel is a family saga, which relates the life and times of Govinda Samanta, from his birth till death. We see the trials and vicissitudes of his extended family. The novel is said to have won a prize offered in 1871 for the best novel in Bengali or English illustrating the 'Social and Domestic Life of the Rural Population

REFERENCE

- 1] [www.Indian English literature.Com](http://www.IndianEnglishliterature.Com)
- 2] www.Indianetzone.com
- 3] www.wikipedia.com
- 4] www.egyankosh.com

श्री विजयसिंह यादव महाविद्यालय पेठ वडगाव

हिंदी विभाग (प्रोजेक्ट- 2022-2023)

रोल नं	छात्र का नाम	विषय	हस्ताक्षर
५११	१. भंडारी रेश्मा	१ अंतिम साक्ष्य एक विवेचन	BK3
५१३	नारायण	२ आलोचना के प्रकार, आलोचक गुण	Plus
५१४	२. चौगले प्रदीप	३ समकालीन हिंदी कविता कि विशेषताये	Zurpur
५१५	दिलीप	४ अनुवाद के प्रकार और गुण	CB
५१६	३. हावलदार जमीर	५ भाषा विज्ञान प्रधान अंग	Thundrak
५१७	तुराब		
५१८	४. जंगम प्रथमेश		
५१९	दयानंद		
५२०	५. मचले जानवी		
५२१	नरेंद्र		
५२२	१. मगदूम प्रज्वल	१. चंद्रकांता व्यक्तित्व क्रतित्व	Parmajesth
५२३	अशोक	२. प्रगीत- स्वरूप, तत्व और	Shubh
५२४	२. मोमीन साफिया	३. छायावाद और प्रगतिवाद	Shubh
५२५	अफजल	४. इंतारनेट, फेसबुक, वोटसअप, ट्विटर, ई-	Shubh
५२६	३ मुजावर शोयेब	मेल- एक अध्ययन	Shubh
५२७	शोकात	५. भाषा विज्ञान का अन्य ज्ञान विद्यानो से	Shubh
५२८	४. मुजावर ताहीर	संबंध	Shubh
५२९	नजीर		Shubh
५३०	५ पाटील अभिषेख		Shubh
५३१	अनिल		Shubh
५३२	१.पाटील शिवानी	१. चंद्रकांता व्यक्तित्व क्रतित्व	Parmajesth
५३३	तानाजी	२. बिहारी, देव, केशवदास- एक अध्ययन	Shubh
५३४	२.सुतार मेघा अशोक	३. संदर्भ स्रोत एक अध्ययन	Shubh
५३५	३.मोमीन तंजीला जुबेर	४. भाषा की परिभाषा, बाशा विद्यान का	Shubh
५३६	४.पाटील विनायक	महत्व	Shubh
५३७	अर्जुन		Shubh

Principal
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

Head
Department of Hindi
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon Dist. Kolhapur

श्री विजयसिंह यादव महाविद्यालय,
पठ वडगाव

हिंदी विभाग

प्रोजेक्ट का नाम : विधा विशेष का अध्यायन

अभ्यासक

पेपर नंबर - 12

अ.न.	विद्यार्थ्यांचे नांव	रोल नं	सही
01	रेश्मा नारायण भंडारी	511	RAB.
02	प्रदीप दिलीप चौगुले	513	Pradi
03	जमीर तुराब हावलदार	514	Jamir
04	प्रथमेश दयानंद जंगम	515	PJ
05	जान्हवी नरेंद्र मछले	516	Jmchale

मार्गदर्शक

सन - 2022 - 2023

Head
Department of Hindi
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur

Principal
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

'अन्तिम साक्ष्य' (एक विवेचन)

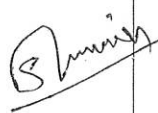

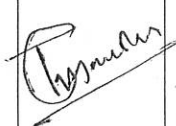

कथासार :-

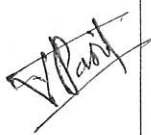
'अन्तिम साक्ष्य' की कथा गीता गोंदी की कहानी से प्रारंभ है। मातृ-पितृ ही बालिका मीना को चाचा-चाची का संरक्षण मिला। जिन्होंने बोझ मानकर उस का विवाह बूढ़े से कर दिया। बूढ़ा लाला उसे घर ले आया। बूढ़े के लज्जा बेटे थे फिर भी उस ने मीना से विवाह कर लिया। पर मीना को पहली बार देखकर ही बूढ़े लाल को अपराध बोध हुआ। उसे मीना की मासूमियत पर दया आई। उसे पता था कि उस के लड़के इस मौ को नहीं ही मानोगे। पुत्रों की मुछकृष्टि से भी लाला को बहुत कुछ संशय से रहा गया। वह मीना को सुरक्षित चाचा-चाची के पास के पास लौटा आया। परंतु हिंदू समाज में मीना अब लड़की नहीं ब्याहती और पारिवर्त्यकता थी। चाची को यह सामाजिक अपमान लगा और वह इस की जिम्मेदारी मीना पर डालती उसे कोसती अंत में ले डेकर उस का विवाह एक आवादा और लपेट मुंडे लज्जा से कर दिया। लज्जा के लिए मीना पत्नी नहीं मात्र भोग्या थी, देह थी जिसका उस ने उपभोग उसे कोठे पर भोग दिया। रूढ़ उसने इसका उपभोग लिया और अंत में एक देलाल मदन लाल के साथ मिलकर उसे कोठे पर भोग दिया। मीना को वहाँ पहले ही दिन एक भले दिल का संगीत शीशक मिल गया जिसने संगीत शिखने का लालच देकर कोठे की मालिकी से कुछो बेशर्त, आदिक घन कमाने के लाभ से उसने मीना को साँप दिया। मीना अब स्त्री नहीं बरथा थी। संगीत शीशक भला आदमी था। उसने मीना को अच्छी तालीम दी और वह रोडियो गायिका हो नहीं रहार बन गई। अब वह सशर समाज में थी। वह सब अच्छे लोग थे। एक भले परिवार के रूप में रहती श्वावलंबी महिला जो लोक प्रिय गायिका थी। इसी परिवार के लाभ माध्यम से मीना का परिवार प्रवास प्रताप से हुआ जो बाउली के रूप में परिदृष्ट हो। बाउली एक सम्पन्न व्यक्ति तो थे ही, उनके परिवार भी सुखी था। उनके परिवार एक शोधार्थ परिवार था। मीना के प्रति उस परिवार में हाँडले सहानुभूति थी। बाउली और उनकी पत्नी बीबी दोनों

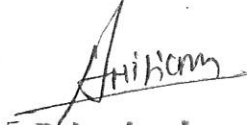
श्री विजयसिंह यादव महाविद्यालय पेठ-वडगाव

हिंदी विभाग (सेमिनार- 2022-2023)

रोल नं	छात्र का नाम	विषय	हस्ताक्षर
५११	भंडारी रेश्मा नारायण	१. "दिल्ली उंचा सुनती है" नाटक कि कथावस्तू २. पाश्चात्य विद्वानों के काव्य प्रयोजन ३. कबीर के काव्य की विशेषताएं ४. पत्र-पत्रिकाएं एक सामान्य जानकारी ५. बोलियों के महत्त्व पाकर भाषा बनने के कारण	
५१३	चौगले प्रदीप दिलीप	१. माधव सिंह का चरित्रचित्रण २. रस के प्रकार ३. निर्गुणधारा की विशेषाएं ४. पत्र-पत्रिकाओं के प्रकार ५. भाषा की विशेषताएं	
५१४	हावलदार जमीर तुराब	१. नीति का चरित्रचित्रण २. रस के प्रकार ३. कबीर का चरित्र चित्रण ४. शब्दकोश के प्रकार ५. भाषा की विविध प्रकार	
५१५	जंगम प्रथमेश दयानंद	१. मगनलाल का चरित्रचित्रण २. पाश्चात्य विद्वानों के काव्य प्रयोजन ३. निर्गुणधारा की विशेषताएं ४. पारिभाषिक शब्दकोश ५. भाषा विज्ञान एवं हिंदी भाषा	
५१६	मचले जानवी नरेंद्र	१. कमला का चरित्रचित्रण २. काव्यभेद ३. संत नामदेव ४. शब्दकोश का परिचय ५. भाषा विज्ञान एवं हिंदी भाषा	
५१७	मगदूम प्रज्वल अशोक	१. "दिल्ली उंचा सुनती है" की समस्याएं २. काव्यदोष ३. आदिकाल नामकरण ४. विज्ञापन	

		५. भाषा की विशेषताएं	
५१८	मोमीन साफिया अफजल	१. क कि कथावस्तू २. रस के भेद ३. निर्गुणधारा के कवि ४. शब्दकोश के प्रकार ५. भाषा की विशेषताएं	
५१९	मुजावर शोयेब शोकात	१. "दिल्ली उंचा सुनती है" की समस्याएं २. काव्यदोष ३. आदिकाल नामकरण ४. विज्ञापन ५. भाषा की विशेषताएं	
५२०	मुजावर ताहीर नजीर	१. कमला का चरित्रचित्रण २. पाश्चात्य विद्वानों के काव्य प्रयोजन ३. निर्गुणधारा की विशेषताएं ४. पारिभाषिक शब्दकोश ५. भाषा की विशेषताएं	
५२२	पाटील अभिषेख अनिल	१. मगनलाल का चरित्रचित्रण २. रस के अंग ३. भक्तिकाल ४. संदर्भस्रोत का परिचय ५. भाषा की विविध रूप	
५२३	पाटील शिवानी तानाजी	१. कमला का चरित्रचित्रण २. काव्य साहित्य स्वरूप और तत्व ३. सगुणधारा की विशेषताएं ४. विज्ञापन ५. भाषा की परिवर्तनशीलता के कारण	
५२४	सुतार मेघा अशोक	१. "दिल्ली उंचा सुनती है" नाटक कि कथावस्तू २. साहित्य काव्य के प्रयोजन ३. निर्गुणधारा की विशेषताएं ४. शब्दकोश के प्रकार ५. भाषा की परिवर्तनशीलता के कारण	
५२५	मोमीन तंजीला	१. मगनलाल का चरित्रचित्रण	

	जुबेर	२. रस के अंग ३. भक्तिकाल ४. संदर्भस्रोत का परिचय ५. भाषा की विविध रूप	
५२६	पाटील विनायक अर्जुन	१. उपन्यास कि कथावस्तू २ रस के भेद ३. निर्गुणधारा के कवि ४. शब्दकोश के प्रकार ५. भाषा की विशेषताए	

Principal
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

Head
Department of Hindi
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur

श्री. विजयसिंह यादव कला
व विज्ञान महाविद्यालय
पेठ वडगाव...

नाव —

रोल नं —

वर्ग — B. A III.

2022 — 2023

सेमिनार...

Head

Department of Hindi
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur

Principal

Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

दिल्ली ऊँचा सुनती है

पेपर नं - 7

माधोसिंह का चरित्र-चित्रण-

‘दिल्ली ऊँचा सुनती है’ नाटक के प्रमुख पात्र ‘नायक’ माधोसिंह हैं। क्योंकि ये नाटक की शुरुआत से लेकर अंत तक कथा में उपस्थित हैं और नाटक का उद्देश्य इनके कार्य व्यापार पर निश्चित हुआ है। माधोसिंह नाटक के प्रमुख पात्र हैं मात्र उनके जीवन की त्रासदी इस नाटक में चित्रित है। माधोसिंह कोवारी जी की उम्र लगभग अठ्ठावन वर्ष की है। वे अर्थमंत्रालय में क्लर्क की नौकरी करते थे। कुछ महीने पूर्व वे सेवा-निवृत्त हुए हैं। उन्हें सच्चा दो सौ रुपये पेन्शन मिलेनवाली है लेकिन छह महीने हुए उन्हें पेन्शन नहीं मिली है। माधोसिंह का छोटा परिवार है। परिवार में पत्नी कमला और बेटी नीति है। माधोसिंह स्वभाव से गरीब आदमी हैं और पैसे की तंगी के कारण दिल्ली शहर को छोड़कर अलीगढ़ के पास छोटे से कस्बे में आकर किराए के मकान में रहे हैं। इसी तरह माधोसिंह की कहानी कुसुम कुमारी जी ने इस कथा ‘दिल्ली ऊँचा सुनती है’ में बताई है।

बी.ए. भाग- ३

मराठी विभाग

सहावे सत्र २०२२-२०२३

गटप्रकल्प

रोल नं	विध्याथर्याचे नाव	पेपर नंबर	विषय
		१२- साहित्यविचार	अलंकार आणि छंद यांचे स्वरूप
५०१	धनगर सौरभ दत्तात्रय	पेपर नंबर १२- साहित्यविचार	विषय अलंकार आणि छंद यांचे स्वरूप
५०२	कुंभार धनश्री संजय	पेपर नंबर १२- साहित्यविचार	विषय अलंकार आणि छंद यांचे स्वरूप
५०३	माळी अनुजा प्रकाश	पेपर नंबर १२- साहित्यविचार	विषय अलंकार आणि छंद यांचे स्वरूप
५०४	पाचिंगे गणेश यल्लाप्पा	पेपर नंबर १२- साहित्यविचार	विषय अलंकार आणि छंद यांचे स्वरूप
५०५	पाटील आरती सुनिल	पेपर नंबर	विषय

		१२- साहित्यविचार	अलंकार आणि छंद यांचे स्वरूप
५०६	पाटील श्वेता संजय	पेपर नंबर १२- साहित्यविचार	विषय अलंकार आणि छंद यांचे स्वरूप
५०७	पाटील विश्वजीत विनायक	पेपर नंबर १२- साहित्यविचार	विषय अलंकार आणि छंद यांचे स्वरूप
५०८	पाटील सारिका हिंम्मत	पेपर नंबर १२- साहित्यविचार	विषय अलंकार आणि छंद यांचे स्वरूप
५०९	फुटाणे आशुतोष अजय	पेपर नंबर १२- साहित्यविचार	विषय अलंकार आणि छंद यांचे स्वरूप
५१०	सुर्यवंशी ऋतुजा राजेंद्र	पेपर नंबर १२- साहित्यविचार	विषय अलंकार आणि छंद यांचे स्वरूप
६२१	कोळी ऋषिकेश राजेंद्र	पेपर नंबर	विषय

		१२- साहित्यविचार	अलंकार आणि छंद यांचे स्वरूप
६२२	शेख साकिब सलिम	पेपर नंबर १२- साहित्यविचार	विषय अलंकार आणि छंद यांचे स्वरूप
६४०	बनसोडे नयन उत्तम	पेपर नंबर १२- साहित्यविचार	विषय अलंकार आणि छंद यांचे स्वरूप

Head
 Department of Marathi
 Shri. Vijaysinha Yadav College
 Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

बी.ए. भाग- ३

मराठी विभाग

सहावे सत्र २०२२-२०२३ गटप्रकल्प

रोल नं	विद्यार्थ्याचे नाव	पेपर नंबर	विषय
		१३- मराठी भाषा व भाषाविज्ञान	ध्वनीपरीवर्तन कारणे आणि प्रकार
५०१	धनगर सौरभ दत्तात्रय	पेपर नंबर १३- मराठी भाषा व भाषाविज्ञान	विषय ध्वनीपरीवर्तन कारणे आणि प्रकार

५०२	कुंभार धनश्री संजय	पेपर नंबर १३- मराठी भाषा व भाषाविज्ञान	विषय ध्वनीपरीवर्तन कारणे आणि प्रकार
५०३	माळी अनुजा प्रकाश	पेपर नंबर १३- मराठी भाषा व भाषाविज्ञान	विषय ध्वनीपरीवर्तन कारणे आणि प्रकार
५०४	पाचिंगे गणेश यल्लाप्पा	पेपर नंबर १३- मराठी भाषा व भाषाविज्ञान	विषय ध्वनीपरीवर्तन कारणे आणि प्रकार
५०५	पाटील आरती सुनिल	पेपर नंबर १३- मराठी भाषा व भाषाविज्ञान	विषय ध्वनीपरीवर्तन कारणे आणि प्रकार
५०६	पाटील श्वेता संजय	पेपर नंबर १३- मराठी भाषा व भाषाविज्ञान	विषय ध्वनीपरीवर्तन कारणे आणि प्रकार
५०७	पाटील विश्वजीत विनायक	पेपर नंबर १३- मराठी भाषा व भाषाविज्ञान	विषय ध्वनीपरीवर्तन कारणे आणि प्रकार
५०८	पाटील सारिका हिंम्मत	पेपर नंबर	विषय

		१३- मराठी भाषा व भाषाविज्ञान	ध्वनीपरीवर्तन कारणे आणि प्रकार
५०९	फुटाणे आशुतोष अजय	पेपर नंबर १३- मराठी भाषा व भाषाविज्ञान	विषय ध्वनीपरीवर्तन कारणे आणि प्रकार
५१०	सुर्यवंशी ऋतुजा राजेंद्र	पेपर नंबर १३- मराठी भाषा व भाषाविज्ञान	विषय ध्वनीपरीवर्तन कारणे आणि प्रकार
६२१	कोळी ऋषिकेश राजेंद्र	पेपर नंबर १३- मराठी भाषा व भाषाविज्ञान	विषय ध्वनीपरीवर्तन कारणे आणि प्रकार
६२२	शेख साकिब सलिम	पेपर नंबर १३- मराठी भाषा व भाषाविज्ञान	विषय ध्वनीपरीवर्तन कारणे आणि प्रकार
६४०	बनसोडे नयन उत्तम	पेपर नंबर १३- मराठी भाषा व भाषाविज्ञान	विषय ध्वनीपरीवर्तन कारणे आणि प्रकार

Head
 Department of Marathi
 Shri. Vijaysinha Yadav College
 Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

बी.ए. भाग- ३

मराठी विभाग

सहावे सत्र २०२२-२०२३

गटप्रकल्प

रोल नं	विध्यार्थ्याचे नाव	पेपर नंबर	विषय
		१४- मध्ययुगीन मराठी वाडमयाचा इतिहास	पंडिती कवितेची वैशिष्ट्ये
५०१	धनगर सौरभ दत्तात्रय	पेपर नंबर १४- मध्ययुगीन मराठी वाडमयाचा इतिहास	विषय पंडिती कवितेची वैशिष्ट्ये
५०२	कुंभार धनश्री संजय	पेपर नंबर १४- मध्ययुगीन मराठी वाडमयाचा इतिहास	विषय पंडिती कवितेची वैशिष्ट्ये
५०३	माळी अनुजा प्रकाश	पेपर नंबर १४- मध्ययुगीन मराठी वाडमयाचा इतिहास	विषय पंडिती कवितेची वैशिष्ट्ये
५०४	पाचिंगे गणेश यल्लाप्पा	पेपर नंबर १४- मध्ययुगीन मराठी वाडमयाचा इतिहास	विषय पंडिती कवितेची वैशिष्ट्ये
५०५	पाटील आरती सुनिल	पेपर नंबर	विषय

		१४- मध्ययुगीन मराठी वाडमयाचा इतिहास	पंडिती कवितेची वैशिष्ट्ये
५०६	पाटील श्वेता संजय	पेपर नंबर १४- मध्ययुगीन मराठी वाडमयाचा इतिहास	विषय पंडिती कवितेची वैशिष्ट्ये
५०७	पाटील विश्वजीत विनायक	पेपर नंबर १४- मध्ययुगीन मराठी वाडमयाचा इतिहास	विषय पंडिती कवितेची वैशिष्ट्ये
५०८	पाटील सारिका हिंमंत	पेपर नंबर १४- मध्ययुगीन मराठी वाडमयाचा इतिहास	विषय पंडिती कवितेची वैशिष्ट्ये
५०९	फुटाणे आशुतोष अजय	पेपर नंबर १४- मध्ययुगीन मराठी वाडमयाचा इतिहास	विषय पंडिती कवितेची वैशिष्ट्ये
५१०	सुर्यवंशी ऋतुजा राजेंद्र	पेपर नंबर १४- मध्ययुगीन मराठी वाडमयाचा इतिहास	विषय पंडिती कवितेची वैशिष्ट्ये
६२१	कोळी ऋषिकेश राजेंद्र	पेपर नंबर	विषय

		१४- मध्ययुगीन मराठी वाङमयाचा इतिहास	पंडिती कवितेची वैशिष्ट्ये
६२२	शेख साकिब सलिम	पेपर नंबर १४- मध्ययुगीन मराठी वाङमयाचा इतिहास	विषय पंडिती कवितेची वैशिष्ट्ये
६४०	बनसोडे नयन उत्तम	पेपर नंबर १४- मध्ययुगीन मराठी वाङमयाचा इतिहास	विषय पंडिती कवितेची वैशिष्ट्ये

बी.ए. भाग- ३

मराठी विभाग

सहावे सत्र २०२२-२०२३

गटप्रकल्प

Department of Education
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

रोल नं	विद्यार्थ्याचे नाव	पेपर नंबर	विषय
		१५- मराठी भाषा व अर्थार्जनाच्या संधी	प्रसारमाध्यमांतील अर्थार्जनाच्या संधी व भाषिक कौशल्ये
५०१	धनगर सौरभ दत्तात्रय	पेपर नंबर १५- मराठी भाषा व अर्थार्जनाच्या संधी	विषय प्रसारमाध्यमांतील अर्थार्जनाच्या संधी व भाषिक कौशल्ये

५०२	कुंभार धनश्री संजय	पेपर नंबर १५- मराठी भाषा व अर्थार्जनाच्या संधी	विषय प्रसारमाध्यमांतील अर्थार्जनाच्या संधी व भाषिक कौशल्ये
५०३	माळी अनुजा प्रकाश	पेपर नंबर १५- मराठी भाषा व अर्थार्जनाच्या संधी	विषय प्रसारमाध्यमांतील अर्थार्जनाच्या संधी व भाषिक कौशल्ये
५०४	पाचिंगे गणेश यल्लाप्पा	पेपर नंबर १५- मराठी भाषा व अर्थार्जनाच्या संधी	विषय प्रसारमाध्यमांतील अर्थार्जनाच्या संधी व भाषिक कौशल्ये
५०५	पाटील आरती सुनिल	पेपर नंबर १५- मराठी भाषा व अर्थार्जनाच्या संधी	विषय प्रसारमाध्यमांतील अर्थार्जनाच्या संधी व भाषिक कौशल्ये
५०६	पाटील श्वेता संजय	पेपर नंबर १५- मराठी भाषा व अर्थार्जनाच्या संधी	विषय प्रसारमाध्यमांतील अर्थार्जनाच्या संधी व भाषिक कौशल्ये
५०७	पाटील विश्वजीत विनायक	पेपर नंबर	विषय

		१५- मराठी भाषा व अर्थार्जनाच्या संधी	प्रसारमाध्यमांतील अर्थार्जनाच्या संधी व भाषिक कौशल्ये
५०८	पाटील सारिका हिंम्मत	पेपर नंबर १५- मराठी भाषा व अर्थार्जनाच्या संधी	विषय प्रसारमाध्यमांतील अर्थार्जनाच्या संधी व भाषिक कौशल्ये
५०९	फुटाणे आशुतोष अजय	पेपर नंबर १५- मराठी भाषा व अर्थार्जनाच्या संधी	विषय प्रसारमाध्यमांतील अर्थार्जनाच्या संधी व भाषिक कौशल्ये
५१०	सुर्यवंशी ऋतुजा राजेंद्र	पेपर नंबर १५- मराठी भाषा व अर्थार्जनाच्या संधी	विषय प्रसारमाध्यमांतील अर्थार्जनाच्या संधी व भाषिक कौशल्ये
६२१	कोळी ऋषिकेश राजेंद्र	पेपर नंबर १५- मराठी भाषा व अर्थार्जनाच्या संधी	विषय प्रसारमाध्यमांतील अर्थार्जनाच्या संधी व भाषिक कौशल्ये
६२२	शेख साकिब सलिम	पेपर नंबर १५- मराठी भाषा व अर्थार्जनाच्या संधी	विषय

			प्रसारमाध्यमांतील अर्थार्जनाच्या संधी व भाषिक कौशल्ये
६४०	बनसोडे नयन उत्तम	पेपर नंबर १५- मराठी भाषा व अर्थार्जनाच्या संधी	विषय प्रसारमाध्यमांतील अर्थार्जनाच्या संधी व भाषिक कौशल्ये

Head
 Department of Marathi
 Shri. Vijaysinha Yadav College
 Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

बी.ए. भाग- ३

मराठी विभाग

सहावे सत्र २०२२-२०२३

गटप्रकल्प

रोल नं	विद्यार्थ्याचे नाव	पेपर नंबर	विषय
		१६ - वाडमय प्रवाहांचे अध्ययन: ललितगध्य	व्यक्तिचित्र : संकल्पना आणि स्वरूप
५०१	धनगर सौरभ दत्तात्रय	पेपर नंबर १६ - वाडमय प्रवाहांचे अध्ययन: ललितगध्य	विषय व्यक्तिचित्र : संकल्पना आणि स्वरूप
५०२	कुंभार धनश्री संजय	पेपर नंबर	विषय

		१६ - वाडमय प्रवाहांचे अध्ययन: ललितगध्य	व्यक्तिचित्र : संकल्पना आणि स्वरूप
५०३	माळी अनुजा प्रकाश	पेपर नंबर १६ - वाडमय प्रवाहांचे अध्ययन: ललितगध्य	विषय व्यक्तिचित्र : संकल्पना आणि स्वरूप
५०४	पाचिंगे गणेश यल्लाप्पा	पेपर नंबर १६ - वाडमय प्रवाहांचे अध्ययन: ललितगध्य	विषय व्यक्तिचित्र : संकल्पना आणि स्वरूप
५०५	पाटील आरती सुनिल	पेपर नंबर १६ - वाडमय प्रवाहांचे अध्ययन: ललितगध्य	विषय व्यक्तिचित्र : संकल्पना आणि स्वरूप
५०६	पाटील श्वेता संजय	पेपर नंबर १६ - वाडमय प्रवाहांचे अध्ययन: ललितगध्य	विषय व्यक्तिचित्र : संकल्पना आणि स्वरूप
५०७	पाटील विश्वजीत विनायक	पेपर नंबर १६ - वाडमय प्रवाहांचे अध्ययन: ललितगध्य	विषय व्यक्तिचित्र : संकल्पना आणि स्वरूप
५०८	पाटील सारिका हिंममत	पेपर नंबर १६ - वाडमय प्रवाहांचे अध्ययन: ललितगध्य	विषय व्यक्तिचित्र : संकल्पना आणि स्वरूप

५०९	फुटाणे आशुतोष अजय	पेपर नंबर १६ - वाडमय प्रवाहांचे अध्ययन: ललितगध्य	विषय व्यक्तिचित्र : संकल्पना आणि स्वरूप
५१०	सुर्यवंशी ऋतुजा राजेंद्र	पेपर नंबर १६ - वाडमय प्रवाहांचे अध्ययन: ललितगध्य	विषय व्यक्तिचित्र : संकल्पना आणि स्वरूप
६२१	कोळी ऋषिकेश राजेंद्र	पेपर नंबर १६ - वाडमय प्रवाहांचे अध्ययन: ललितगध्य	विषय व्यक्तिचित्र : संकल्पना आणि स्वरूप
६२२	शेख साकिब सलिम	पेपर नंबर १६ - वाडमय प्रवाहांचे अध्ययन: ललितगध्य	विषय व्यक्तिचित्र : संकल्पना आणि स्वरूप
६४०	बनसोडे नयन उत्तम	पेपर नंबर १६ - वाडमय प्रवाहांचे अध्ययन: ललितगध्य	विषय व्यक्तिचित्र : संकल्पना आणि स्वरूप

Head
 Department of Marathi
 Shri. Vijaysinha Yadav College
 Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

श्री विजयसिंह यादव कला व
विज्ञान महाविद्यालय
पेठ वडगाव...

मराठी विभाग
सन 2022 - 2023

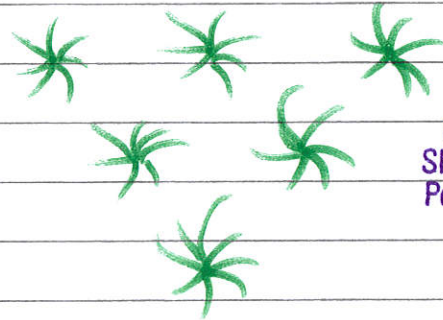
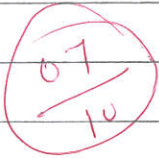
पेपर नं - 12

पेपरचे नाव - साहित्यविचार

विद्यार्थी नाव - साकिब सलीम शेख

रोल नाव - 622

मार्गदर्शक - डॉ. प्रशान्त गायकवाड...

R.R. Rave

Head
Department of Marathi
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

24) हायस्कूलाचा भाषा निघेजाय पळत पाय मुहल तरी काय.
(भोरोपंत).

विशेष

पाहिल्या उदाहरणातला या व्यंजनाची पुनरावृत्ती.
ज्ञानी ओह तू दुसऱ्या उदाहरणा चाही पुनरावृत्ती. ज्ञानी
ओह ना आणी या. या वगळीच्या पुन पुन्हा येण्यास
जावले. निमाणे ज्ञान ओह लयाभूत काव्याला सौंदर्य.
प्राप्त ज्ञान ओह शब्दाभूत चमत्कृती आह्याने शब्द.
मधुर. व. सुंदर आहेत.

25) यमक - - - - *

कावितेच्या राका चरणात किंवा चरणाच्या गणत
राकय. शब्द किंवा शब्दसुमुह वेगळ्या अर्थाने
पुन्हा पुन्हा. प्रती. वेळा यमक. अलंकार. अस. होतो.
कावितेच्या चरणाच्या शेवटी भेदे किंवा इराविक.
एकांती राका किंवा अनेक अक्षरे वेगवेगळ्या अर्थाने.
आह्यास. यमक. हा अलंकार होतो जो रा. वकि.
स्वभावपत्ते यमकाचे तीन प्रकार. पडतात. (अ)
ह्रस्वयमक (ब). अश्वघाटयमक. (क) पुण्ययमक.

अ) ह्रस्व यमक - - - - उदाहरण

आला वसंत काविकोविल दाही आला!
अन्नापितो. सुखापितो अरुणादेथला !!

शरीराच्या हलका प्रमाणे शब्दांच्या हलकालीन अंलकार निर्माण होतात. राकूण थापेल, काव्यला ज्याच्यामुळे सौंदर्य प्राप्त होते. त्याला अंलकार म्हणता येईल.

शब्दालंकार:-

अंलकाराच्या दोन मुख्य प्रकारंपैकी एक प्रकार शब्दालंकार होय. तेथे काव्यात शब्दाच्या किंवा शब्दातील वर्गाच्या विशेष योजनेमुळे चमत्कृती सौंदर्य उत्पन्न होते. तेथे शब्दालंकार होते. ज्यात चमत्कृती असतो. व ज्यामुळे थापेल सौभाग्य येते तेथे शब्दालंकार होतो. किंवा शब्द व अक्षर यांची व्युत्पत्ति. रचना ज्या अंलकाराने साधली जाते. त्यास शब्दालंकार म्हणतात.

II अनुप्रास

पद्यामधील अक्षरांची झालेली वारंवार आवृत्ती म्हणजे अनुप्रास साधला जातो. राकच, अक्षर, पुनपुन असेल असे. तेव्हा तेथे अनुप्रास, हा अंलकार आढळते. साधला वाक्यात किंवा काव्यात यशात. राकच अक्षरांची पुनरावृत्ती होऊन. त्यातील नावांमुळे जेव्हा त्याला सौंदर्य प्राप्त होते तेव्हा अनुप्रास हा अंलकार होतो. म. रा. वाळुंवे.

उदाहरण.

॥ राउद. निळं राउद. निळं जलद. जरांनी ओह,
झोतलतळु चपलचुरा अनिलगठा निघाले
जलतली तामली
रिचर पला जल पल मेलील.
दिरण्या वारि नावाचा सण्डा मुळ मुळ.

ही सौंदर्य पूर्ण शब्द योजना, रचना म्हणजे अलंकार होते.

अलंकार हे शब्द अशी अर्थ प्राप्ताशी स्थापित असतात. शब्दात प्रसक्तता, सौंदर्य आहे की शब्दप्रसक्तता प्रसक्तता, सौंदर्य आहे प्राप्ताशी अलंकारचे शब्दलंकार व अर्थलंकार असे होत तेव्हा. पदवाच, प्राप्ताशी आवाहना, हाथल वीज शब्दलंकार व चार अर्थलंकाराची व्याख्या लक्षणास्त, रचणीकरणास्त पाहण्याची आहे.

अलंकार व्याख्या - - -

अलंकार हा शब्द अलंकार म्हणजे - प्राप्ताशी. वचन ज्ञाना आहे त्याचा अर्थ प्राप्ताशी वस्तुता, इष्ट अर्थ प्राप्त करण्यासाठी प्रसक्तता करणे अथवा परिपूर्ण करणे असा आहे प्राप्ताशी आवाहना कारण लंकारमुक्तात सौंदर्यमलंकार अर्थलंकार अलंकार हे कथा, म्हणजे सौंदर्य होयतर हठीत काव्यादृष्टी वचन अलंकार हे प्राप्ताशी. सौंदर्यकार, धर्म होय अशा व्याख्या केली आहे. अलंकार हा शब्द अलंकाराशी स्थापित. असल्यामुळे याचा अर्थ अथवा, अर्थलंकार आवाहना असता. ज्ञाना प्राप्ताशी प्राप्ताशी आवाहना, वचन म्हणजे अलंकार अशी व्याख्या व्याख्या होईल. अशी व्याख्या चंद्रदास जोशी यांनी केली. उगाहे तर प्राप्ताशी व्याख्या अथवा व्याख्या अथवा, यावे. वचनप्राप्ता प्राप्ताशी अलंकार असे म्हणतात. असा मोंरा. वा. किंवा म्हणतात.

या अलंकारांना ही ज्ञान प्राप्ताशी काव्याविशेष. असे म्हणवेल आहे तर. म. वा. होय यांनी अलंकारांना कवय कुठला प्रमाण मानलो. आहे. विशेष म्हणजे शरीरा वचन स्वर अशा दलवाली ज्ञानाचा काव्या, नाक मुरडणे, गिरकी घेणे, विविध प्रकारचे धरय हातवारे पदधार्य इत्यादी विषयांमुळे काही मर्यादी प्रसक्तता होतो.

હોલ -

પદાતલાયબ્દ રચના અસતો દી લખાઈલા સાવળપસાઈ, લખાચરેક દેવુ પુર્વક રચના કેલી જોત અધરચનેયે કદી નિયમ કોડ કોરપો પાકલે જાતાત. ચાલા હેક મુદ્દ પદરચના મ્હળતાત. અધરાચી દશાવિષ્ઠ સંઘયા આઠી નુશ્વરીયે અધરાચા વિદિયે કમ સાચુન લયવદ અધરચના કેલી છાત, અસે. માળાચ હલ્ત. વ હેક મ્હલે જોતે અધરાચા સંઘયા વધરવ દીયે કમ મોલળપાસેતોલ પારિમાયા વાપર કેલી જોતે. અધરાચા અધરગાઠવુલ માળાસઘયા ચાવરળ છલાયે અધરગાઠવુલ વ માગાશલા અસે હોન તકાર પતુતાત.

દંદ -

અધરસંઘયે નિમમ પાકલે જાતોર જાવચી રાશુ જલ મ્હળે દંદ દોષ હેક દી મુદ્દ અધરચલેયા. અસેત જલ મ્હળે દંદ દોષ. જ્યા રચનેત અધરસંઘયે જલ અસેત પરતુ માળા અધરા લકુ મરતુ કમાયે ષંજન નસેત થાત મ્હુલમાળાને સર્વેય અધરે કુરતુ અચારલી જાતાત આધારચાળા દંદ મ્હળતાત. જોવા અધરા મુદ્દ દંદ વ લાવળી રચાઈ, હેકયે છકાર આદેત. યા, હેક છકારમા પરિચા યા છકાત દોઠાર આદે.

અલંકાર -

ઉપકર્તી મુંદર દિસઠપસાઈ અલંકાર વાપરેત તીચ પદ્ધતી જાણેતદી જાણા અધિક પરિભામકારાક સૌદય પુઠી દેઠપસાઈ નેદમીચી સાધામાળા વ વાપરતા સૌદય પુઠી. વચમલ્કલી જલ્થ માળા વાચરળાને પદરચના પરિવા મકારકુ દોરી જાણેના કાઠ્યાલા જોમા પેતે. વચમલ્કલી જલ્થ વ સૌદય પુઠી રચનમુદ્દ જ માળાલ આલ્દાદ દોવા. કાઠય મુદ્દર દોતે નેદમીચી જાણેવેદ કાવેતેયી માળા લેઠાલી અમાવી અચી અપેદ અસેત કાવેતેત સૌદય. ચિમીળ કરગારે રાજ મુદ્દામ યોજલો જાતાત.

हे हृंद हाताळेल पांडित्यानी आपल्या आयुष्याने जागवी.
 पोवाडे कदाच फलेके विविध दृष्टांत रचले काव्यात
 सुंदरता यावी म्हणून विविध अलंकारांमध्ये ही रचना केली.
 गेली अशाही पिसाव्या शतकापर्यंत भारावीतील बहुतेक
 कविता पद्यरचनेचे लिखित पाळून लिहिता गेली पावाच्या
 बांधणीचा विचार छंद भासावून अक्षरशाठपल्लव केला गेला.

अलंकार —

पावात आणून कवितेत घट्यायबेळ सौंदर्यपूर्ण
 रचना केली जाते काव्याचे सौंदर्य वाढवण्यासाठी विशेष
 रचना केली जाते. त्यास अलंकार असे म्हटले जाते.
 प्राचीन काळापासून काव्याशास्त्रात काव्याला रचणीची उपमा
 दिली आहे कवितेला कामिनी असे म्हटले गेले आहे या
 काव्याची रचना करताना काव्य सुंदर व्हावे म्हणून
 अलंकाराची रचना केली गेली आहे कामिनी अथवा
 स्त्री जशी अलंकारा नेहव तसेच काव्या अलंकाराची
 नल्लयास ते अधिक मनोरंजित होत होण्यासाठी
 शब्दांमध्ये अद्यांमध्ये फुलवल्या करून रचले जाते.
 काव्यात सौंदर्यवर्धन करून त्याची घोषा
 वाढवतात जे उदाहरण असतात त्यांना काव्यालंकार
 म्हटले जाते कवीच्या पाणीचे ते सौंदर्य असते.
 काव्यात अलंकार असल्यास काव्य तार साधले जाते
 आयुष्या काव्यांची रसगानी होण्याची शक्यता असते.
 काव्यात शोभा वाढवतात या अलंकाराची थरुया. थुप
 आहे त्याचा प्रचार. अलंकाराची ११५ पर्यंत सारांशिली आहे.
 त्याचा प्रचार अलंकाराची सख्या सीमित करता येत नाही.
 असेही म्हटले जाते.

०७

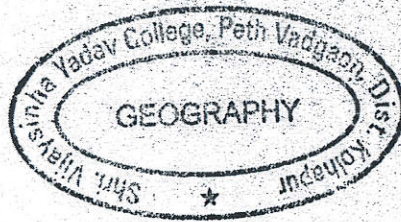
SHRI VIJAYSINHA YADAV COLLEGE, PETH VADGAON

DEPARTMENT OF GEOGRAPHY

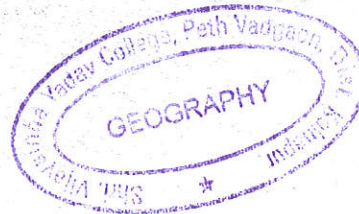
Academic Year: 2022-2023

CERTIFICATE

This is to certify that Department of **Geography** conducted Project Work in 04 (03 Theory and 01 Practical) courses on various topics in the academic year **2022-2023** at B.A. III, Semester VI. **20** students completed and submitted successfully their project works to the college as per the guidelines issued by Shivaji University, Kolhapur.

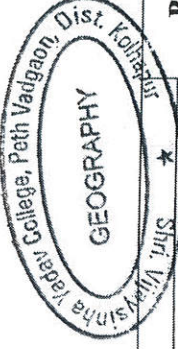

Palhar
Head
Department of Geography
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

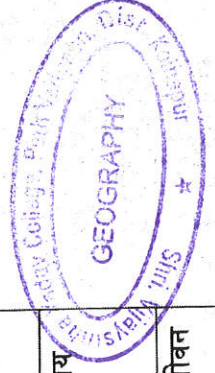

Shri Vijaysinha Yadav College, Peth Vadgaon
Department of Geography
B.A. Part – III Project Work 2022-23

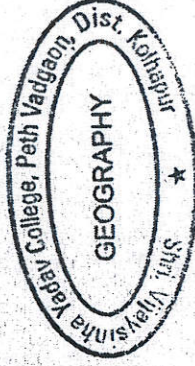

Roll No.	Name of the Student	Theory Project Titles			Practical Project
		Paper No. X	Paper No. XI	Paper No. XII	
603	/Belekar Samruddhi Jitendra	पेठ वडगावच्या व्यावसायिक प्रारूपाचे भौगोलिक परीक्षण	महाराष्ट्रातील महानगरे व त्यांच्या कार्यानुसार वर्गीकरण	महाराष्ट्र कर्नाटक सीमावाद	कसबा वडगावमधील सायलेन्स झोनच्या ध्वनिप्रदूषणाचा अभ्यास
604	Gorivale Ankush Shamrao	मौजे शिगाव च्या आर्थिक व सामाजिक स्थिती वरील वारणा नदीच्या प्रभावाचा भौगोलिक अभ्यास	जगातील खाणकामानंतर बनलेल्या भुताटकीच्या शहरांचा अभ्यास	महाराष्ट्रातील महाविकास आघाडी सरकारच्या कार्याचा आढावा	
605	Jadhav Amey Ashok	मौजे बागणी गावाच्या पिक प्रारूपाचा अभ्यास	कोल्हापूरमधील सी. बी. डी. ठिकाणांचा अभ्यास	भारतीय राज्यघटनेची माहिती	
606	/Jadhav Jyoti Ganpati	मौजे टोप गावाच्या खाणीचा पर्यावरणीय अभ्यास	कोल्हापूरमधील सी. बी. डी. ठिकाणांचा अभ्यास	शिवसेना पक्षाचा इतिहास	
607	/Jamdar Pranoti Anil	भादोले गावाच्या महिलांची आर्थिक स्थिती	महाराष्ट्रातील महानगरे व त्यांच्या कार्यानुसार वर्गीकरण	भादोले गावातील ग्रामपंचायतीचा इतिहास	
608	/Jangam Shrutika Balaso	सावर्डे गावाच्या महिलांची आर्थिक स्थिती	बेंगलोर शहरातील नागरी समस्या व त्यावरील उपाययोजना	कोंग्रेस पक्षाचा इतिहास	
609	/Kadam Aishwarya Ashok	पेठ वडगावच्या व्यावसायिक प्रारूपाचे भौगोलिक परीक्षण	भारतातील प्रमुख शहरे व त्यांच्या समस्यांचा अभ्यास	राजू शेटी यांच्या कार्याचा अभ्यास	
610	Kawade Vishal Vijay	पेठ वडगाव निमशहरी वसाहतीच्या व्यावसायिक लोकसंख्या रचनेचा भौगोलिक अभ्यास	जगातील खाणकामानंतर बनलेल्या भुताटकीच्या शहरांचा अभ्यास	रशिया युनेन युद्धाचे परिणाम	
611	Khade Pratikraj Maruti	मौजे अंबपवाडी मधील उपाययोजनांचा अभ्यास	भारतातील शहरांचे कार्यानुसार वर्गीकरण	भारत-चीन संबंध	
612	Mane Shubham Dilip	पेठ वडगाव मधील पर्यटन स्थळांचा अभ्यास	कोल्हापूरमधील सी. बी. डी. ठिकाणांचा अभ्यास	राष्ट्रीवादी काँग्रेस पक्ष: राजकीय अभ्यास	
613	/Momin Sabiha Inaytulla	वाठार तर्फे वडगाव च्या विकासातील राष्ट्रीय महामार्ग क्र. ४ ची भूमिका	वडगाव नगरातील घन कचरा समस्या एक भौगोलिक अभ्यास	पाकिस्तान राजकारणाचा अभ्यास	
614	Musale Dhanaji Balaso	मौजे शिगाव च्या आर्थिक व सामाजिक स्थिती वरील वारणा नदीच्या प्रभावाचा भौगोलिक अभ्यास	पेठ वडगावमधील मृदा प्रदूषणाचा अभ्यास	आनंद दिघे जीवन परिचय	
615	Musale Santaji Balaso	पेठ वडगाव मधील पर्यटन स्थळांचा अभ्यास	पेठ वडगावमधील मृदा प्रदूषणाचा अभ्यास	बाळ केशव ठाकरे यांचा जीवन परिचय	

616	Patil Shubham Sharad	पेठ वडगाव निमशहरी वसाहतीच्या व्यावसायिक लोकसंख्या रचनेचा भौगोलिक अभ्यास	कोल्हापूरमधील सी. बी. डी. ठिकाणांचा अभ्यास	भारतीय राज्यघटनेची माहिती
617	/Patil Jyoti Jalinadar	मौजे बागणी गावाच्या पिक प्रारुपाचा अभ्यास	मुंबई महापालिकेतील समस्या व उपाययोजना	ईशान्य भारतातील राजकीय परिस्थिती
618	/Patil Amruta Vitthal	मौजे लाटवडे गावच्या आर्थिक परिणामाचा कृषीचा अभ्यास	भारतातील प्रमुख शहरे व त्यांच्या समस्यांचा अभ्यास	चांदोली धरणग्रस्तांच्या समस्या
619	/Powar Tejaswini Sanjay	सावडे गावाच्या महिलांची आर्थिक स्थिती	बेंगलोर शहरातील नागरी समस्या व त्यावरील उपाययोजना	भारत बांगलादेश पाणी वाटप समस्या
620	/Sagare Tejashri Sachin	वाठार तर्फे वडगाव च्या विकासातील राष्ट्रीय महामार्ग क्र. ४ ची भूमिका	वडगाव नगरातील घन कचरा समस्या एक भौगोलिक अभ्यास	लोकसभेतील महिला नेतृत्वाचा अभ्यास
638	Kumbhar Rushikesh Laxman	मौजे अबपवाडी मधील उपाययोजनांचा अभ्यास	पेठ वडगावातील मृदा प्रदूषणाचा अभ्यास	भारत चीन सीमावाद
639	/Kurane Tejaswini Sachin	मौजे टोप गावाच्या खाणीचा पर्यावरणीय अभ्यास	पेठ वडगावातील मृदा प्रदूषणाचा अभ्यास	भारतीय राज्यघटना
		Dr. B. S. Jadhav	Dr. D. J. Bhandare	Dr. M. A. Patil
				Dr. D. J. Bhandare

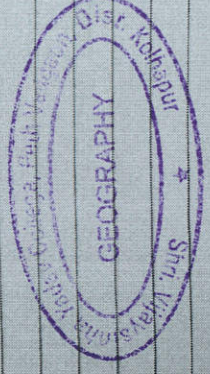

 Head
 Department of Geography
 Shri. Vijaysinha Yadav College
 Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

Rajdhani DATE / /	
पुस्तक अहवाल	
जमातीन खानकामानंतर वगैरेच्या भूताटकीच्या	
बाहरीच्या अहवाला	
शीतल वगैरे	
श्री. शाहू शिक्षण प्रसारक सेवा मंडळ, पेठ वडगाव	
श्री. विजयसिंह यादव महाविद्यालय, पेठ वडगाव	
भूगोलशास्त्र विभाग	
बी.ए. प्रागड	
पेपर क्र. 11	
अध्यापक: 1) विशाल विजय कावडे Roll.No. 610	10
2) उमकुंहाशागरजगोरिवले Roll.No. 604	10
मार्गदर्शक: डी.जे. बंडारे सर	
मे, 2022-23	
(प्र. 10)	

अनुक्रमिका
प्रस्तावना
नक्षत्राचे कार्यानुसार वर्गीकरण
खोजणा बाहरीशी संबंधित समज
भूताटकीची बाहरी (Ghost Towns)
भूताटकीच्या बाहरीचे उद्भव व वितरण
भूताटकीच्या बाहरीची वैशिष्ट्ये
भूताटकीच्या बाहरीच्या चमत्काराच्या उद्भासनाचे उपाय
निष्कर्ष

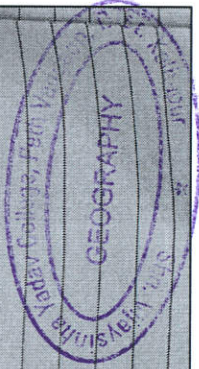

प्रस्तावना

देशाच्या विकासामध्ये विविध व्यावाय, उद्योग, शीमा, स्वरूप महत्त्व आहे. विविध व्यावाय तसेच उद्योग हे व्यावायदनात घात झालेला व्यक्तिगत आधारीत आहेत, त्यामुळे देशाच्या आर्थिक विकासात व्यावाय विशेष महत्त्व आहे.

जोपर्यंत व्यावायमधे आनंदनाडा / अजिबादने आहेत तीपर्यंत त्या क्षेत्रात विविध उद्योग भरभराटीत येतात. जैव खाणीतील खनिजपादा यांपुढीलपास आपले तेथे तेथील उद्योग बंद पडतात अथवा इतरत्र स्थलांतरित होतात. या स्थलांतरणातून ही क्षेत्रे ओघाड पडून अशी ठिकाणे ही भूताटकीची क्षेत्र बनतात.

जगातील सर्व देशांमध्ये आनंदनाडपेक्षा अशा भूताटकीच्या देशांचे प्रमाण जास्त आहे. या देशांचे पुर्नविकाय करणे अशक्य आहे. प्रत्येक प्रकारात नागरांचे कार्यगुण्यार प्रकाट, व्यावसायिक शहरांची बांधणीत येमथ्या, भूसाटकीची शहरे नत्वांचे खडकाळ वितरण, भूताटकीच्या अक्षांचे वैशिष्ट्ये, त्यांच्या व्यावसायिक उपाय यांचा आढावा घेतला आहे.

नगराचे कार्यगुण्यार वर्गीकरण:

१) ऐतिहासिक नगरे:

पूर्वी ज्या ठिकाणी उद्योग आणि इतर व्यावसायिक क्षेत्रांनी नगरी विकसित झाली त्यांचे वर्गीकरण शहरात होते किंवा एखाद्या ठिकाणात पूर्वीपासूनच ऐतिहासिक महत्त्व येत.

२) पुरावकीय नगरे / शहरे:

प्रत्येक देशात शेतकरी प्रजागणनाही काही नगरे, केंद्रे प्रजागण करव्यात येतात. अशा ठिकाणी वेळीच, शेतकरी व्यावायची कार्यावळे, पारमेश्वर, अर्थव्यवस्था, परदेशी वकीयांच्या कार्यवाही व इतर अनेक कार्यावळे येतात.

३) व्यावायी नगरे:

व्यावायी नगरांमध्ये स्वरूप वेगवेगळे असून काही शहरे काळा मध्ये उत्पादन करणाऱ्या प्रकारात स्थान होतात. अशा ठिकाणी व्यावायाच्या माध्यमातून होत असलेल्या व्यावसायिक केंद्रे येतात.

४) वैश्वव्यापी नगरे:

वैश्वव्यापी महत्त्वातून अशा ठिकाणी वैश्वव्यापी तसेच परदेशातील विदेशी व्यावायी क्षेत्रात होत असतात. विविध वेळीच्या ठिकाणी अनेक महाविद्यालये, विद्यापीठे, शोधगृहे, केंद्रे इ. क्षेत्रात येण्यास येतात.

खंडवार भूतटकीर्त्या खाहशेचो वितरण:

० अफ्रिका:

काही अफ्रिकन देशांमधे गूडबे आणि बॅङ्ग्वीझियुके अनेक शहरे आसि खेडी ओसाड पडली आहेत. २००३ पासून जेन्हा अरबध प्रकाश वीजियो यत्नेवर आले, तेन्हापासून मध्य अफ्रिकेतील नात्राशिकोना यशस्त्र बॅङ्ग्वीर आणि सरकारी यत्नेन योतील बॅङ्ग्वीरिन् त्वांची बरे योडून पडून जीव्याव बाव पाडये गेले.

बॅङ्ग्वीरिना पडिवा दिव्यान्ना आरोग अणवेली गावे ओसाड पडली.

खनिज यशस्त्र अफ्रिकेतील अनेक शूत शहरे हो पुरींची ब्याल शहरे आहेत. जर्मन पाकिरा पश्चिम अफ्रिकेतील १९६६ मध्ये

डायमंड रेश दुरु ब्यान्नामंतर, आत्ता नाभिविवातकून ओसाडले

जाते, जर्मन इंपायरियल सरकारने स्फण्डरबल (निषिद्ध

झोनी तवार कन्न प्रगतीपणे नवीन योस्त्रमैलने गुरुभायका

कन्न प्रकमीन ब्याल अडिकाय्वा दावा केला. या भागातील

लहान ब्याल शहरे, त्यावेकी पोमीना, पश्चिमबंद्य ले आणि

कोलमनगंजीय शाना बंदीगून शूट देव्यात आर्जि परेव नवीन

अफ्रिकी दावे नकाब्यान आल्याने लवकरचची

सर्व भूताची शहरे बनली.

१ अशिया:

चीनमधे अनेक मोठ्या शहरी माळमत्ता, हाडामोडी

आहेत, ज्यांना कधीकधी 'मृत शहरे' खोद्याने जाई, जे

खोद्याच्यापासून ल्हुतेक रिक्तामे राडिने. भागतातील बाळुषकोडी

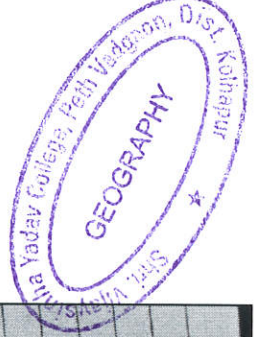
शहर हे भूनाये बाडर राडिने आहे. १९८५च्या यामेस्वरण

चक्रियावकत ते नष्ट झाले. आणि त्यानंतर ते निर्जन राडिने.

तामोब्वीमीकणाष्टर बतर शहरे ओसाड पडली आणि

१९००च्या दशकात यमनातीच्या आर्थिक संकटाष्टर योव्हीरत-

नंतरच्या संघर्षांना काळीशून ठरले.

श्री बाहु शिक्षण प्रसारक सेवा
मंडळ पेठ वडगाव
श्री विजयसिंह यादव कला व विज्ञान
महाविद्यालय पेठ वडगाव
भूगोलशास्त्र विभाग
बी. ए. भाग :- ३
पेपर क्र :- १४

पेठ वडगावाच्या व्यवसायिक
प्रश्नांचे भौगोलिक प्ररिक्षण
अभ्यासक

नाव :- कु. कदम ऐश्वर्या अशोक ६०९
नाव :- कु. समृद्धि जितेंद्र बेलेकर ६०३
मार्गदर्शक
०८/१०/२०२२

डॉ. बी. एस. जाधव (सर)
शैक्षणिक वर्ष :- २०२२ - २०२३

अनुक्रमणिका

रूढनिर्देश	
प्रस्तावना	
अभ्यास क्षेत्र	
अभ्यासाचे महत्त्व	
पेठ वडगावच्या भौगोलिक परिस्थितीचे परीक्षण	
हवामान वनस्पती	
जलप्रणाली वृद्धा भूमी उपयोजन	
पेठ वडगावच्या व्यावसायिक प्रारूपाचे भौगोलिक परीक्षण	
संदर्भ	
तुद्दिष्टे	
निष्कर्ष	

पेठ वडगांवच्या भौगोलिक परिस्थितीचे परिदृश

महाराष्ट्रातील काही विकसित जिल्ह्यांमध्ये कोल्हापूर या याचाही जिल्ह्याचाही समावेश होतो. कोल्हापूर जिल्ह्यातील समावेश होतो. कोल्हापूर जिल्ह्यातील बिराली एम.प्रायडीसी या भौगोलिक क्षेत्राच्या विभागासोबतच त्याच्या जवळपासच्या सर्व शाहरांना तसेच नगरांच्या व गावांच्या विकास होत आहे. त्यातच तसेच नगरांच्या पेठ वडगांव हे एक शहर आहे. शाहराची या शाहराची समुद्रपातळीपासूनची उंची 550 मीटर इतकी आहे. पेठ वडगांव हे शहर 16.45 उत्तर अक्षांश तसेच 74.30 पूर्व रेखांश वरती आहे. या शाहराच्या पूर्वेस हातकांगले हे तालुक्याचे ठिकाण आहे. हातकांगले हे ठिकाण पेठ वडगांव पासून कल्ल 1.5 किमीच्या अंतरावर आहे.

पेठ वडगांव शाहरापासून दोन किलोमीटरच्या अंतरावर पश्चिमेला वाठार हे ठिकाण आहे. येथूनच पुणे बंगलोर राष्ट्रीय महामार्ग क्र. 4 जातो. त्यामुळे येथे वाहतूक सुलभ आहे. या शाहरापासून दक्षिणेकडे कोल्हापूर हे जिल्ह्याचे ठिकाण आहे. आणि हे शहर केवळ 20 किलोमीटरच्या अंतरावरती आहे. पेठ वडगांवच्या उत्तर दिशेला सांगली कोल्हापूर जिल्ह्याची हद्द असलेली वारणा नदी केवळ सहा किलोमीटरच्या अंतरावरती आहे. तसेच सांगली जिल्ह्यातील प्राष्टा नगरपरिषद ही केवळ 1.5 किलोमीटर अंतरावर ती आहे. हे शहर समुद्रपातळीपासून 550 मीटरच्या उंची वरती असल्यामुळे येथील हवामान सौम्य व थोडेफार दमट पाडूनते. त्यामुळे येथील तापमान 10 से. ते 39 से. च्या दरम्यान आढळते.

अभ्यास क्षेत्र :-

या प्रकल्पासाठी अभ्यास क्षेत्र म्हणून आम्ही पेठ वडगांव हे शहर निवडले आहे. पेठ वडगांव ही एक बाजारपेठ आहे. त्यामुळे येथे व्यावसायिक उद्योग यांचाही भरपूर विकास झालेला आहे. त्यामुळे अभ्यास क्षेत्र म्हणून व्यवसायिक प्रारूपाचे भौगोलिक परीक्षण करण्याकरता आम्ही पेठ वडगांव हे शहर निवडले आहे. पेठ वडगांव हे शहर महाराष्ट्रातील कोल्हापूर जिल्ह्यातील आहे. कोल्हापूर जिल्ह्याच्या आग्नेयी जवळच्या अंतरावर असल्यामुळे या क्षेत्राच्या व्यावसायिक विकास झालेला दिसून येतो. तसेच या शहराच्या जवळच भौगोलिक क्षेत्र विकसित झालेली आहेत.

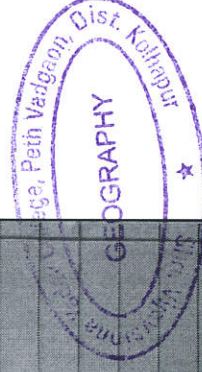

निष्कर्ष :-

या परीक्षणातून असा निष्कर्ष साध्य होतो की शैथिल भौगोलिक परिस्थितीमुळे शैथिल व्यावसायिक प्रारूप बदलत आहे व यात अनेक अडथळा दिसून येत आहेत या अडथळ्यांचे भौगोलिक परिस्थिती मोठ्या प्रमाणात अनेक व्यवसायांसाठी अनुकूल आहे.

शैथिल तापमान शत्रुमाग व्यवसाय, कापड निर्मिती व्यवसाय यांसाठी अनुकूल आहे. मुख्यक प्रमाणात पाण्याच्या उपलब्धीमुळे येथे कोती व्यवसाय ही भरभराटीस येत आहे. आजूबाजूच्या गावांमधील मुख्य बाजारपेठ असल्यामुळे येथे अनेक सेवा व्यवसाय वाढत आहेत.

२०/११/२०१९

प्रस्तावना

महाराष्ट्र हे भारताच्या पश्चिम भागातील एक राज्य आहे. क्षेत्रफळाच्या दृष्टिने महाराष्ट्र भारतातील तिसरे व लोकसंख्येच्या बाबतीत दुसरे मोठे राज्य आहे. महाराष्ट्र हे भारताच्या सर्वात विकसनशिल राज्यांपैकी एक आहे. महाराष्ट्र राज्याची सीमा कुरुक्षेत्र, मध्य प्रदेश, छत्तीसगढ, तेलंगणा, कर्नाटक, गोवा आणि दादरा आणि नगर-हवेली या केंद्रशासित प्रदेशांशी जोडलेली आहे.

महाराष्ट्र राज्याच्या दक्षिण सीमेला लक्ष्मण कर्नाटक, राज्य आहे. ते भारताच्या एकूण क्षेत्रफळाच्या ५.६३% इतके आहे. कर्नाटक हे क्षेत्रफळानुसार भारतातले टवे मोठे राज्य आहे. लोकसंख्येच्या दृष्टीने त्याचा भारतात ९ वा क्रमांक आहे. कर्नाटक राज्यात २९ जिल्हे आहेत. कर्नाटक ही राज्याची मुख्य भाषा उर्दू, मराठी, कोकणी, तुळू व तामिळ ह्याही काही भाषा बोलल्या जातात.

महाराष्ट्र कर्नाटक दरम्यानचा सीमाक्षेत्र अनेक वर्षांपासून पुल्लिबित आहे. सीमा भागातील खुमारे शांत हजेरा किलोमीटर खंडाभावावर महाराष्ट्राने आपला दावा सांगितला आहे. यात खुन्खवा, उत्तर कर्नाटक, बिदर, वेळगाव, कम्बवार व निपाणी या शहरांसह ८१४ मराठी भाषिक नावांचा समावेश आहे.

सध्या महाराष्ट्र-कर्नाटक सीमाक्षेत्र प्रखण राजकीयदृष्ट्या रविदनीशी झालेला आहे. नांदेड जिल्ह्यातील काही गावे तेलंगणात, तर आता सांगली जिल्ह्यातील काही गावे तेलंगणात कर्नाटकात हलण्याची हमकी देत आहेत. तर दहदू गावे महाराष्ट्रात सामील करून घेण्यात येण्याकडे वळले आहेत.

Shri. Vijay
Kollapur

अभ्यासा क्षेत्र

महाराष्ट्र कर्नाटक राज्यांच्या सीमेवरील वेळगाव, कारवार आणि निपाणी या क्षेत्रात सीमावाद सुरू आहे. या भागांची आम्ही अभ्यास क्षेत्र म्हणून निवड केली आहे.

वेळगाव हे शहर १५ किमी^२ च्या ऐवळ्या क्षेत्रफळात पसरलेले आहे. तसेच तेथील एकूण लोकसंख्या २०११ च्या जनगणनेनुसार ४९००५५ ऐवळी आहे. तेथे मराठी, कन्नड व हिंदी या भाषा बोलल्या जातात हे जिल्ह्याचे ठिकाण आहे. हे शहर पश्चिम घाट प्रदेशात आहे.

निपाणी हे प्रसिद्धी गाव वेळगाव जिल्ह्यातील एक तालुका आहे. हे जिल्ह्यातील महत्त्वाचे कृषी व्यावसायिक व्यापार व शिक्षण केंद्र आहे. या शहराचे एकूण क्षेत्रफळ ३५ किमी^२ इतकी आहे. २०११ च्या जनगणनेनुसार याची एकूण लोकसंख्या १५३३४६ इतकी आहे.

कारवार हे कर्नाटक राज्यातील उत्तर कर्नाटक जिल्ह्याचे समुद्र किनारी असलेले शहर, तालुका आणि प्रशासकीय मुख्यालय आहे. याचे एकूण क्षेत्रफळ ७३२.१ किमी^२ इतकी आहे. येथील लोकसंख्या ६३७५५ इतकी आहे.

कर्नाटक राज्याच्या उत्तर पूर्व भागात बीदर हे शहर आहे. बिदर जिल्ह्याचे हे मुख्यालय आहे. या शहराचे क्षेत्रफळ ५३ किमी^२ आहे. २०११ च्या जनगणनेनुसार बिदर शहराची लोकसंख्या २६४०२० इतकी आहे.

निष्कर्ष

सह्या महाराष्ट्र कर्माटिक समितीत पुन राजकीयदृष्ट्या स्वीदनशील झालेला आहे. नोंद जिल्ह्यातील काही गावे तेंगणा तर आता सांगली जिल्ह्यातील काही गावे व कर्माटिकात होण्याची हमकी देत आहेत. तर ८६५ गावे महाराष्ट्रत सामील करून घेण्याकरीता ६६ वर्षांपासून लढत आहेत.

राज्याची निर्मिती, सीमाबद्ध, नवीनबद्ध करणे इ. अधिकार हे संसदेला असतात. त्यामुळे हा प्रश्न सोडविण्याचा अधिकार न्यायालयाला नसून संसदेला आहे. त्यासाठी या प्रश्नाची ऐतिहासिक वस्तुस्थिती जाणून घेणे गरजेचे असून यामुळे या प्रश्नाला चांगले समजून घेता येईल.

**SHRI VIJAYSINHA YADAV ARTS & SCIENCE COLLEGE,
PETH VADGAON**

**DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE
2022-23**

B.A. III Semester - 6 Project

Roll No.	Name of Student	Title of Project
535	Avaghade Sampada Mohan	12- Global Warming 13- Sanyukt Maharashtra Movement 14. Indo Pak relation 15-USA Legislature 16- Utilitism of J.S. Mill and Individual Liberty
541	Koli Sakshi Manoj	
537	Chougule Karuna Babaso	
545	Patil Arpita Bajirao	
539	Dhanawade Vijay Mahendra	
549	Rane Nandini Dattatray	12- Bharatatil Bahusanskritivadacha Abhyas 13- max Weberchya Nokarshahi Siddhantacha chikisak Abyas 14- Indo Pak Relation 15- Lokpal sankalpanecha Abyas 16- Marxchya atirikt Mulyachya Siddhantacha abhyas
536	Belekar Neha Rahul	
542	Lambe Shivprasad Kiran	
543	Methe Shubham Babaso	
538	Deshmukh Rutuja Dilip	
544	Patil Navnath Dhanaji	12- Civil Society and Development 13- National Congress 14- India- Shri lanka relation 15- Political Parties in USA 16- Gramsci- new Marxism
546	Patil Nutan Tanaji	
547	Patil Amruta Sanjay	
540	Kadam Aashish Vijay	
553	Yashwant Kiran Sukhadev	
550	Shinde Jyoti Pandurang	12- Environment Movement 13- peasant Movement 14- India- China Relation 15- Political Parties in UK 16- Political thought of Aretha
551	Shinde Ashwini Ashok	
548	Patil Sangita Dhanaji	
627	Airekar Sourabh Sanjay	
628	Gosavi Rahul Dilip	
629	Porle Shivprasad Shivaji	

Head
Department of Political Science
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur

संयुक्त महाराष्ट्राच्या चळवळीचा अभ्यास

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर बी.ए. भाग - ३ (राज्यशास्त्र) लघुशोध प्रकल्प

मार्गदर्शक

प्रा. निकम अधिकराव हि.

(विभाग प्रमुख, राज्यशास्त्र विभाग)

प्रा. खाबडे प्रभुदास आ.

(अधिव्याख्याता, राज्यशास्त्र विभाग)

संशोधक विद्यार्थी - बी. ए. भाग तीन (राज्यशास्त्र)

सन

२०२२-२३

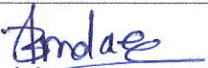

श्री विजयसिंह यादव महाविद्यालय, पेठ वडगाव

ता. हातकणंगले जि. कोल्हापूर

संयुक्त महाराष्ट्राच्या चळवळीचा अभ्यास

राज्यशास्त्र विभाग

महाराष्ट्रातील राजकारण आणि चळवळी पेपर क्र. १३

अ.न.	विद्यार्थ्याचे नाव	रोल नं.	सही	गुण	शेरा
1	करुणा बाबासाहेब चौगुले	537		08	
2	सैपदा मोहन अवघडे	535	S. M. Avagade	08	
3	द्यनवड विजय महेंद्र	539		08	
4	स्नाक्षी मनोज कोळी	541		08	
5	अर्पिता वाजीराव पटिल	545		08	

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	घटकाचे नाव	पान नं
1	प्रकल्पामध्ये सहभागी विद्यार्थ्यांची नावे	2
2	प्रमाणपत्र	3
3	अनुक्रमणिका	4
4	प्रस्तावना	5
5	प्रकल्पान्ची माहिती	6+013
6	अभ्यास पद्धती	14
7	शेवोद्यन पद्धती	15
8	निष्कर्ष	16
9	संदर्भ	17

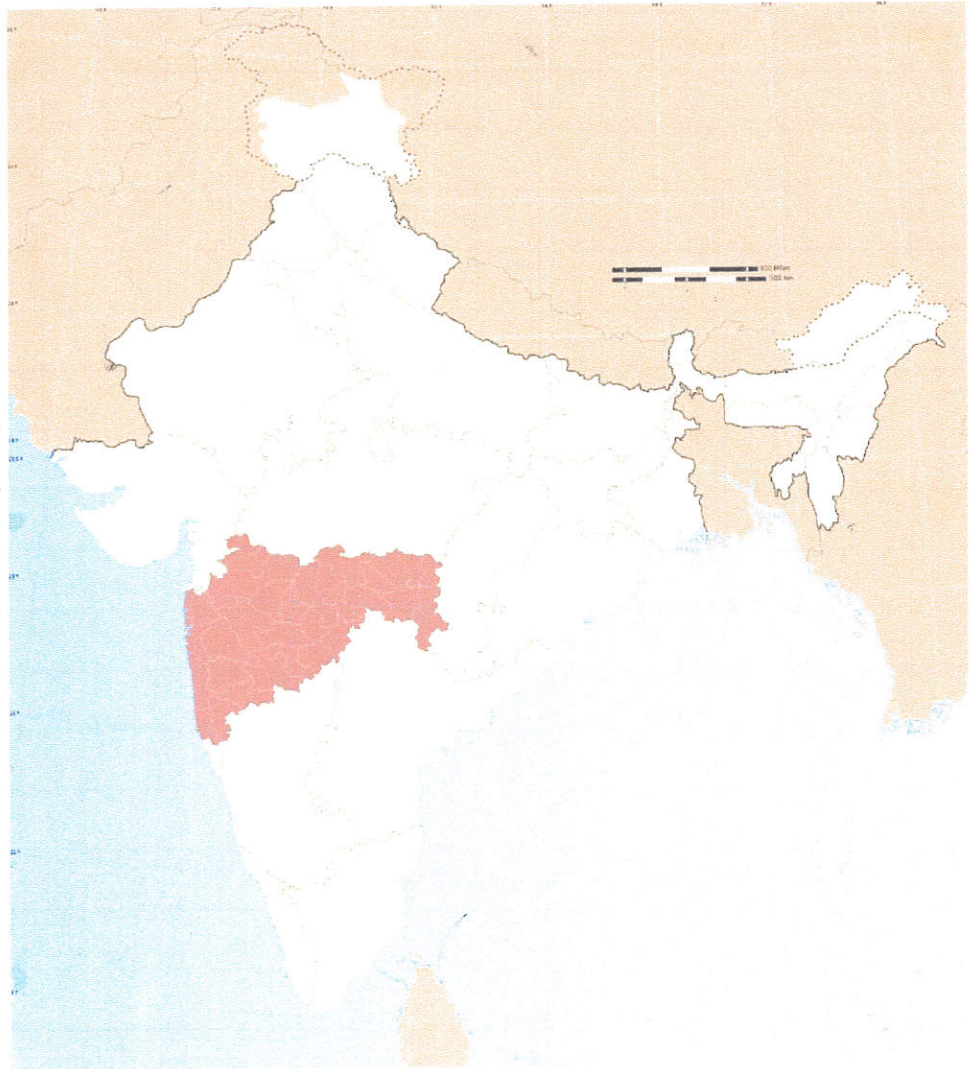
प्रस्तावना :-

संयुक्त महाराष्ट्र चळवळ १९५५ साली सुरू झाली. १ ऑक्टोबर, १९३८ रोजी विधिमंडळाने सदस्य श्री. रामराव देशमुख यांनी वल्हाडसह महाराष्ट्राचा पुढे भाषी प्रांत बनवावा असा ठराव मंडळात होताना. महाराष्ट्रात पुढे गोमंतक (गोवा) समाविष्ट करावा आणि त्यास संयुक्त महाराष्ट्र असे नाव द्यावे असा ठराव संमत करण्यात आला. सर्व मराठी भाषाप्रदेशांचा मिळून पुढे प्रांत बनवावा आणि त्याला 'संयुक्त महाराष्ट्र' असे नाव द्यावे असा ठराव संमत करण्यात आला. १९४० साली श्री. रामराव देशमुख यांच्या अध्यक्षतेखाली मुंबई येथे संयुक्त महाराष्ट्र सभा ही संघटना स्थापन झाली. १९४१ साली डॉ. केदार यांच्या नेतृत्वाखाली 'महाराष्ट्र पुर्णिकरण परिषद' भरविण्यात आली. १९४३ साली मुंबई येथे भरलेल्या मराठी पत्रकार परिषदेत करंदीकर यांच्या अध्यक्षतेखाली स्वतंत्र विदर्भ राज्याची मागणी आणि संयुक्त महाराष्ट्र सभेची संपूर्ण महाराष्ट्र निर्मितीची मागणी असे दोन ठराव मंजूर करण्यात आले. १२ मे, १९४६ रोजी बेळगाव येथे ग. नं. माडखोलकर यांच्या अध्यक्षतेखाली संयुक्त महाराष्ट्राच्या मागणीचा ठराव मंजूर करण्यात आला. या संमेलनात संयुक्त महाराष्ट्र परिषद स्थापन झाली. प्रा. दत्ता वामन पोतदार, केशवराव जेबे, शंकरराव देव, श्री. न. नवरे हे या परिषदेचे सदस्य होते. या संमेलनात पुढील दोन महत्वाचे ठराव मंजूर करण्यात आले.

(१) संयुक्त महाराष्ट्र राज्याची निर्मिती होईपर्यंत हैद्राबाद स्थानातील मराठवाडा आणि गोमंतक या दोन प्रदेशांना 'संपूर्ण प्रादेशिक स्वायत्तता' देण्यात यावी.

(२) संयुक्त महाराष्ट्राची निर्मिती करताना त्याच्या सीमेवरील बेळगाव, काशवार, हुलबर्गा, आदिलबाद, बिदर, छिंदवाडा, बेतुल, बालाघाट निमाड या आगातील लोकांचा कोल (मत) सोडून व गुप्त मतदान पद्धतीने घेऊन ते भाग कोणत्या प्रांतात घालायचे ते ठरवावे.

संयुक्त
महाराष्ट्र
चळवळ

संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीचा पूर्वार्ध :-

ब्रिटिशांनी आपल्या राज्यकारभारासाठी आदराची विभागणी वेगवेगळ्या प्रांतात केली होती परंतु ती आक्षेपभावी नव्हती. इ.स. 1920 रोजी नागपुरात झालेल्या काँग्रेस अधिवेशनाच्या वेळी भा. भावर प्रांतरचनेचा मुद्दा महात्मा गांधींनी मान्य केला होता. लोक मान्य ठिठक ले देखील भाषावर प्रांतरचनेच्या बाबतून होते. काँग्रेसनेच फुकेकाळी मान्य केलीला हा मुद्दा स्वातंत्र्यानंतर मात्र पक्षाला, विशेषतः नेहरुंना, संकुचित व राष्ट्रीय फुकात्मकतेला धोका वाटू लागला. मुंबईतील आंदोलकांना जे मुख्यतः अमराष्ट्रीय होते, त्यांना मुंबई महाराष्ट्राला द्यायला कसडून विरोध होता.

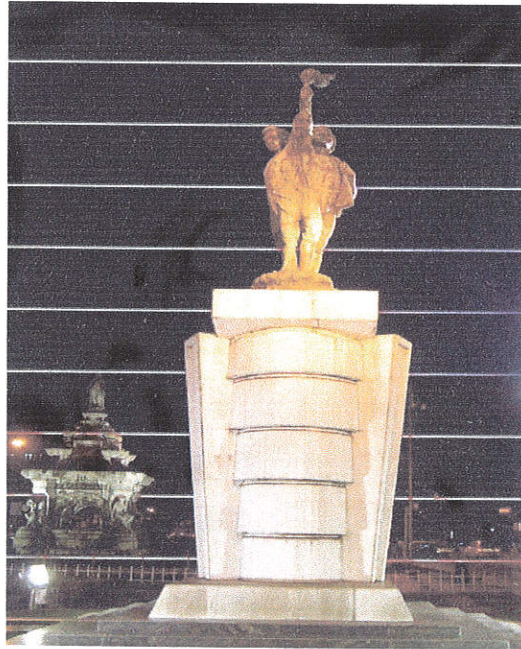
इ.स. 1938 रोजी पटवर्धन व इ.स. 1940 मध्ये ग. ग. माडखोलकरांनी महाराष्ट्र फुकीकरणचा विषय उपस्थित केला. माडखोलकरांनी महाराष्ट्र समाजात व्यापार व उद्योग भूमिपुत्रांच्या ताब्यात नसल्याने व महाराष्ट्रात काँग्रेस पुढारी फुकीकरणासाठी झयलन करत नसल्याने म्हटले. इ.स. 1946चे साहित्य संमेलन माडखोलकरांच्या अध्यक्षतेखाली झाले. या संमेलनात 'संयुक्त महाराष्ट्र समिती' स्थापन झाले व संयुक्त महाराष्ट्राची मागणी करणारे तीन ठराव साहित्यकांनी पाठवले ज्याला राजकीय नेत्यांनी पाठिंबा दिला.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीला पाठिंबा होता. या चळवळीला पाठिंबा दर्शविण्याकरिता अनेक ठिकाणी सभा त्यांनी घेतल्या होत्या. रिपब्लिकन पार्टी ऑफ इंडिया, हा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा पक्ष संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीतच एक घटक पक्ष होता. 28 नोव्हेंबर 1949 रोजी मुंबई महापालिकेत 'संयुक्त महाराष्ट्राचा' ठराव आचार्य अत्रे व डॉ. आश. जी. झेंडारे यांनी 'मुंबईसह महाराष्ट्राचा ठराव शेड्युल कास्ट फेडरेशनच्या वतीने मांडला' स्वातंत्र्यानंतर भाषिक राज्यांची मागणी होऊ लागली. आंध्र प्रदेश राज्याची मागणी पोर्टी श्रीरामल्लू यांच्या बलिदानानंतर पूर्ण झाली. भाषावार प्रांतरचनेसाठी नेमलेल्या कमिशनाने महाराष्ट्र राज्याची मागणी ठावलेली.

दार कमिशन (1947)

स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतर काँग्रेसच्या व्हीरगात बदल झाला. भारतीय राज्यघटनेच्या मसुदा समितीने भाषावार प्रांत आयोगाची स्थापना केली. केंद्र सरकार 17 जुन, 1947 रोजी काश्मीरचे न्यायाधीश एस. के. दार यांच्या अध्यक्षतेखाली आयोगाची नियुक्ती केली. या आयोगात श्री. पन्नालाल आणि जगत नरेन लाल हे आणखी दोन सदस्य होते. भाषावार प्रांतिकरचना, कशमीर को नाही आणि कशावधानाची स्थापना कोणत्या पद्धतीने कशावधानाची थारनैबीची दार समितीने आपला अहवाल 13 डिसेंबर, 1948 रोजी सादर केला. दार समितीने असे मत मांडले की सध्याच्या परिस्थितीत भाषावार प्रांतरचना स्वीकारणे देशाच्या हिताने नाही. भाषावार प्रांतरचना हा चाक शब्दवादाच्या आड येणारा घटक आहे.

जे. व्ही. पी. समिती (१९५९)

भाषिक राज्यांच्या प्रश्नांच्या नव्याने विचार करण्यासाठी २९ डिसेंबर, १९५८ पासून जयपूर येथे काँग्रेसच्या अधिवेशनात नव्या शुरु झाली. भाषावार प्रांतरचनेच्या संदर्भातील समस्या सोडविण्यासाठी एक उच्च स्तरीय समिती स्थापन करण्यात आली. या समितीत जय रामदास दौलतराम, बल्लभभाई पटेल व पट्टाभि शिवाशमध्या असे तीन सदस्य होते. 'जे. व्ही. पी. नावाने ही समिती ओळखली जाऊ लागली. ५ पुत्रिल १९५९ रोजी, जे. व्ही. पी. समितीने आपला अहवाल सादर केला, ज्यामध्ये पुढील शिफारशी केल्या.

- (१) भाषावार प्रांतरचना करणे काँग्रेसला तत्पत्तः मान्य आहे, पण तसे करण्याची आजची वेळ नाही; तसे करणे शक्य झाल्यास आंध्र प्रांत निर्माण केला जाईल.
- (२) कनटिकाविषयी आम्हाला सहानुभुती असून मधल्या अडचणींचे निवारण होतानाच तो प्रांत बनेल.
- (३) त्रावणकोर - कोचीनच्या मिळून केरळ प्रांत निर्माण केला जाईल.
- (४) मराठी भाषिकांना महाराष्ट्र प्रांत पाहिजेच असेल तर तो थोडा वकाश होईल, परंतु त्यात मुंबईच्या समावेश होणार नाही.
- (५) एकट्या वज्राड प्रदेशाचा स्वतंत्र प्रांत होणार नाही.

जे. व्ही. पी. समितीच्या शिफारशींमुळे महाराष्ट्राचा प्रश्न अधिक गुंतागुंतीचा बनला.

राज्य पुनर्रचना आयोग (फागल अली कमिशन)

डिसेंबर इ.स. १९५३ रोजी फागलअली यांच्या अध्यक्षतेखाली राज्य पुनर्रचना आयोगाची नियुक्ती झाली. संयुक्त महाराष्ट्राच्या वतीने प्रस. प्रम. जोशी, धनंजय गाडगीळसह इतरांनी आयोगासमोर आपली बाजू मांडली. इ.स. १९५५ रोजी आयोगाच्या निवाडा जाहीर झाला. पुनर्रचनेबाबत पायाभूत तत्त्व सगळ्यांना साश्वती लागू केलेली नव्हती आणि त्यात मोठी विस्कंगती होती. हेडाबाद आणि एक भाषिकान्त तत्त्व तर मुंबईसाठी वैभाषिकान्त, मुंबई प्रांतात गुजराती भाषिक सौशल्द्र समाषिल्ट करून मराठी भाषिक विदर्भ, बेळगाव - काश्वार बाहेर ठेवले गेले. मुंबईच्या विकासासाठी तिला गुजरातपाखून वेगळे ठेवणे योग्य नाही व बेळगाव भाग कर्नाटकाशी 'आर्थिकदृष्ट्या' जोडला असल्याने तसेच विदर्भ महाराष्ट्रात घातल्यास नागपूर शहराचे महत्त्व कमी होईल असे अहवालात नमूद करण्यात आले. आयोगाला या वैभाषिकात मराठी भाषिकांची संख्या गुजराती भाषिकांपेक्षा जास्त लोक द्यायची नव्हती असेच या विस्कंगतीचे कारण म्हणावे लागेल.

चळवळीस शुश्रूषा

या आयोगाच्या विशेद्यात महाराष्ट्रभर असंतोषान्या डोंब
 कसळला. नेहरूनी त्यामुळे शौराष्ट्रासह गुजरात, विदर्भासह महाराष्ट्र
 व स्वतंत्र मुंबई अशा त्रिराज्य योजना माहीर केली. त्रिराज्य योजनेत
 महाराष्ट्रापासून मुंबई तोडण्यामुळे अन्यायान्नी भावना मरणिजनीत
 पसरली व संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीने पैट घेतला. 'मुंबईसह संयुक्त
 महाराष्ट्र झालान्य पाहिजे' हे या आंदोलनान्य घोषवाक्य बनलं. महारा
 ष्ट्रीय काँग्रेस नेत्यांनी केंद्रीय नेतृत्वासमोर हा मुद्दो ठेकले. यामुळे
 काँग्रेसनेत जनतेच्या नजरेतुन उतरले. पक्षांतराव चळवळ घड्यालाख्य
 नेष्ठ नेत्याने तर नेहरू व संयुक्त महाराष्ट्रात, मला नेहरू महत्वा
 ने वात्तात असे म्हटले. महाराष्ट्रातिल कम्युनिस्ट, सोशालीस्ट व
 प्रजासमाजवादी पक्षातिल डावे पुढारी व काँग्रेसतरीनी संयुक्त महारा
 ष्ट्राच्या लग लाताग घेगला. सेनापती बापट, डॉ. बाबासाहेब आंबेकर
 पुस. पुम. जोशी, प्रल्हाद केशव अत्रे, श्रीपाद डोंगे, शाहीर अमर शेख,
 आई उषशव पाणिल, प्रबोधनकार ठाकरे हे चळवळीतिल महत्त्वान
 ठरले. पुस. पुम. जोशी, श्रीपाद डोंगे यांनी लग्याने नेतृत्व केले.
 20 नोव्हेंबर इ.स. 1955 मोरारजी देसाई व स.का. पाणिल या

काँग्रेस नेत्यांनी चौपायिवर सभा घेऊन प्रचोभक विधाने केली. पार्लामी 'पाच हजार वर्षांनी शुध्दा मुंबई महाराष्ट्राला मिळणार नाही व मोराशजींनी 'काँग्रेस निवत असेपर्यंत मुंबई महाराष्ट्राला मिळणार नाही, गुंडगिरीला योग्य जबाब मिळेल' अशी मुक्ताफळ उधळली. लोकांनी सैतापून सभा उधळली. २१ नोव्हेंबर इ.स. १९५५ रोजी झालेल्या आंदोलनावेळेस पोलिसांनी केलेल्या गोळीबारान १५ जणांना प्राण ३ गमवावा लागला. जाने - फेब्रु इ.स. १९५६ रोजी फौजशासित मुंबईची घोषणा केल्यानंतर लोक रस्त्यावर उतरली. रस्त्यावर, सत्पाग्रह व मोर्चे सुरू झाली. मोराशजींच्या सरकारने सत्तेच्या दुरुपयोग करून निष्कुरूपण ४० लोकांना गोळीबारान मारले. संयुक्त महाराष्ट्रातील आंदोलनात प्रकृण १०५ जणांनी आपल्या प्राणाची आहुती दिली. त्यांच्या स्मरणार्थ मुंबईच्या फ्लोरा फाउंटन भागात हुतात्मा स्मारक उभारले गेले. संयुक्त महाराष्ट्र समितीने दिल्ली येथे प्रचंड सत्पाग्रह घडवून आणला. चळवळीच्या काळात जनतेच्या अल्पतोषामुळे, नेहरूंना महाराष्ट्रात सुरक्षारक्षकीसोबत फिरावे लागे व त्यांचे स्वागत काळ्या झेंड्यांनी व निषेधानेन होई. भारताचे अर्थमंत्री सी.डी. देशमुखंनी महाराष्ट्राव शिल होणाऱ्या अन्यायाच्या निषेधार्थ आपला शस्त्रिनामा दिला. या शस्त्रिनाम्यामुळे चळवळीला अधिक बळ मिळाले.

संयुक्त महाराष्ट्र समितीची स्थापना (1956)

6 फेब्रुवारी, 1956 रोजी पुणे येथील टिळक स्मारक 'केशवराव त्रेथे' यांच्या अध्यक्षतेखाली संयुक्त महाराष्ट्र समितीची स्थापना झाली. संयुक्त महाराष्ट्रान्या निर्मितीसाठी मुळाव्या समान व्यासपीठाची आवश्यकता वाटू लागली. काँग्रेस पक्षाशिवाय अन्य सर्व विरोधी राजकीय पक्षांनी संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीला मार्गदर्शन करण्यासाठी संयुक्त महाराष्ट्र समितीची स्थापना केली. पूर्वीची संयुक्त महाराष्ट्र परिषद आणित्वहीन आणि निष्क्रिय झाल्यामुळे नव्याने संयुक्त महाराष्ट्र समिती स्थापन करण्यात आली. अर्थात पूर्वीच्या परिषदेची उद्दिष्टे संयुक्त महाराष्ट्र समितीने स्वीकारली होती. संयुक्त महाराष्ट्राने मराठी भाषिकाने मुळाव्या व स्वतंत्र राज्य निर्माण करण्याचे प्रयत्न उद्दिष्ट संयुक्त महाराष्ट्र समितीच्या स्थापनेमागे होते. 10 फेब्रुवारी, 1956 रोजी पुणे येथील संयुक्त महाराष्ट्र परिषद विसर्जित करण्यात आली. 'मुंबई, विदर्भ, मराठवाडा, बेळगाव, कारवार, निपाणीसह संयुक्त महाराष्ट्र निर्माण झाल्याचे पाहिजे' या निघरिने संयुक्त महाराष्ट्र समितीने आपल्या कायद्यां सुरुवात केली. संयुक्त महाराष्ट्र समितीत मज्जा समाजवादी पक्ष, शेतकरी कामगार पक्ष, कम्युनिस्ट पक्ष, होड्युल्ड कास्ट फेडरेशन, भारतीय जनसंघ, हिंदु महासभा इ. विरोधी राजकीय पक्ष सामील झाले होते. संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीच्या प्रचार आणि प्रसार करण्याच्या कायद्यां काही नियतकालिके व वृत्तपत्रे यांचे योगदान मोलाचे होते. केशव क्षीताशम ठाकरे यांचे 'प्रबोधन', आचार्य अत्रे यांचे 'नवयुग' आणि 'मराठा' आणि बालचंद्र कोठारींचा 'प्रभात' ही नियतकालिके व वृत्तपत्रे संयुक्त महाराष्ट्र समितीची मुख्यपत्र म्हणून कार्य करीत होती. 1956 पासून संयुक्त महाराष्ट्र समितीने आपले आंदोलन तीव्र करण्याचे ठरविले. मुंबई शहर आणि ग्रामीण भागात संयुक्त महाराष्ट्र समितीचे आंदोलन सुरू झाले. मुंबई, पुणे, कोल्हापूर, बेळगाव, निपाणी, नाशिक इ. शहरांत उग्र निदर्शने झाली. ग्रामीण भागातील जनता उत्स्फूर्तपणे या आंदोलनात सामील झाली.

हजारो कार्यकर्ते सत्याग्रहात सामील झाले होते. सुमारे 12 हजार कार्यकर्त्यांना जागोजागी पकडण्यात आले होते.

27 जुलै, 1956 रोजी संयुक्त महाराष्ट्र समितीने दिल्लीला एक मोर्चा काढून संयुक्त महाराष्ट्र समितीने दिल्लीला एक मोर्चा काढून संयुक्त महाराष्ट्र राज्याची स्थापना मागणी केली. डॉ. नरवणे, प्रम. प्रम. जोशी, आई उद्धवराव पाटिल, रु. के. खाडिलकर, महापौर मि. रत्नकर इत्यादी नेत्यांनी 3 हजार सत्याग्रही घेऊन हा मोर्चा लोक-सभेवर नेला होता. लोकसभेचे सारे वातावरण समितीच्या गर्जनेने हादरून गेले. आई जोगे, नाथ पै, भूपेश गुप्ता इ. नेत्यांनी संसदेत मुंबई - तेलंगूर राज्यांमधील सीमाप्रश्न आणि संयुक्त महाराष्ट्राची निर्मिती यासंबंधी तलकवीची सूचना मांडली परंतु ती फेटाळल्याने सर्व विरोधी खासदार सभात्पाग करून बाहेर पडले आणि सत्याग्रहात दाखल झाले. संयुक्त महाराष्ट्र समितीच्या या आंदोलनाने संपूर्ण दिल्लीक शोना महादिवाषिक राज्याच्या निर्मितीने मराठी भाषिकांवर कसा अन्याय झाला हे समजले.

1 ऑगस्ट, 1956 रोजी त्रेळा पुण्याच्या रेसकोर्सवर पंडित नवातर-लाल नेहरू यांची सभा चालू होती तेव्हा त्याच वेळी शनिवार वाघावर संयुक्त महाराष्ट्र समितीची सभा पावसात चालू होती. अशा शीतीने महाराष्ट्रातील सर्व विरोधी पक्षांनी 'संयुक्त महाराष्ट्र समिती' वारे समत 5-6 वर्षे लढा देऊन महादिवाषिक राज्य मोडून संयुक्त महाराष्ट्राची निर्मिती घडवून आणली.

अभ्यास पद्धती

उद्देश -

- ① संयुक्त महाराष्ट्र निर्मिती कशी झाली व तिचा इतिहास या विषयाचा अभ्यास करणे
- ② संयुक्त महाराष्ट्र निर्मितीसाठीच्या नेत्यांचा स्वीकार
- ③ विविध समित्यांचा अभ्यास करणे.
- ④ संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीतील हुतात्म्यांचा अभ्यास.

गृहितके

- ① संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीचा लढा यशस्वी झाला आहे.
- ② संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीमुळे महाराष्ट्र स्वतंत्र व मराठी भाषिक राज्य बनले.
- ③ विविध समित्यांच्या अहवालांनुसार संयुक्त महाराष्ट्र निर्मिती झाला आहे.

शैशोधन पद्धती

शैशोधन आराखडा :-

सदरचे शैशोधन हे संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीच्या अभ्यासावर आहे. संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीच्या इतिहास तसेच संयुक्त महाराष्ट्र निर्माण होण्यासाठी हुतात्म्यांनी व महाराष्ट्रातील जनतेने केलेला संघर्ष याचा संपूर्ण अभ्यास करून प्रकल्पाचा आराखडा तयार करण्यात आलेला आहे.

तथ्य संकलनाची पद्धत -

या प्रकल्पासाठी वर्णनात्मक शैशोधन आराखड्याचा वापर करण्यात आलेला आहे. यासाठी दुय्यम सामग्रीचा उपयोग करण्यात आला आहे. दुय्यम तथ्य सामग्रीसाठी विविध पुस्तकांना, इंटरनेटवरील माहितीचा, मासिकांमधील लेख, या साधनांचा वापर करून प्रकल्प तयार करणे स्पष्ट केला आहे.

शैशोधनाच्या म्यदि

संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीच्या अभ्यास हा ध्येय मोठा आहे. या शैशोधनामध्ये संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीचा पुर्वि, दार कमिशन, जे. ए. पी. कमिटी व फाजलअली आयोग, हुतात्म्यांचा ~~सहभाग~~ इ. या प्रकल्पाची म्यदि आहे.

ह्या प्रकल्पाची म्यदि संपूर्ण महाराष्ट्र चळवळीच्या अभ्यास परिपूर्ण असल्याचे दर्शविते. या प्रकल्पाची संयुक्त महाराष्ट्राची स्थापना ही म्यदि आहे.

निष्कर्ष

- ① संयुक्त महाराष्ट्र निर्मितीसाठी अनेक विरोध होते तरीही संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीच्या लढ्यातद्वारे हे शक्य झाले.
- ② संयुक्त महाराष्ट्र स्थापनेमध्ये संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीचा वाटा खूप मोलाचा आहे.
- ③ महाराष्ट्रमध्ये मुंबई जोडण्यात त्र. व्ही. पी. कमिटीने विरोध केला. परंतु संयुक्त महाराष्ट्र लढाच्या संघर्षामुळे मुंबई महाराष्ट्रामध्ये जोडण्यात आली.
- ④ संयुक्त महाराष्ट्र स्थापनेसाठी अनेक लोकांचे प्राण गेले आहेत, या हुतात्म्यांच्या स्मरणार्थ मुंबईच्या फ्लोरा कार्टूटर भागाने हुतात्मा स्मारक उभारले गेले आहे.
- ⑤ ज्या अर्थाने 1 मे 1960 रोजी महाराष्ट्र राज्य निर्माण झाले, संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीचा लढा पेशस्वी झाला.

संदर्भ

- महाराष्ट्र : मुका संकल्पनेचा मागोवा (माधव दानाश)
पुस्तक
- संयुक्त महाराष्ट्र काल आणि आज (संपादक - प्रा. भगवान काळे)
- संयुक्त महाराष्ट्र चळवळ माहिती - mr.m.wikipedia.org.
- नीशा अडाश्लर व मीना मेनन, कथा मुंबईच्या गिरणगावची
मेज प्रकाश, 2007, ISBN 81-7486 649-3
- 1) थ. दि. फडके, पॉलिटिक्स अँड लॅंग्वेज किमालय पब्लिशिंग हाऊस,
1979
- 2) लालबत्री पेंडसे, महाराष्ट्राचा महामंडल, अग्निनंद प्रकाशन
इ.स. 1961
- 3) संयुक्त महाराष्ट्र काल आणि आज : संपादक प्रा.
भगवान काळे

०६
१०

[Handwritten signature]

शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर संलग्नित

पेठवडगाव ता. हातकणंगले, जिकोल्हापूर.

प्रमाणपत्र

बी. ए. भाग तीन राज्यशास्त्र विद्यार्थ्यांनी "संयुक्त महाराष्ट्राच्या चळवळीचा अभ्यास"

बी.ए. भाग तीन राज्यशास्त्र विद्यार्थ्यांनी आमच्या मार्गदर्शनाखाली हा लघुशोध

प्रा. खावडे प्रभुदास आ.

(अधिव्याख्याता, राज्यशास्त्र विभाग)

प्रा. निकम अधिकराव हि.

(विभाग-प्रमुख, राज्यशास्त्र विभाग)
Smt. Vijaylaxmi Kulkarni College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur

SHRI VIJAYSINHA YADAV ARTS AND SCIENCE COLLEGE, PETH VADGAON

DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

Duration - 05 Jan
to
20 April 23

STUDENTS RESEARCH PROJECTS - YEAR 2022-23 B.A. III

Sr. No.	Title al of the Projects	Name of the Students	Duration	Signature
1	निस्यव व मुलाखत नंसातील गुणा व दोष	Bhosale Ananeshwarshankar	5 Jan. to 20 April 23	
2	धुणके गावातील जमीन व्यवस्थेतील परिणाम काही विशिष्टते	Pooja Shastadkumar Budhe	--" --	
3	पडगांव वसस्थानकावर वसप्रतिना करणाऱ्या विव्वाथानिभा समाजवास्तव्य	Chavhan Prachi Ratnaram	--" --	
4	हडपेवाडी येथील सामाजिक परिवर्तन काही निरीक्षण	Chaugule Akshata Prakash	--" --	
6	पडगाव वसस्थानकावर वसप्रतिना करणाऱ्या विव्वाथानिभा समाजवास्तव्य	Rautunja Krishna Fadavare	--" --	
7	भेंडवडे गावातील माकूनीकरण	Mrunali Vijays Godane	--" --	
8	धुणके गावातील जमीन व्यवस्थेतील परिवर्तन काही निरीक्षण	AMRUTA ANANDA KHOT	--" --	
9	निरिक्षण व मुलाखत नंसातील गुणा व दोष	Vaishnavi Bhavso Lugade	--" --	
10	निरिक्षण व मुलाखत नंसातील गुणा व दोष	Madhuxiwalde Shrawdaha Shrikant	--" --	
11	भेंडवडे गावातील माकूनीकरण	Hiravin Sureshwar Naik	--" --	
12	हडपेवाडी येथील सामाजिक परिवर्तन काही निरीक्षण	Madhuxiwalde Shrawdaha Shrikant	--" --	

Head,
Department of Sociology
V. Y. College, Peth-Vadgaon

DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

STUDENTS RESEARCH PROJECTS - YEAR 2022-23 B.A. III-

[illegible]

शाहू शिक्षण प्रसारक सेवा मंडळ, संचालित
श्री विजयसिंह यादव महाविद्यालय, पेठवडगाव

समाजशास्त्र विभाग

"घुणकी गावातील जाती व्यवस्थेतील परिवर्तन: काही निरीक्षणे"

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर बी. ए. तृतीय [समाजशास्त्र]
विषयाच्या पदवी अभ्यासक्रमाचा भाग म्हणून सदर लघु शोध
प्रकल्प सादर

संशोधक विद्यार्थी

बी.ए. तृतीय [समाजशास्त्र]

मार्गदर्शक

डॉ. चव्हाण अशोक शामराव

डॉ. निसर्गध प्रभाकर रामराव

सन - २०२२-२०२३

श्री विजयसिंह यादव महाविद्यालय, पेठवडगाव
समाजशास्त्र विभाग

"घुणकी गावातील जाती व्यवस्थेतील परिवर्तनः काही
निरीक्षणे"

सहभागी विद्यार्थी

अ.क्र.	विद्यार्थ्याचे नाव	रोल. न.	विद्यार्थ्याची सही	शेरा
०१	पूजा बुढे	५६९		
०२	शुभांगी तावडे	५८३	S.B. Pawade.	
०३	अमृता खोत	५७५		
०४	नफिसा वारुणकर	५८४	Nufisa	
०५	मैथिली माने	-		

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर सलब्धीत,
श्री विजयसिंह यादव कला व विज्ञान महाविद्यालय,
पेठ वडगाव.

समाजशास्त्र विभाग

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते कि, बी. ए. तृतीय समाजशास्त्र विषयाच्या विद्यार्थ्यांनी "घुणकी गावातील जाती व्यवस्थेतील परिवर्तन: काही निरीक्षणे" या विषयावरील लघु शोध प्रकल्प सन २०२२ - २०२३ या शैक्षणिक वर्षातील शिवाजी विद्यापीठाच्या समाजशास्त्र विषयाच्या बी.ए. पदवी करिता अभ्यासक्रमाचा एक भाग म्हणून सादर केला आहे.

बी.ए. तृतीय समाजशास्त्र विषयाच्या विद्यार्थ्यांनी आमच्या मार्गदर्शनाखाली हा लघु शोध प्रकल्प स्वतंत्ररित्या लिहिलेला असून तो आमच्या माहिती प्रमाणे तो कोणत्याही महाविद्यालयातील / विद्यापीठातील अन्य कोणत्याही पदवी साठी सादर केलेला नाही.

डॉ . चव्हाण अशोक शा.

डॉ . निसर्गध प्रभाकर रा.

(विभाग प्रमुख समाजशास्त्र विभाग)

(सहा. प्राध्यापक समाजशास्त्र विभाग)

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	प्रकरण
१	प्रस्तावना
२	संशोधन पद्धती
३	संशोधन विषयाचे विश्लेषण
४	संस्कृतीकरणाची उपयुक्तता
५	निष्कर्ष व उपाययोजना
६	संदर्भसूची

घटक पहिले

प्रस्तावना

१९ व्या व २० व्या शतकानुसार भारतामध्ये जातीचे परिवर्तन घडून आले. त्याचे स्वरूप समजून घेताना वेबरने म्हटले आहे की, जात ही भारतात सर्वत्र आढळून येते. अशा प्रकारची संस्था जगातल्या दुस-या समाजात आढळून येत नाही. भारतातील इतर संस्थाप्रमाणेच ही संस्थाही गुंतागुंतीची आहे. तिची मूलभूत लक्षणे समान असली तरी वेगवेगळ्या प्रांतात ती प्रत्यक्षात वेगवेगळ्या त-हेने कार्यान्वित आहे. वेयरने म्हटले आहे की, जात ही भारतात सर्वत्र आढळून येते. वर्तमानात जाती व्यवस्थेमध्ये बदल झाला आहे का? असे अनेक प्रश्न पडतात. जातीमध्ये अनेक वेळा वाद विवाद किंवा दोन जातीमध्ये संघर्ष होतो. पूर्वीच्या काळी जातीमध्ये राहत असताना जातींचे नियम पाळले जात होते. जस जसे आधुनिकीकरण होत गेले त्या प्रमाणे ते नियम पण कमी झाले. समाजात जात म्हटलं की, समाजातील जागतिकीकरणानुसार व आधुनिक काळात आजच्या गुणकी या गावची बदली जाती व्यवस्था, जाती व्यवस्थेचे स्वरूप व परिवर्तन हे जाती व्यवस्थेमलेले आहे. जाती व्यवस्थेमध्ये परिवर्तन होणे हे अधिक चांगले आहे. प्रत्येक जातींच्या कुटुंबाच्या माहिती वरून लक्षात येते. भारतात जातीव्यवस्था प्राचीन काळानुसार चालून आलेली दिसून येते.

प्रकरण क. २

अभ्यास पद्धती

उद्देश

१. भारतीय समाजात वर्तमानात जातीव्यवस्थेमध्ये बदल झाला आहे का हे तपासणे.
२. समाजात राहणारे लोक हे स्वतः जाती व्यवस्थेचे नियम पाळतात का हे पाहणे.
३. समाजात जातीव्यवस्थेमुळे समाजाचे नुकसान झाले आहे का हे पाहणे.
४. शिक्षणामुळे समाजात जातीमध्ये बदल झाले आहेत का ते पाहणे.

गृहितके

१. आज भारतीय समाजात होत असणा-या जाती व्यवस्थेमध्ये परिवर्तनाचा अभ्यास करणे.
२. भारतातील साक्षरतेमुळे समाजातील जातीतील परिवर्तन घडून येते.

संशोधन आराखडा

सदरील संशोधन हे वर्णनात्मक पद्धतीने निवडले आहे व त्याचा आराखडा तयार केला आहे.

तथ्य संकलनाची पध्दत

या सदरामध्ये आम्ही कागदोपत्री संशोधनाचे प्राथमिक तथ्य वापरले आहे. यामध्ये आम्ही ४ ते ५ दिवसाचा कालावधी निवडला आहे. यामध्ये आम्ही स्वतः वेगवेगळ्या जातींच्या कुटुंबामध्ये जाऊन माहिती एकत्र केली आहे. अभ्यास क्षेत्र मु.पो. घुणकी, ता. हातकणंगले, जि. कोल्हापूर हे गाव जरी ग्रामीण भागात असले तरी या गावातील लोकांचा व्यवसाय हा शेती आहे. या गावात सर्व सोयी सुविधा आहेत. सर्वच समाजात सर्वच जातीतील लोक मिळून मिसळून राहतात. गावात जाती संबंधी कोणत्याही प्रकारचा संघर्ष होत नाही. पुणकी गावामध्ये ६ मंदिरे आहेत. त्या मंदिराची पूजा ही प्रत्येक जातीचे लोक करतात. प्रत्येक जण आपआपली जबाबदारी पूर्ण करित असतो. पुणकी गावामध्ये खूप मोठी यात्रा भरते. घुणकीचे ग्रामदैवत हे मंगोबा आहे. गावचे सरपंच हे सशिक्षित असल्यामुळे गावाचा विकास हा होत आहे. गावात सगळ्या सोयी-सुविधा उपलब्ध आहेत.

संशोधनाच्या मर्यादा

T.Y.BA वर्गासाठी आम्ही सर्व विद्यार्थीनींनी जाती व्यवस्थेतील परिवर्तन या विषयावर प्रकल्प केला. या प्रकल्पाचा कालावधी ४ ते ५ दिवसांचा आहे. या दिवसांच्या अटीमुळे आम्हाला अधिक सखोल अध्ययनासाठी अधिक वेळ मिळाला नाही. प्रकरण क. ३ घुणकी गावातील जाती व्यवस्थेतील झालेले परिवर्तन

घुणकी गावातील जाती व्यवस्थेतील झालेले परिवर्तन

१. वर्तमान जातीनुसार बदल झाला आहे असे आपणास वाटते का?

शिक्षण	होय	नाही	एकूण
७ वी ते १० वी	५ %	० %	५ %
१२ वी	३ %	० %	३ %
बी. ए.	२ %	० %	२ %
एकूण	१० %	० %	१० %

समाजातील जागतिकीकरणानुसार व आधुनिक काळात आजच्या घुणकी या गावची बदलती जाती व्यवस्था, जाती व्यवस्थेचे स्वरूप व परिवर्तन हे जाती व्यवस्थेमध्ये झालेले आहे. जाती व्यवस्थेमध्ये परिवर्तन होणे हे अधिक चांगले आहे, हे प्रत्येक जातीच्या कुटुंबाच्या माहितीवरून लक्षात येते. वर्तमान काळात जातीमध्ये परिवर्तन झाल्यामुळे साक्षरतेचे प्रमाण वाढले आहे. प्रत्येक व्यक्ती स्वतंत्र आहे. यामध्ये १०० पैकी १०० व्यक्तींनी वर्तमान जातीनुसार बदल झाला आहे, असे म्हटले आहे. जाती व्यवस्थेमध्ये परिवर्तन होत आहे. या वरील अंकावरून लक्षात येते. माणसाच्यामध्ये परिवर्तन घडून येते. विचारात बदल होतात. विचारातून चांगल्या गोष्टी पडतात. त्या चांगल्या गोष्टी पडल्यामुळे समाजामध्ये सुशिक्षितपणा निर्माण होतो.

२. आपण स्वतः जाती व्यवस्थेचे नियम पाळता का?

शिक्षण	होय	नाही	एकूण
७ वी ते १० वी	५ %	० %	५ %
१२ वी	३ %	० %	३ %
बी. ए.	२ %	० %	२ %
एकूण	१० %	० %	१० %

समाजातील तिकीकरणानुसार व आधुनिक की या बदलती जाती व्यवस्था, जातीव्यवस्थेचे स्वरूप परिवर्तन होत जात आहे. जाती व्यवस्थेमध्ये परिवर्तन होणे अधिक चांगले आहे हे प्रत्येक जातीच्या कुटुंबाच्या माहितीवरून लक्षात येते. काही कुटुंबांमध्ये जाती व्यवस्थेचे नियम हे पाळले जातात, तर काही कुटुंबांमध्ये ते पाळले जात नाहीत. प्रत्येकांच्या शिक्षणाच्या ज्ञानावरून हे लक्षात येते. ज्यांचे शिक्षण ७ वी ते १० वी पर्यंत घेतले आहे ते लोक जाती व्यवस्थेचे नियम पाळतात. कारण त्यांचे शिक्षण जास्त नसते. ते समाजाचा विचार करतात. तर ज्यांचे शिक्षण पदवी झालेले आहे ते मात्र जाती व्यवस्थेचे नियम पाळत नाहीत. शिक्षणामुळे साक्षरतेच्या प्रमाणात वाढ होते.

३. जाती व्यवस्थेमुळे समाजाचे नुकसान झाले आहे का ?

शिक्षण	होय	नाही	एकूण
७ वी ते १० वी	० %	५ %	५ %
१२ वी	० %	३ %	३ %
बी. ए.	० %	२ %	२ %
एकूण	० %	१० %	१० %

समाजातील जागतिकीकरणानुसार व आधुनिक काळात आजच्या घुणकी या गावची बदलती जाती व्यवस्था, जाती व्यवस्थेचे स्वरूप व परिवर्तन हे जाती व्यवस्थेमध्ये झालेले आहे. जाती व्यवस्थेमध्ये परिवर्तन होणे हे अधिक चांगले आहे हे प्रत्येक जातीच्या कुटुंबाच्या माहितीवरून लक्षात येते. काही कुटुंबामध्ये जाती व्यवस्थेचे नियम हे पाळले जातात, तर काही कुटुंबामध्ये ते पाळले जात नाहीत. प्रत्येकांच्या शिक्षणाच्या ज्ञानावरून हे लक्षात येते. जाती व्यवस्थेमुळे समाजाचे नुकसान होत नाही. समाजामध्ये राहत असताना समाजाचा विचार करावा लागतो. समाजाचे काहीही नुकसान होणार नाही असे वर्तन माणसाने करावे लागते. जाती-जातीमध्ये संघर्ष निर्माण होतात पण समाजाचे नुकसान होऊ दिले जात नाही.

४. कनिष्ठ जातीतील सुधारणामुळे समाजाचा फायदा झाला आहे का?

शिक्षण	होय	नाही	एकूण
७ वी ते १० वी	२ %	३ %	५ %
१२ वी	१ %	२ %	३ %
बी. ए.	१ %	१ %	२ %
एकूण	४ %	६ %	१० %

समाजातील जागतिकीकरणानुसार व आधुनिक आजच्या घुणकी या गावची बदलती जाती व्यवस्था, जाती व्यवस्थेचे स्वरूप व परिवर्तन हे जाती व्यवस्थेमध्ये झालेले आहे. जाती व्यवस्थेमध्ये परिवर्तन होणे हे अधिक चांगले आहे हे प्रत्येक जातीच्या कुटुंबाच्या माहितीवरून लक्षात येते. कनिष्ठ जातीतील सुधारणामुळे समाजाचा फायदा होत असतो. काही ठराविक शिक्षण होणा-या व्यक्तीच्या मते फायदा होतो तर काही व्यक्तीच्या मते नाही होत. कनिष्ठ जातींच्यामध्ये सुधारणा झाल्या तर समाजात साक्षरतेचे प्रमाण वाढेल. निरक्षरतेचे प्रमाण कमी होईल. समाजात चांगल्या व्यक्तींचा समावेश होईल. समाजात संस्था शिक्षणाला फार महत्व दिले जाते. १०० टक्के लोकांच्यामध्ये ४० टक्के लोक फायदा होतो असे सांगतात. तर ६० टक्के लोक नाही होत म्हणून सांगतात.

५. कनिष्ठ जातीतील व्यक्तींना इतरांप्रमाणे मंदिरात प्रवेश
असावा का?

शिक्षण	होय	नाही	एकूण
७ वी ते १० वी	२ %	३ %	५ %
१२ वी	२ %	१ %	३ %
बी. ए.	१ %	१ %	२ %
एकूण	५ %	५ %	१० %

समाजातील जागतिकीकरणानुसार व आधुनिक काळात आजच्या घुणकी या गावची बदलती जाती व्यवस्था, जाती व्यवस्थेचे स्वरूप व परिवर्तन हे जाती व्यवस्थेमध्ये झालेले आहे. जाती व्यवस्थेमध्ये परिवर्तन होणे हे अधिक चांगले आहे हे प्रत्येक जातीच्या कुटुंबाच्या माहितीवरून लक्षात येते. कनिष्ठ जातीतील व्यक्तींना इतरांप्रमाणे मंदिरात प्रवेश असावा असे ठराविक लोक म्हणतात. जे लोक अस्पृश्यता मानतात ते लोक प्रवेश देण्यास नकार देतात, त्याचबरोबर जे लोक अस्पृश्यता मानत नाहीत. ते लोक प्रवेश देण्यास परवानगी देतात. १०० टक्के लोकांच्यामध्ये ५० टक्के लोक हे प्रवेश देण्यास परवानगी देतात. तर ५० टक्के लोक हे प्रवेश देण्यास परवानगी देत नाहीत.

६. सर्व जातीतील लोकांना मंदिरातील पूजेने अधिकार असावेत का?

शिक्षण	होय	नाही	एकूण
७ वी ते १० वी	१ %	४ %	५ %
१२ वी	१ %	२ %	३ %
बी. ए.	० %	२ %	२ %
एकूण	२ %	८ %	१० %

समाजातील जागतिकीकरणानुसार व आधुनिक काळात आजच्या घुणकी या गावची बदलती जाती व्यवस्था, जाती व्यवस्थेचे स्वरूप व परिवर्तन हे जाता व्यवस्थेमध्ये झालेले आहे. जाती व्यवस्थेमध्ये परिवर्तन होणे हे अधिक चांगले आहे हे प्रत्येक जातीच्या कुटुंबाच्या माहितीवरून लक्षात येते. प्रत्येक जातीचे देव हे वेगवेगळे असतात. त्यामुळे प्रत्येकांच्या देवांची पूजा ही प्रत्येकाने केली पाहिजे असे काही लोक म्हणतात. समाजामध्ये प्रत्येकांचे देव वेगवेगळे असतात. प्रत्येकाने आपल्या देवांची पूजा केली पाहिजे १०० टक्के लोकांच्यामध्ये २० टक्के लोक हे मंदिरातील पूजेचे अधिकार असावेत असे म्हणतात, तर ८० टक्के लोक मंदिरातील पूजेचे अधिकार दिले जाऊ नये असे म्हणतात.

७. वर्तमान जातीनुसार बदल झाला आहे असे आपणास वाटते का ?

शिक्षण	होय	नाही	एकूण
७ वी ते १० वी	४ %	० %	४ %
१२ वी	३ %	० %	३ %
बी. ए.	३ %	० %	३ %
एकूण	१० %	० %	१० %

समाजातील जागतिकीकरणानुसार व आधुनिक काळात आजच्या घुणकी या गावची बदलती जाती व्यवस्था, जाती व्यवस्थेचे स्वरूप व परिवर्तन हे जाती व्यवस्थेमध्ये झालेले आहे. जाती व्यवस्थेमध्ये परिवर्तन होणे हे अधिक चांगले आहे हे प्रत्येक जातीच्या कुटुंबाच्या माहितीवरून लक्षात येते. वर्तमान काळात जातीमध्ये परिवर्तन झाल्यामुळे साक्षरतेचे प्रमाण वाढले आहे. जातीव्यवस्थेमध्ये वेगवेगळ्या जातीमध्ये अनेक बदल झाल्याने वर्तमानकाळात जातीव्यवस्थेमध्ये बदल झाला आहे. हे निरीक्षणावरून समजते. समाजातील १०० टक्के लोकांमध्ये १०० टक्के लोक हे जातीव्यवस्थेमध्ये बदल झाला आहे असे सांगतात. वेगवेगळ्या जातींमध्ये एस.सी. मध्ये ४० टक्के व ओ.बी.सी. मध्ये ३० टक्के तर ओपन मध्ये ३० टक्के अशा प्रकारे टक्केवारीमध्ये सांगता येते.

८. आपण स्वतः जाती व्यवस्थेचे नियम पाळता का?

शिक्षण	होय	नाही	एकूण
७ वी ते १० वी	४ %	० %	४ %
१२ वी	३ %	० %	३ %
बी. ए.	३ %	० %	३ %
एकूण	१० %	० %	१० %

समाजातील जागतिकीकरणानुसार व आधुनिक काळात आजच्या घुणकी या गावची बदलती जाती व्यवस्था, जाती व्यवस्थेचे स्वरूप व परिवर्तन हे जाती व्यवस्थेमध्ये झालेले आहे. जाती व्यवस्थेमध्ये परिवर्तन होणे हे अधिक चांगले आहे हे प्रत्येक जातीच्या कुटुंबाच्या माहितीवरून लक्षात येते. काही कुटुंबांमध्ये जातीव्यवस्थेचे नियम पाळले जातात. तर काही कुटुंबांमध्ये पाळले जात नाहीत. समाजामध्ये जातीव्यवस्थेचे नियम हे किती लोक पाळतात व किती लोक पाळत नाहीत हे आपल्याला टक्केवारीमध्ये समजते. समाजातील लोक हे समाजासारखेच राहत असतात. त्यामुळे ते नियम पाळतातच. १०० टक्के लोकांच्यामध्ये १०० टक्के लोक हे जातीव्यवस्थेचे नियम पाळतात. वेगवेगळ्या जातीचे लोक जरी असले तरी ते आप आपल्या जातीचे नियम पाळतात. त्यांना समाजामध्ये आपले अस्तित्व टिकविण्यासाठी ते नियम पाळावे लागतात..

९. जातीव्यवस्थेमुळे समाजाचे नुकसान झाले आहे का?

शिक्षण	होय	नाही	एकूण
७ वी ते १० वी	० %	४ %	४ %
१२ वी	० %	३ %	३ %
बी. ए.	० %	३ %	३ %
एकूण	० %	१० %	१० %

समाजातील जागतिकीकरणानुसार व आधुनिक काळात आजच्या घुणकी या गावची बदलती जाती व्यवस्था, जाती व्यवस्थेचे स्वरूप व परिवर्तन हे जाती व्यवस्थेमध्ये झालेले आहे. जाती व्यवस्थेमध्ये परिवर्तन होणे हे अधिक चांगले आहे हे प्रत्येक जातीच्या कुटुंबाच्या माहितीवरून लक्षात येते. समाजामध्ये वेगवेगळ्या जातीच्या व्यवस्थेमुळे समाजाचे नुकसान हे होत नाही, हे या मुलाखतीतून समजते. प्रत्येकजण स्वतंत्र असतो. प्रत्येकजण आपल्या जातीची प्रतिष्ठा टिकविण्याचा प्रयत्न करत असतो. जरी जातीव्यवस्थेमध्ये बदल झाले तरी त्यामध्ये समाजाचे नुकसान हे होत नाही. आपण जर पाहिले तर १०० टक्के लोकांच्यामध्ये १०० टक्के लोक हे असेच सांगतात की जातीव्यवस्थेमुळे समाजाचे नुकसान होत नाही..

१०. कनिष्ठ जातीतील सुधारणामुळे समाजाचा फायदा झाला आहे का ?

शिक्षण	होय	नाही	एकूण
७ वी ते १० वी	२ %	२ %	४ %
१२ वी	१ %	२ %	३ %
बी. ए.	१ %	२ %	३ %
एकूण	४ %	६ %	१० %

समाजातील जागतिकीकरणानुसार व आधुनिक काळात आजच्या घुणकी या गावची बदलती जाती व्यवस्था, जाती व्यवस्थेचे स्वरूप क परिवर्तन है जाती व्यवस्थेमध्ये झालेले आहे. जाती व्यवस्थेमध्ये परिवर्तन होणे हे अधिक चांगले आहे हे प्रत्येक जातीच्या कुटुंबाच्या माहितीवरून लक्षात येते. समाजामध्ये वेगवेगळ्या जातीच्या सुधारणामुळे समाजाचा फायदा झाला आहे की नाही हे वरील तक्त्यावरून लक्षात येते. कनिष्ठ जातीतील सुधारणा होणे गरजेचे आहे. त्यामुळे समाजाची साक्षरता वाढते. समाजातील १०० टक्के लोकांमध्ये ४० टक्के लोक हे फायदा होतो असे सांगतात. तर ६० टक्के लोक हे फायदा होत नाही असे सांगतात.

११. कनिष्ठ जातीतील व्यक्तींना इतरांप्रमाणे मंदिरात प्रवेश असावा का?

शिक्षण	होय	नाही	एकूण
७ वी ते १० वी	२ %	२ %	४ %
१२ वी	२ %	१ %	३ %
बी. ए.	१ %	२ %	३ %
एकूण	५ %	५ %	१० %

समाजातील जागतिकीकरणानुसार व आधुनिक काळात आजच्या घुणकी या गावची बदलती जाती व्यवस्था, जाती व्यवस्थेचे स्वरूप व परिवर्तन हे जाती व्यवस्थेमध्ये झालेले आहे. जाती व्यवस्थेमध्ये परिवर्तन होणे हे अधिक चांगले आहे हे प्रत्येक जातीच्या कुटुंबाच्या माहितीवरून लक्षात येते. कनिष्ठ जातीतील व्यक्तींना इतरांप्रमाणे मंदिरात प्रवेश असावा का यामध्ये कनिष्ठ जातीमधील १०० टक्के लोकांमध्ये ५० टक्के लोक हे प्रवेश असावा असे म्हणतात. तर ५० टक्के लोक प्रवेश नसावा असे म्हणतात. कनिष्ठ जातीतील लोकांना समाजामध्ये दुय्यम स्थान दिले जाते. समाजामध्ये त्यांचे वर्चस्व नसते. समाजामध्ये अशा अनेक गोष्टी आहेत की जेथे कनिष्ठ जातीला स्थान नाही.

१२. सर्व जातीतील लोकांना मंदिरातील पूजेचे अधिकार असावेत काय ?

शिक्षण	होय	नाही	एकूण
७ वी ते १० वी	१ %	३ %	४ %
१२ वी	१ %	२ %	३ %
बी. ए.	१ %	२ %	३ %
एकूण	३ %	७ %	१० %

समाजातील जागतिकीकरणानुसार व आधुनिक काळात आजच्या घुणकी या गावची बदलती जाती व्यवस्था, जाती व्यवस्थेचे स्वरूप व परिवर्तन हे जाती व्यवस्थेमध्ये झालेले आहे. जाती व्यवस्थेमध्ये परिवर्तन होणे हे अधिक चांगले आहे हे प्रत्येक जातीच्या कुटुंबाच्या माहितीवरून लक्षात येते. समाजामध्ये सर्व जातीतील लोकांना मंदिरातील पूजेचे अधिकार हे असावेत की नसावेत हे आपल्याला वरील तक्त्यावरून दिसून येते. ठराविक लोक हे असावेत असे म्हणतात तर काही लोक नसावे असे म्हणतात. १०० टक्के लोकांमध्ये ३० टक्के लोक हे असावेत असे म्हणतात. तर ७० टक्के लोक हे नसावेत असे म्हणतात. सर्व जातीतील लोकांना समाजातील सर्वच अधिकार असावेत असे प्रत्येक व्यक्तीला वाटते. पण ते तसे होत नाही.

घटक क. ९

निष्कर्ष

१. घुणकी गावची बदलती जातीव्यवस्था, जातीव्यवस्थेचे स्वरूप व परिवर्तन हे जातीव्यवस्थेमध्ये झालेले आहे.
२. जातीव्यवस्थेमध्ये प्रत्येक व्यक्ती ही नियम पाळतेच असे नाही. १०० टक्के लोकांच्या पैकी १०० टक्के लोक हे जातीव्यवस्थेचे नियम पाळतात.
३. जातीव्यवस्थेमुळे समाजाचे नुकसान होत नाही असे १०० टक्के लोकांच्या पैकी १०० टक्के लोक म्हणतात की नुकसान होत नाही.
४. शिक्षण घेतल्यामुळे साक्षरतेत वाढ होत असते. सुशिक्षितता निर्माण होत असते त्यामुळे नुकसान होत नाही.
५. वरिष्ठ जातीपेक्षा कनिष्ठ जातींचा दर्जा हा कमी असतो. जेवढे अधिकार वरिष्ठ जातीला असतात तेवढे अधिकार कनिष्ठ जातीला नसतात.
६. कनिष्ठ जातीतील सुधारणामुळे समाजाचा फायदा होतो हे १०० टक्के लोकांच्यामध्ये ४० टक्के लोक होय म्हणतात, तर ६० टक्के लोक नाही असे म्हणतात.
७. कनिष्ठ जातीतील अधिकार कमी असतात. त्यामुळे कनिष्ठ जातीतील व्यक्तींना इतरांप्रमाणे मंदिरात प्रवेश देण्याचा अधिकार हा निम्न्या प्रमाणात होतो.
८. १०० टक्के लोकांच्या पैकी ५० टक्के लोक अधिकार देत आहेत पण ५० टक्के लोक हे देण्यास नाही म्हणतात.
९. प्रत्येक देवाने पूजारी हे वेगळे असतात. प्रत्येकाला देवपूजा ही वाटून दिलेली आहे. सर्व जातीतील लोकांना मंदिरातील पूजेचे अधिकार हे असावेत असे १०० टक्के पैकी २० टक्के लोक होय म्हणतात आणि ८० टक्के लोक हे नाही असे म्हणतात.

संदर्भ सूची :-

१. ग्रामीण समाजशास्त्र

1. प्रा. ए. वाय. कोंडेकर,

2 प्रा. पी.व्ही. चांदोरकर

२. भारतीय सामाजिक संस्था

1. प्रा. सुमन पु. बेहेरे

Shri.Vijaysinha Yadav College, Peth Vadgaon

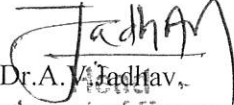
Department of Economics

Group Project: 2022-23

Teacher Name: Dr.A.V.Jadhav, Dr.R.H.Karande Class: B.A.III

Group No.	Students Name	पेपर नं	Project Title
1.	KOLI RUTUJA RAMESH	पेपर नं. XII	पूर्ण स्पर्धा: किंमत निश्चिती
	MULIK SAYALI SHIVAJI	पेपर नं. XIII	नियोजनाचे प्रकार
		पेपर नं. XIV	व्यापारतोल आणि व्यवहारतोल महत्व: असमतोलाची कारणे व दुरुस्त करण्याचे उपाय
	VADD UJJWALA ANANDA		
	BUCHADE RANJANA RANGRAO	पेपर नं. XV	नमुना निवड
	SURYAWANSHI ROHAN SADASHIV	पेपर नं. XVI	मार्शल यांचे आर्थिक विचार
2.	DHANGAR ANIKET TANAJI	पेपर नं. XII:	मक्तेदारी: किंमत निश्चिती
	SURYAWANSHI ANURAG SANJAY	पेपर नं. XIII:	उत्पादन तंत्राची निवड
	GHATAGE ANIRUDDHA ABASO	पेपर नं. XIV	भारताच्या विदेशी व्यापाराचे आकारमान रचना व दिशा
	GOSAVI SUSHANT DHULU	पेपर नं. XV	आधार सामग्री प्रक्रिया व मांडणी
	KHADE SATYJEET DILIP	पेपर नं. XVI	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आर्थिक विचार
3	KHADE ANIKET SHMBHAJI	पेपर नं. XII	मक्तेदारीयुक्त स्पर्धा: किंमत निश्चिती
	KHARAT VIKAS BHAIRAV	पेपर नं. XIII	नीती आयोग: स्थापना, उद्दीष्टे
	SURYAWANSHI SOURABHA CHANDRKANT	पेपर नं. XIV	भारताचे व्यापार प्रशासन
	PASALE RATNDIP PRATAP	पेपर नं. XV	तथ्ये विश्लेषणाची तंत्रे
	VISHWAKARMA SHUBHAM MUNIRAJ	पेपर नं. XVI	शाहू महाराज यांचे आर्थिक विचार
	PATIL SOURABH DINKAR		

4	PATIL SATYJEET SAMPATRAO	✓ पेपर नं. XII	उत्पादन घटकांची किंमत निश्चिती
	PATIL ADITYA UTTAM	✓ पेपर नं. XIII	पंचवार्षिक योजनाचे मूल्यमापन
	✓ PATIL AMOL RAJEDRA	✓ पेपर नं. XIV	आंतरराष्ट्रीय संस्था
	✓ PAWAR SOHAM PRAKASH	पेपर नं. XV	अहवाल लेखन
	✓ TAMBWEKAR ANIKET SUJAY	✓ पेपर नं. XVI	महत्मा गांधी यांचे आर्थिक विचार
	✓ SAWANT ANURAG SUBHAS	✓	

 Dr. A. V. Jadhav,
 Head,
 Department of Economics
 Shri. Vijayendra Reddy College
 Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur
 Department of Economics

शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर

बी. ए. भाग III (अर्थशास्त्र)
पदवी साठी सादर केलेला
मक्तेदारी : किंमत निश्चिती
मार्गदर्शक : डॉ. ए. बी. जाधव सर
डॉ. आर. एच. कांडे सर.

अ.क्र	विद्यार्थ्याचे नाव	रोल नंबर	सही
१)	धूमणर अनिकेत तळवाडी	585	<i>DF</i>
२)	सुर्यवंशी अनुराग सलंग	637	<i>Suryavanshi</i>
३)	घाटगे अनिरुद्ध अकाशो	586	<i>Aniruddha</i>
४)	भोसावी सुशांत	587	<i>Gosavi</i>
५)	खडे सत्याजित दिलीप	588	<i>Khade</i>

अनुक्रमिका

अ.क्र

घटकांचे नाव

१)

पुस्तकालय

२)

मजदुरांशीचा अर्थ

३)

मजदुरांशीच्या उदभव आणि वाढ

४)

मजदुरांशीची वैशिष्ट्ये

५)

मजदुरांशीचे फायदे तोटे

६)

मजदुरांशीचे उद्दिष्टे

७)

मजदुरांशीसाठी आयमॅमिक किंमत

८)

मजदुरांशीची जावाशेपु व रचना

९)

मुख्यमैदचे वर्गीकरण व प्रकार

१०)

मजदुरांशीचे नियंत्रण व नियमन :-

प्रस्तावना

०। वार व्यक्तीच्या दोन प्रमुख पुकांशपैकी दुसरा पुकार म्हणजे अपूर्ण स्वर्ध होय. वार ज्यावेळी पूर्ण स्वर्धात्मक असत नाही त्या वेळी अपूर्ण स्वर्धा अस्तित्वात येते. या अंगोदरच्या घटकांमध्ये उपापत्त पूर्ण स्वर्धेचा वार उपस्तित्वात येण्यासाठी ज्या अटी पूर्ण होणे आवश्यक असतात त्याचा अभ्यास केलेला आहे. या अटींपैकी एक जरी अट पूर्ण झाली नाही तर अपूर्ण स्वर्धेचा वार अस्तित्वात येतो. उदा. पूर्ण स्वर्धेसाठी विभेत्तांची संख्या ही असंख्य असावी लागते. परंतु वास्तवामध्ये ही संख्या वर असंख्य नसेल तर अपूर्ण स्वर्धा अस्तित्वात येते आणि ती संख्या नेमकी किती आहे यानुसार अपूर्ण स्वर्धेचा एखाद्या उपपकार, जसे मज्जेदारी अल्पनाधिकार आणि मज्जेदारीयुक्त स्वर्धा अस्तित्वात येते.

शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर श्री विजयसिंह यादव कला व विज्ञान महाविद्यालय पेठ वडगाव अर्थशास्त्र विभाग प्रमाणपत्र

बी. ए. तृतीय अर्थशास्त्र विद्यार्थ्यांनी श्री.
 विजयसिंह यादव कला, विज्ञान महाविद्यालय पेठ
 वडगांव "मन्तेदारी: किंमत निश्चेती" या विषयावरील
 पुस्तक 2022-2023 या शैक्षणिक वर्षातील शिवाजी
 विद्यापीठाच्या अर्थशास्त्र विषयाच्या बी. ए. पदवी
 करिता अभ्यासक्रमाचा एक भाग म्हणून सादर केला
 आहे.

बी. ए. तृतीय अर्थशास्त्र विद्यार्थ्यांना आमच्या
 मार्गदर्शनासाठी हा पुस्तक लिहला आहे. तो आमच्या
 माहिती प्रमाणे तो कोणत्याही महाविद्यालयीन
 विद्यापीठातील अन्य कोणत्याही पदवीसाठी तयार केलेला
 नाही.

प्रा. काशंटे, आर. एच
 [विभाग प्रमुख]

प्रा. जाधव, ए. व्ही
 [सहा. प्रा. विभाग]

આભાર પત્ર

શ્રી. વિજયસિંહ ચાવડા કલા વ વિજ્ઞાન મહાવિદ્યાલય પેઠ વડગાવ મધ્યે B. A. III [અર્થશાસ્ત્ર] વર્ષાતીલ આઠદી વિદ્યાર્થી આચુન “ મન્ત્રેદારીઃ કિંમત નિશ્ચેતી દા પુકલ્પ આઠદી પૂર્ણ કેલા આદે.

દા પુકલ્પ પૂર્ણ કરલ્યાસાઠી મહાવિદ્યાલયા - તીલ પુણ્ણ ડાં. પુ. વ્હી લાઘવ આઠી આર. રચ કાંરે સર સ્વચ કરોઢર આઠદાલા માદીતી ડવલલ્લ કરુન દેવારે અનેક આમચે સદ્કારી ચા મુલે દા પુકલ્પ આઠદી યોગ્ય પુકારે પૂર્ણ કરુ શકતો. ત્યા લલ્લ ત્યાંચે મનપૂર્વક આભાર માનતો.

અ. ક્ર	વિદ્યાર્થીચે નાવ	રોલ નં	સદી
1)	ધનઠાર અનિકેત તાનાબી	585	DAI
2)	સુર્યવંશી અનુરાગ સર્વાંચ	637	Suryavanshi
3)	ઘાટગે અનિરુદ્ધ અવાસો	586	Aniruddha
4)	ગોસાવી સુશાંત	587	Gosavi
5)	ગાડે સત્યજિત ધિલીપ	588	Khadshi

श्री. विजयासह यादव महाविद्यालय, पठ वडगाव
इतिहास विभाग

BA – III (Project) 2022 – 2023

अ.क्र.	रोल नंबर	विद्यार्थ्यांची नावे	प्रकल्पाचे नाव
1)	564	अभय अमित पोवार	1) सम्राट अशोक 2) सुफी संप्रदाय 3) अमेरिकन स्वातंत्र्य युद्धाचे स्वरूप 4) सिंधुदूर्ग किल्याची माहिती 5) वस्तुसंग्रहालय
	558	धनश्री धोंडीराम करंडे	
	559	पूजा पुंडलिक कोळी	
	630	अभय धोंडीराम समुद्रे	
	554	लक्ष्मी शिवाजी बालगावे	

अ.क्र.	रोल नंबर	विद्यार्थ्यांची नावे	प्रकल्पाचे नाव
2)	562	पवन अनिल नलवडे	1) कुशान राजांचा कालखंड व कार्य 2) मुघलकालीन प्रशासन व्यवस्था 3) निग्रो चळवळ 4) मराठा सत्तेतील शूर पराक्रमी महादजी शिंदे 5) वस्तुसंग्रहालय इतिहास
	556	सुधीर बाळासो जाधव	
	555	जानकी संभाजी भोरे	
	631	ओंकार नेताजी वडर	
	560	प्रदिप नागनाथ माळी	

अ.क्र.	रोल नंबर	विद्यार्थ्यांची नावे	प्रकल्पाचे नाव
3)	557	अविनाश काळू जाधव	1) स्त्रियांच्या चळवळी 2) अकबराचे धार्मिक धोरण 3) मार्टिन ल्युथरचे कार्य 4) मुघलकालीन प्रशासन व्यवस्था 5) कोल्हापूर येथील वस्तुसंग्रहालय
	565	प्रियांका परशुराम राठोड	
	563	स्नेहल सतिश पाटील	
	561	सिद्धार्थ सतिश मोरे	
	566	निखिल संजय समुद्रे	

Signature

Head
Department of History
Sri. Jayashree Mahavidyalaya
Puth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

विभाग प्रमुख
इतिहास विभाग

श्री. शाहू शिक्षण प्रसारक सेवा मंडळ, संचलित

श्री. विजयसिंह यादव कला व विज्ञान महाविद्यालय
पेठ वडगांव, ता. हातकणंगले, जि. कोल्हापूर

-: विषयाचे नाव :-

“प्राचीन भारताचा इतिहास”

-: प्रकल्पाचे नांव :-

“कुशान राज्याचा कालखंड व कार्य”

सन २०२२-२३

श्री. शाहू शिक्षण प्रसारक सेवा मंडळ, संचलित

श्री. विजयसिंह यादव कला व विज्ञान महाविद्यालय
पैठ वडगांव, ता. हातकणंगले, जि. कोल्हापूर

अ. क्र.	विद्यार्थ्याची नावे	हजेरी नं.	परिक्षा क्र.	सही
१)	नलवडे पवन अनिल	५६२		Pav. 1
२)	जाधव सुधीर बाळासो	५५६		S.B. Jadhav
३)	धोरे जानकी संभाजी	५५५		Bhore
४)	वडर ओमकार नेताजी	६३१		ANANDAS
५)	माळी प्रदीप नागनाथ	५६०		Ms. P. N.

समवेत
प्रा. डॉ. एम्. पी. सुरवसे

समवेत
प्रा. डॉ. एस. वी. माने

मार्गदर्शक शिक्षक

प्रस्तावना

प्राचिन भारताचा इतिहासामध्ये इ.स.पू. पासून इ.स. पर्यंतच्या इतिहासाचा समावेश आहे. कुशाण कालखंडास अन्य साधारण महत्त्व आहे. कुशाण राजांनी आपला साम्राज्य विस्तार मोठ्या प्रमाणात केला होता. कुशाण राजांनी आपल्या साम्राज्यामध्ये कलेला मोठे महत्त्व दिले आहेत. गांधार कलेचे मोठे दर्शन आपणास. कुशाण काळात नाण्यामध्येही मोठ्या प्रमाणात बदल घडून आल्याचे आपणास दिसते. कुशाण राजांनी राज्यकारभाराच्या सोईसाठी अनेक वेगवेगळे विभाग पाडून त्याच्यावर कार्यक्षम व विश्वासू क्षत्रपाची निवड केली. त्यांनी. कुशाण साम्राज्यात सुत्रबद्ध प्रशासन निर्माण केले.

कुशाण

कुशाण हे चीनच्या पश्चिम भागातील अनेक भटक्या जमाती टोळीटाळीने राहत असत. यू.ए.ची एक तुर्की जमात वायव्य चीनमध्ये वास्तव्य करीत होती.. कुशाण यूएचीच एक शाखा होय. हया टोळीमध्ये भयंकर भांडणे नेहमी होत असत. ख्रि. पूर्व 175 सुमारास हिउगनू नामक मोगल टोळ्यांनी युएचींच्या पराभव केला व पश्चिमेकडे हाकलून दिले.

भारताच्या उत्तर पश्चिम सीमेवरील अव्यवस्था व अराजकतेच्या फायदा घेवून सर्वप्रथम भारतावर

इराणी सम्राटाने आक्रमण केले. ग्रीक, शक आणि कुशाण या सत्तांची आक्रमणे झाली.

युएची जमातीवर शक संस्कृतीचा विशेष प्रभाव दिसून येतो. युएची टोळ्यांची अनेक राज्ये उदयास आलीत. युएची राज्यांपैकी कुशाणांचे राज्य प्रसिद्ध आहे. भारताच्या इतिहासामध्ये कुशान राज्याला महत्वाचे मानले जाते.

विषयाची निवड

प्राचिन भारतामध्ये कुशाण कालखंडाविषयी माहिती घेता येण्यासाठी हा विषय निवडला आहे. या विषयामुळे आपणास प्राचिन भारताच्या इतिहासाविषयी माहिती मिळू शकते. व कुशाण वंशावळीतील राजांची राजकिय ,आर्थिक ,सामाजिक ,भौगा ।लिक व सांस्कृतिक माहिती समजावून घेण्यास मदत होते. त्यासाठी हा विषय महत्त्वाचा असल्यामुळे या विषयाची निवड करण्यात आली.

उददेश

प्राचिन भारताचा इतिहास हा फार महत्त्वाचा मानला जातो. कारण यामध्ये प्राचिन भारतामध्ये महान कुशाण घराण्यातील राजांच्या कार्याचा व कामगिरीचा आढावा घेतलेला आहे.

- 1 कुशाण घराण्यांच्या उदयाची कारणे
- 2 प्राचिन भारताच्या कुशाण घराण्यातील वंशावळाचा अभ्यास
- 3 कुशाण घराण्यांचा साम्राज्य विस्तार व सांस्कृतिक विकास
- 4 कुशाण घराण्यांचे उत्तराधिकारी

. कुशाण वंश

भारतातील इतिहास आणि संस्कृतीमध्ये कुशानांना महत्त्वाचे स्थान आहे. कुशाण

टोळीने इ.स. पू.165 च्या आसपास हिंग -नू (हूण) या हल्ला करून यूहची जमातीस कानसू प्रांतातून हुसकावून दिले यानंतर या जमातीने वू-सून या जातीवर हल्ला करून त्या राजास ठार मारले . यानंतर सिरे दर्याच्या खो यात जावून या जमातीने शकांना तेथून हुसकावले व त्यांनी बॅक्ट्रिया व कंबोज हे प्रदेश जिंकून घेतले. या ठिकाणी ग्रीक , रोमन व पल्लव संस्कृतीशी संबंध आला. यूएची या जमातीची विभागणी राजकीय दृष्ट्या पाच तुकड्यात झाली. या प्रत्येकावर एक साही राज्य करीत असत. सनाच्या

पहिल्या शतकात .कुशाण नावाच्या साहिस (सरदारास) मिळाले . . कुशाण सरदाराने रहिलेल्या चार राज्यांना जिंकून घेवून एक सामर्थ्यशाली राज्याची स्थापना केली. त्याच्या नावावरून त्या राज्याला . कुशाण

नाव प्राप्त झाले.

कुजूल कॅडफिसिस-

इ.स. नाच्यस पहिल्या शतकाच्या प्रारंभात कुजूल कॅडफिसिस हा कुशाणांचा राजा होवून गेला . कुशाण राजाने आपल्या पराक्रमाने शी-हाउच्या पाच राज्यांना जिंकून घेतले आणि स्वतःस राजा ही उपाधी धारण केली. कुजूल कॅडफिसिस याने एका स्वतंत्र राज्याची स्थापना केली होती. त्याच्या अनेक नाण्यांवर शेवटचा यूनननी राजा हर्मियसयाच्या नावाचाही उल्लेख सापडतो. तसेच त्याच नाण्यावर

कुजूल कॅडफिसिसच्या नावाचाही उल्लेख मिळतो.

कुजूल कॅडफिसिस याने आपला साम्राज्य विस्तार वाढवण्यासाठी अफगाणिस्तानातील बराच प्रदेश काबीज करून पूर्वेकडे सिंधू नदीपर्यंतचाच प्रदेश मिळवला होता. भारतज जिंकण्याची त्याची महत्त्वाकांक्षा पूर्ण झाली नसली तरी त्याने कुशाण सत्ततचा पाया मजबूत केला . कुजूल कॅडफिसिस

वयाच्या 80 व्या वर्षी मृत्यू पावला.

विमकॅडफिसस— (इ.स. 65ते 75) —

वंशपरंपरे नूसार कुजूल कॅडफिसस नंतर त्याचा पुत्र विमकॅडफिसस हा कुशाणांचा दुसरा राजा झाला. तो आपल्या पित्यापप्रमाणेच कर्तबगार आणि पराक्रमी होता. विमकॅडफिससने भारतावर

स्वारी करून बनारसपर्यंतचा प्रदेश जिंकून घेतला होता. त्याचा राज्यविस्तार हिंदुकूश पर्वताच्या उत्तरेस व दक्षिणेस पसरलेला होता. त्याने जिंकलेल्या पंजाब मथुरा वगैरे भारतीय प्रदेशावर आपला राज्यपाल नियुक्त केला. खोतान आणि काश्गरचे राजे त्याला शरण आले. अशाप्रकारे विमकॅडफिसस याने प्रतिष्ठा प्राप्त केली होती,

विमकॅडफिसस याने आपल्या नावापूढे महाराज, राजाधिराज व सर्व लोकेश्वर (पृथ्वीचा राजा) या

पदव्या धारण केल्या होत्या असे त्याच्या नाण्यांवरून दिसते. हा शिवाचा उपासक असून त्याच्या नाण्यांवर

शिवाच्या मूर्ती आढळतात.

कनिष्काचे उततराधिकारी –

कनिष्काच्या मृत्यनंतर इ.स. 102 मध्ये कुशाण साम्राज्याच्या सिंहासनावर वासिष्क आरूढ झाला.

कुशाण साम्राज्याचे पतन प्रारंभ झाल्यामुळे मथुरा व सभोवतालचा प्रदेश आणि वायव्य भारत एवढेच साम्राज्य शिल्लक राहिले होते दृपाचवा हुविष्क इ.स. 106 ते 138 वशिष्कानंतर हुविष्क सत्ताधिश झाला. मथुरा प्रदेश वायव्य प्रांत व पूर्व अफगाणिस्तानात सुवर्णनाणी व इतर नाणी सापडली आहेत. कुशाण काळात एकाचवेळी

दोन राजे राज्य करीत असल्याचे आपणास दिसून येते. हुविष्क व दुसरा कनिष्क एकाचवेळी राज्य करीत असल्याचे दिसते. वासुदेव प्रथम याचा काळ इ.स. 145 पासून 176 च्या दरम्यान असल्याचे दिसून येते. हा राजा वैव धर्माचा अनुयायी होता. त्याच्या काळात धार्मिक क्षेत्रात उन्नती झाली. वासुदेव प्रथम याने इ.स. 176 पर्यंत राज्य केले. त्यानंतर कुशाण साम्राज्याचा अस्त झाला.

सम्राट कनिष्क प्रथम –

कनिष्क हा सर्वश्रेष्ठ कुशाण झ सम्राट होता. त्याने अनेक प्रदेश जिंकून कुशाण साम्राज्याला जोडले होते. काश्मीरचा प्रदेश व सिंधू प्रांत कनिष्काने जिंकून घेतला. पाटलीपूत्र येथूनच

अश्वघोष या बौद्ध पंडितास कनिष्काने सोबत आणले होते. कनिष्काने पश्चिमेकडील पार्शियाच्या राजाचा

पराभव केला. कनिष्काने चिनी राजकुमारीशी विवाह करण्याचा प्रस्ताव चिनी सम्राट हो-ती याच्या सेनापती पान-चा-ओ याच्याकडे केला. परंतु पान-चा-ओ सेन. पतीला वाटले कि हा आपल्या सम्राटाचा अपमान आहे. त्यामुळे त्याने कनिष्काच्या दूतास कैद केले. कनिष्काने 70000 सैन्य घोडेस्वार पा-ओ-चा पराभव

करण्यासाठी पामीरजवळ पाठवून दिले. परंतू कनिष्काचा पराभव झाला दृ काही कालावधी लोटताच

कनिष्काने चीनवर हल्ला केला. व चिनी राजाचा पराभव करून करमूक्त केलच परंतू काशगत, यारकंद व खोतान हे प्रदेशही जिंकून घेतले.

कनिष्काचे प्रशासन—

कुशाण घराण्यातील कनिष्क हा कुशल प्रशासक होता. प्रशासनाच्या सोयीसाठी त्याने साम्राज्याचे अनेक प्रांतात विभाजन केले व त्याचा कारभार पाहण्यासाठी क्षत्रपाची नियुक्ती केली. सारनाथ येथील आलेखावरून कनिष्काच्या क्षत्रप पद्धतीची माहिती मिळते. मथुरा आणि बनारसमध्ये महाक्षत्रप खर पल्लान आणि क्षत्रप वनस्पर शासन करत होते. गुजरात, माळवा, आणि काठियावाड येथील शहरात वंशीय शक क्षत्रप भुमक याची नियुक्ती कनिष्कानेच केली होती. साम्राज्यातील दूरच्या प्रांताचे शासन

क्षत्रप पाहत असत.

धार्मिक धोरण—

कनिष्काने जी नाणी काढली आहेत. त्या नाण्यांवर ग्रीक , इराणी ,हिंदू आणि बौद्ध देवदेवतांच्या प्रतिमा असल्याचा दिसून येतात. यावरून असे समजते की कनिष्क सर्व धर्मांना समान मानत असावा तो

धार्मिक व सहिष्णुवृत्तीचा होता. कनिष्काने बौद्ध धर्म स्वीकारला अस ला तरी तो शिवाची पूजा करीत असे . कनिष्क हा सर्व धर्मांना समान मानणारा होता. त्याच्या दरबारात अश्वघोष ,सुमित्र व पार्थ हे विद्वान होते. बौद्ध पंडित नागार्जून व आयुर्वेदाचार्य चरक यांना कनिष्काने आश्रय दिला होता.

सांस्कृतिक विकास—

कुशानांनी विदया व कलेला आश्रय दिला. अश्वघोष, वसुमित्र , नागार्जून वगैरे विद्वान कुशान

कनिष्काच्या आश्रयास होते. कुशानकाळात गांधार कलेत बरीच प्रगती झाली होती . कुशाणांची नाणीसुद्धा कलापूर्ण बनत चालली होती. कुशानांच्या मुद्राप्रणालीत ग्रीक ,रोमन व भारतीय मुद्राप्रणालीचा मनोहर संगम दिसून येतो. कुशाणांना भारतीय धर्म आणि संस्कृती चांगली वाटत होती. त्यामुळे कुशाणांनी

देखिल भारतीय धर्म आणि संस्कृतीचा स्वीकार केल्याचे दिसून येते.

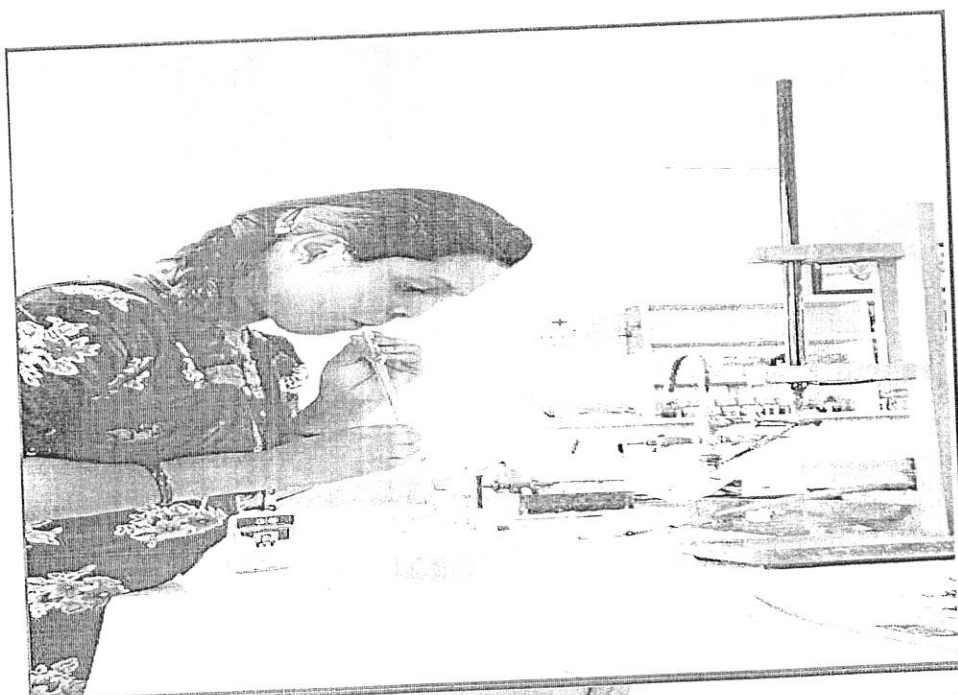
संदर्भ सूची

अ. क्र	लेखकांचे नाव	पुस्तकांचे नाव
1)	डॉ. अनिल कठारे	प्राचीन भारताचा इतिहास व संस्कृती
2)	प्रा. मा.म. देशमुख	प्राचीन भारताचा इतिहास
3)	प्रा. य.ना. कदम	समग्र भारताचा इतिहास
4)	गायधनी राहूकर	प्राचीन भारताचा सांस्कृतिक इतिहास

Shri VijaysinhaYadav College, Peth Vadgaon
Department of Chemistry
B. Sc. III Students Project list 2022-23

Sr No.	Name of Student	Name of Project	Name Of Guide
1.	Rajnandini Vinod Mohite Pallavi Ashok Patil Shrutika Shrirang Pharane	Manufacture of Bio-plastic from Corn starch	Dr. C. B. Mane
2.	Sanika Pratap Suryavanshi Asavari Dattatrya Patil	Synthesis of Wintergreen oil	Dr. C. B. Mane
3.	Manika Dhanyakumar Patil Sushmita Tanaji Patil Pranali Prakash Mali	Determination of Vit. C concentration by Titration	Dr. C. B. Mane
4.	Neha Jaysing Patil Pranjali Manik Khot Nisharani Vijaykumar Koli	Synthesis of nanoparticles of CuS	Mrs. R. A. Pawar
5.	Rutuja Sonaji Wagh Sanika Sambhaji Patil Shrutika Manik Ingale	Synthesis of Fe ₂ O ₃ from Toner Powder	Dr. C. B. Mane
6	Pooja BabasoKamlakar Manasi Sambhaji Bhopale Tejswini Manik Patil	Synthesis of CeO ₂ nanoparticles	Dr. C. B. Mane
7.	Rohan Ananda Mane Pranav Balaso Chavan Ravindra Dilip Chougule	Bio CNG from Sugar Cane Press-Mud	Dr. C. B. Mane
8.	Omkar Arvind Mali Sameer Ashpak Patel Ganesh LaxmanKhot	Analysis of Cold drinks	Dr. C. B. Mane
9.	Shubhangi Gajanan Mali Muskan Yasin Pinjari Akida Ayub Maner	Physico-chemical Analysis of Water	Mrs. R. A. Pawar
10.	Shivam Maruti Vadangekar Ajit Sharad Kerlekar Pavan Uttam Mane	Analysis of Commercial Soap	Dr. C. B. Mane
11.	Pratik TanajiKadam Pradip Manik Mohite Gourav Gajanan Gavali	Determination of Caffein in Tea Sample	Mrs. R. A. Pawar
12.	Rahul Shankar Patil	Pharamacetical Introduction & Classification of Drugs	Dr. C. B. Mane
13.	Rohit Dashrath Patil Aditya UttamKhot	Analysis of Sand	Dr. C. B. Mane
	Total	35	

Head
 Department of Chemistry
 Sri. Vamsi Krishna Yadav College
 Puthi Madhupur, Dist. Kollam

Roll No. 1334

Exam Seat No.: -----

Shri. Shahu Shikshan Prasarak Seva Mandal Sanchalit

**Shri. Vijaysinha Yadav Arts and Science College,
Peth Vadgaon.**

A

PROJECT REPORT ON

“Synthesis of Nanoparticles of CuS”

**As partial fulfilment of the Degree of
BATCHLER OF SCIENCE
IN CHEMISTRY**

Submitted by

Miss. Neha Jaysing Patil

**Under the Guidance of
Prof. R.A. Pawar**

DEPARTMENT OF CHEMISTRY

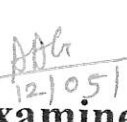

2022 - 2023

CERTIFICATE

This is certify that Miss. Patil Neha Jaysing has successfully completed project work Synthesis of Nanoparticles of CuS at Department of chemistry towards the partial fulfilment for the degree of B.Sc. III Chemistry during 2022-2023.

This report represents the benefit work of the student.

14/05/23 12/05/23 18/5/23
Examiner

Prof. R.A.Pawar

**Project Guide,
Department of Chemistry.**

Prof. R.A. Pawar

Head of Department,

Chemistry.

**Head
Department of Chemistry
Smt. Kausmika Yadav College
Peth Widjanu, Dist. Kolhapur.**

ACKNOWLEDGEMENT

I take this golden opportunity to express my heart ful thanks and deep sense of gratitude to Prof. R.A.Pawar Department of Chemistry. Shri Vijaysinha Yadav College, Peth Vadgaon. Who has been a constant source of encouragement to complete this project work and giving his excellent guidance and suggestion from time to time during course of this work.

I am also thanks to Mrs. R. A. Pawar. HOD, Chemistry of the inspiration, motivation and ever willing help.

Lastly, I would like to thanks all my friends and well wishers for their good will to complete the project work.

Miss. Patil Neha Jaysing.

Place: Peth Vadgaon.

Date: 12/05/23

INDEX

SR. NO.	CONTENT	PAGE NO.
01	Introduction	1-8
02	Material and Method	9-10
03	Antibacterial Activity	11-14
04	X-ray Diffraction Analysis (XRD)	15
05	Result	16
06	Conclusion	17
07	Referemces	18

Introduction

The American physicist and Nobel Prize laureate Richard Feynman introduce the concept of nanotechnology in 1959. Nanotechnology refers to nanotech branch of science and engineering devoted to designing, production and using structure devices and system by manipulating atoms and molecules at Nanoscale. The branch of technology that deals with making structure that are less than 100 nanometers long. Nanotechnology can increase the surface area of a material. This allows more atoms to interact with other materials.

Nanomaterial's are being developed for applications to wide range fields including medicine, drug delivery, electronics, fuel cells, solar cells, food preparation and space exploration.

Shri. Shahu Shikshan Prasarak Seva Mandal, Peth Vadgaon

Shri. Vijaysinha Yadav College

Peth Vadgaon

A

Project Report On

"SYNTHESIS OF Fe_2O_3 FORMATION OF TONER POWDER"

Submitted to

DEPARTMENT OF CHEMISTRY

As a Partial fulfillment of the
Degree of Bachelor of Science in Chemistry

Submitted by
Miss. Shrutika Manik Ingale

Under the Guidance of
Dr. C. B. Mane
Department of Chemistry

Year
2022-2023

Roll No. : 1317

Exam Seat No. : _____

Exam Seat No. : _____

CERTIFICATE

This is to certify that the project report entitled, "Synthesis of Fe_2O_3 Formation of Toner Powder" is being submitted here with as a partial fulfillment of the award of degree of Bachelor of Science in Chemistry under the faculty of science of Shri. Vijaysinha Yadav Arts and science college, Peth Vadgaon is the result of original project work completed by Miss. Shrutika Manik Ingale. Under my supervision and guidance and to the best of my knowledge and belief the work embodied in this project has not formed early the basis for the award of degree of this or any other college.

- Physical
- Inorganic
- Organic

19/05
AAK
13/05/23
82
14/5/05

Examiner

Crane
Dr. Mane C. B.
Project Guide

PR
Prof. Mrs. Pawar R. A.
Head of Department
Head

Shri. Vijaysinha Yadav Arts and Science Department of Chemistry
Peth Vadgaon
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur

INDEX

Chapter No.	Chapter	Page No.
1	Introduction	1-4
2	Experimental Section	5
3	X-ray analysis	6-9
4	Result and Discussion	10
5	Conclusion	11
6	References	12

1. INTRODUCTION

Introduction The past decades have witnessed rapid development of information technology and the huge upsurge of modern office equipment such as a computer, laser printers, electrostatic copiers, fax, Xerox etc. As a consequence of this development, discarding of electrical and electronic waste (e-waste) without the intention of reusing is one of the most emerging global concerns. According to the statistics of 2017, the production of e-waste has already reached about 46 and estimated 52.2 Million Metric tonnes of it will be generated in 2021, with an annual growth rate of 3 to 4%. Toner-based printing equipment especially toner cartridges and toner powders are essential printing material have been widely used in office and printing industry. For better image resolution, microparticles of Fe_2O_3 and SiO_2 along with Carbon, Styrene-acrylate copolymer are added to toner powder. Magnetic Fe_2O_3 particles used as charge control and adsorbing agent on the surface of the photosensitive drum, known as a triboelectrification agent, and SiO_2 particles employed to prevent the toner powder from clumping. [Considering the limited lifespan of toner cartridge and powders fall into the end of life stage which is one of the key sources of e-waste. Notably, a major amount of residual toner powder improperly dumped into the soil. Subsequently, the traditional method of disposal of waste toner powder via land filling not only pollutes the soil but also a serious threat to the environment. Hence, sustainable recycling of waste toner powder can be considered as a great opportunity for conservation and protection of the environment.

For this reason, recycling of a huge amount of waste toner powder into valuable ferrous material via simple, large-scale and low-cost alternative route is quite essential. These extensive studies suggest the new way for the synthesis of magnetic Fe_2O_3 using waste toner powder and the resultant Fe_2O_3 has not been used for the photocatalysis.

SHRI VIJAYSINHA YADAV COLLEGE,

PETH VADGAON

DEPARTMENT OF CHEMISTRY

Activities Year – 2022-23

CERTIFICATE

This is to certify that Department of Chemistry Conducted Project Works in B. Sc. courses on various topics during the academic year 2022-23 at B. Sc. III, Semester V & VI. 35 students completed and submitted successfully their project work to the college as per the guidelines issued by Shivaji University, Kolhapur.

Head,

Department of Chemistry

Head
Department of Chemistry
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur

SHRI VIJAYSINHA YADAV COLLEGE, PETH VADGAON

Dept. of Zoology

2022-23 B. Sc. III - List of Field Projects

Students of B. Sc. III have completed following projects as per the syllabus of B. Sc. III prescribed by Shivaji University, Kolhapur. They were supervised by the faculty of department mentioned against them.

Sr. No.	Roll No.	Name of the Student	Name of Project	Name of Guide
1	1360 1354	Sayyad Jinat Shafik Mahabari Sujana Ayub	Study of Butterflies from Pethvadgaon	Dr. R. H. Atigre
2	1351 1355 1350	Chavan Priti Dattatray Maner Amina Naushad Babar Mayuri Hindurao	Assessment of water quality from Lotic and Lentic water bodies	Dr. A. S. Pawar
3	1356 1361	Momin Zinat Shakil Shaikh Heena Ahmad	Study on Life cycle of some economic important insect pests and their management from Peth Vadgaon region	Dr. S. V. Maske
4	1358 1352 1353	Patil Bapurao Tukaram Kamble Rajit Ravindra Kumbhar Omkar Anil	Murrah and Pandharpuri Buffalo farm - A Comparative study of expenses and income	Dr. R. H. Atigre
5	1359 1357	Sankpal Yogita Jagannath Patil Rajlaxmi Rajendra	Qualitative analysis of zooplanktons from Vishnu Lake, Talsande	Dr. S. V. Maske

Dr. Rajaram Hindurao Atigre
Head
Department of Zoology
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur

SHRI VIJAYSINHA YADAV COLLEGE, PETH VADGAON

Department of Zoology

Activities Year - 2022-23

CERTIFICATE

This is to certify that Department of Zoology Conducted Project Works in Practical course on various topics during the academic year **2022-23** at B. Sc. III. **Total 12 Students** successfully completed and submitted their project works to the college as per the guidelines issued by Shivaji University, Kolhapur.

Dr. Rajaram Hindurao Atigre
Head
Department of Zoology
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur

**"STUDY ON LIFE CYCLE OF SOME ECONOMIC
IMPORTANT INSECT PESTS AND THEIR MANAGEMENT
FROM PETH VADGAON REGION"**

A Project Report Submitted To

SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR

For the partial fulfillment of

Bachelors Degree In

ZOOLOGY

By

sr. No.	Name of Student	Roll No. Exam No.
1.	Miss. Zinat Shakil Momin	1356 , 33857
2.	Miss. Heena Ahmad Shaikh	1361 , 33862

DEPARTMENT OF ZOOLOGY

SHRI VIJAYSINHA YADAV COLLEGE, PETH VADGAON

DIST.KOLHAPUR

2022-2023

CERTIFICATE

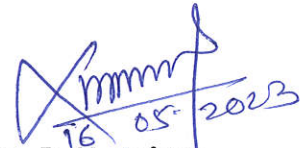
This is to certify that the project report entitled "Study On Life Cycle Of Some Economic Important Insect Pests And Their Management From Peth Vadgaon Region" submitted to the Shivaji university, Kolhapur, in partial fulfillment of the requirement for the award of the degree of Bachelor of Science in Zoology, is a record of original research work done by **Miss. Heena Ahmad Shaikh** and **Miss. Zinat Shakil Momin** under our supervision and guidance and the project report has not formed the basis for the award of any Degree/Diploma/ Associate ship/ Fellowship or other similar titled to any candidate in any University.

Place: Peth Vadgaon

Date: 16/05/2023

Dr. R. H. Atigre

Guide

Dr. R. H. Atigre

Head
Head of Department
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur

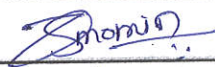

Examiner 1:

Examiner 2:

DECLARATION

We hereby declare that the present work in the form of project report entitle, "Study On Life Cycle Of Some Economic Important Insect Pests And Their Management From Peth Vadgaon Region". is an original work carried out by us under the guidance of Dr. R. H. Atigre. We also declare that this project report has not formed the basis for the award of any Degree/Diploma/ Associate ship/ Fellowship or other similar titled to any candidate in any University

Sr. No	Name of student	Sign.
1.	Miss. Zinat Shakil Momin	
2.	Miss. Heena Ahmad Sheikh	

Place: Peth Vadgaon

Date: 16/05/2023.

ACKNOWLEDGMENT

We consider ourselves very fortunate to have worked under the inspiring guidance of **Dr. R. H. Atigre** who introduced us to this modern area of research. They allowed us the freedom and independence to pursue my own research ideas. Without his intellectual contribution this project would have been impossible to complete. They shared advice and editorial comments freely; and their broad perspective on the field of animal behavior has enriched my education. Their suggestions greatly improved my research, and their patience and understanding helped me through a busy last semester. Words are inadequate to express our thanks towards them.

We are also thankful to our principal, **Dr. V. R. Chavan**, for providing all the facilities to carry out this work. I am also thankful to **Dr. S. V. Maske** and **Dr. A. S. Pawar** for their support and guidance in the completion of the project. I am also thankful to **Shri Anil Ghabak**, Lab. Attendant for his all time help during the completion of the project. Our whole hearted thanks are also due to all those who have directly or indirectly contributed to the successful completion of this work.

ABSTRACT

The present investigation was aimed to record and to study life cycle of some economically important agricultural and store grain pests. From present study, total 5 economically important pests like *Papilio demoleus* (Swallow tailed citrus butterfly); *Helicoverpa armigera* (Cotton bollworm); *Spodoptera litura* (Tobacco cutworm); *Callosobruchus chinensis* (Pulse beetle) and *Corcyra cephalonica* (Rice meal moth) were identified and studied their life cycles. The period of lifecycles is variable among all these pests during study period. The biocontrol methods for these pests practiced in study area are also observed and included in this article.

KEY WORDS: Insect pests, life cycles, pest management, biocontrol.

INTRODUCTION

When an insect causes harm to humans, animals, crops or their properties then they are referred to as insect pests. In farming, if insect causes damage to a crop that is sufficient to reduce the yield and the quality of the harvested product which is unacceptable to the farmers then they are classified under insect pests.

Insect pests cause enormous loss through direct (causes damage directly to the harvested product) and indirect (as vectors of plant diseases) invasion on various plant parts. They cause significant damage to agricultural crops, agricultural products intended for human foods or animal feeds too. In addition to direct losses caused by insects to plant systems, fruits, and seeds, these biotic agents cause indirect losses because they leave important contaminants such as body parts or exoskeletons, insect eggs, and off-odours to the products.

There are more than six million species of insect although only 20-30% of these are important pests for major crops. The key for the proper insect pest management is to understand their biology and behaviour, the kinds of damage they do, and proper pest management which uses natural resources, protects the environment, and maximizes output in a sustainable way. The present study is a small effort for the same.

The history of pest management had led us to the current concept of integrated pest management (IPM). According to Smith and Reynolds, 1966 IPM has been defined as a "pest management system that in the context of the associated

environment and population dynamics of the pest species, utilizes as suitable techniques and methods in as compatible a manner as possible, and maintains the pest population levels below those causing economic injury".

The first description of cultural controls was seen in the China and Yemen where the predatory ants were released in citrus grooves to control caterpillars and beetles. It was Linnaeus who first noted in 1752 that 'every insect has its predator which follows and destroys it'.

At first Chemical insecticides came to prominence as it gives persistence, low cost, virtually no plant damage, broad-spectrum activity and low acute mammalian toxicity. Due to this other methods of pest management lost their significance with success achieved with these impressive chemicals and hence the use of more biologically oriented approaches declined dramatically in 1914 and 1950s. This growing environmental concern, combined with the philosophy of integrated control provided opening for the more environmentally friendly approaches.

CAUSES OF PEST OUTBREAK:

Pests have been a chronic problem in agriculture since the beginning. It is said that today's serious pest problems are the direct consequence of actions taken to improve crop production. The causes of pest outbreak are as follows,

1. If concentration of a single plant species in agriculture is larger and more extensive monoculture.
2. High yielding crop cultivators provide improved conditions for pest colonization, spread and growth.

3. Reduction of natural enemies around crops.
4. Reduction in the interval between plantings of the same crop or overlap of crops (provides continuous resource to pests).
5. Accelerated movements of plant material around the world also increase the movement of pests as in the absence of their normal natural enemy complex or of environmental constraints.

OBJECTIVES:

- To study some economically important insect pests.
- To study life cycle (Biology) of these insect pests.
- To study the control measures for these pests.

MATERIAL AND METHOD

The pests are collected from different locations from Vadgaon and adjoining areas. The host plants are recorded for reference during identification. The pests are collected in any stage of the life cycle. The eggs and larvae are collected then they reared in the laboratory till the adult stage. The adults are identified using insect identification key and Google. The photographs were taken at each time. The surveys are conducted to study biocontrol methods.

Study Area :

Udgaon Temple

श्री भैरवनाथ
टेंपल

Udgaon

वाठार

तार्फ

उडगांव

Bhendavade

भेंडवडे

Udgaon

शेगाव

BHENDWADE

भेंडवडे

SR HOTEL ,
LATAWADE

ASHVANT
NAGAR

यशवंत नगर

Latwade

लाटवडे

Bhadole

भादोले

Savarde

सावर्दे

Minche

मिंचे

Latwade Rd

Tasgaon Rd

Hotel 7/12
Google

Peth Vadgaon

पेठ वडगांव

Adarsh Gurukul

Academy

Tasgaon

RESULTS AND DISCUSSIONS

We studied 5 major insect pests causing problems in Peth Vadgaon region. These pests are,

1. Papilio demoleus (Swallow tail citrus butterfly)
2. Helicoverpa armigera (Cotton bollworm)
3. Spodoptera litura (Tobacco cutworm)
4. Callosobruchus chinensis (Pulse beetle)
5. Corcyra cephalonica (Rice meal moth)

1. Papilio demoleus **(Swallow Tail Citrus Butterfly)**

Kingdom: Animalia (multicellular, capable of locomotion)

Phylum: Arthropoda (jointed appendages)

Class: Insecta (three pairs of legs and two pairs of wings)

Order: Lepidoptera (presence of scales on body and wings)

Family: Papilionidae

Genus: Papilio

Species: P. demoleus

Distribution: -

The lime butterfly is an economic pest on many cultivated citrus species in India, Pakistan, Iraq, and the Middle East.

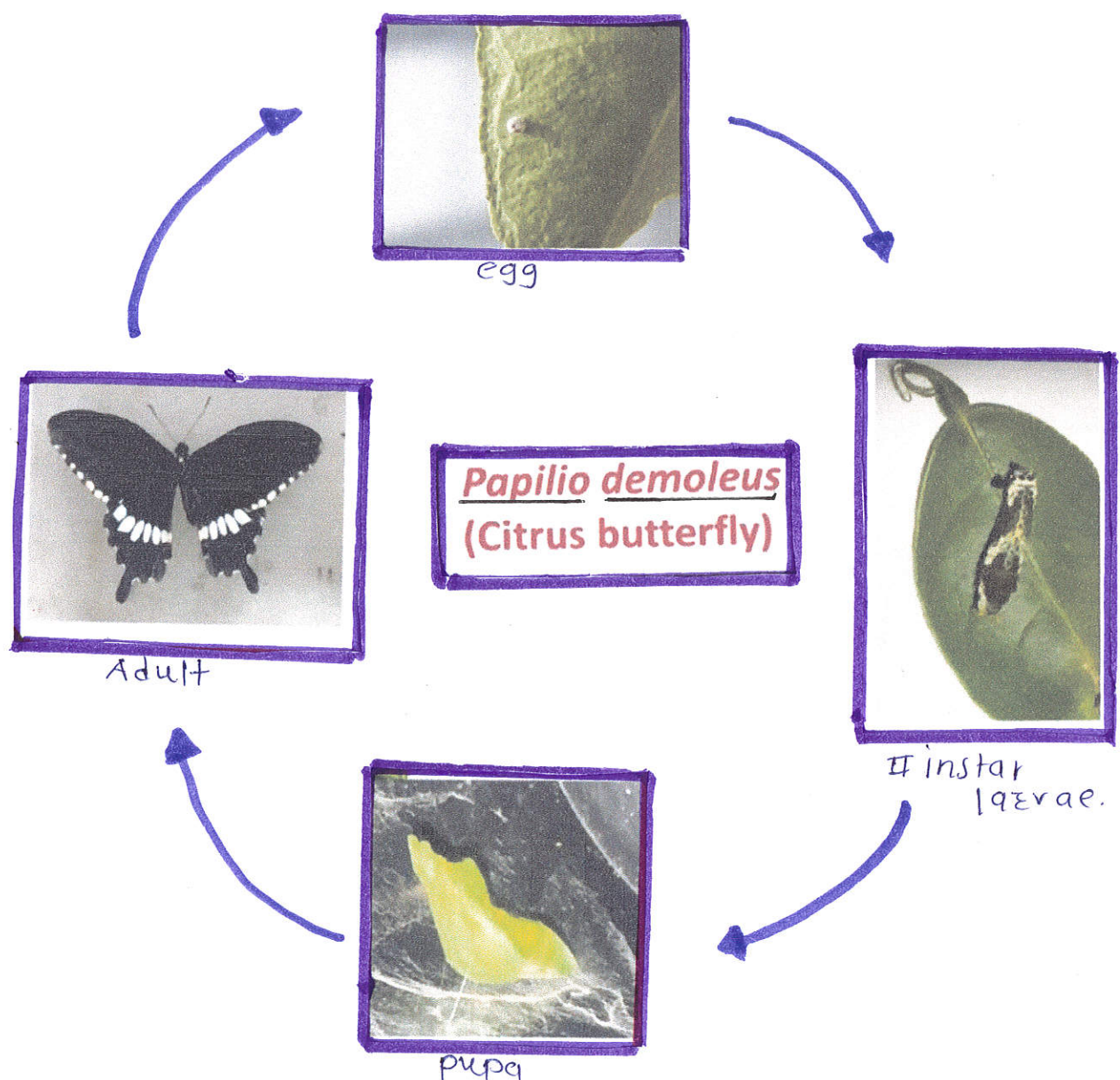
Papilio demoleus is a common and wide spread butterfly. It is also called as citrus or lime butterfly due its host plant. It belongs to order Lepidoptera under family Papilionidae. Its common host plants are all lime plants of citrus group causing very severe damage and have been reported all over India.

BIOLOGY:

Citrus butterflies are found throughout the year. Female lays eggs singly or in cluster on the inner surface of young leaf of citrus plant. These eggs are greenish white in colour and

become grey before hatching. The eggs hatch within 5-6 days and young larva comes out. The larva looks like the dropping of birds until the 4th instar.

Its larval period lasts for 10-12 days. After the fifth instar the larva becomes green and undergoes pupation. The pupal period lasts for about 12-14 days and the adult emerges after its pupation showing complete metamorphosis. Only the larval stage which feeds on the fresh young leaves causes severe damage to the citrus plants.

2. Helicoverpa armigera **(Cotton Boll Worm)**

Kingdom: Animalia (multicellular, capable of locomotion)

Phylum: Arthropoda (jointed appendages)

Class: Insecta (three pairs of legs and two pairs of wings)

Order: Lepidoptera (presence of scales on body and wings)

Super family: Noctuoidea

Family: Noctuidae

Genus: Helicoverpa

Species: H. armigera

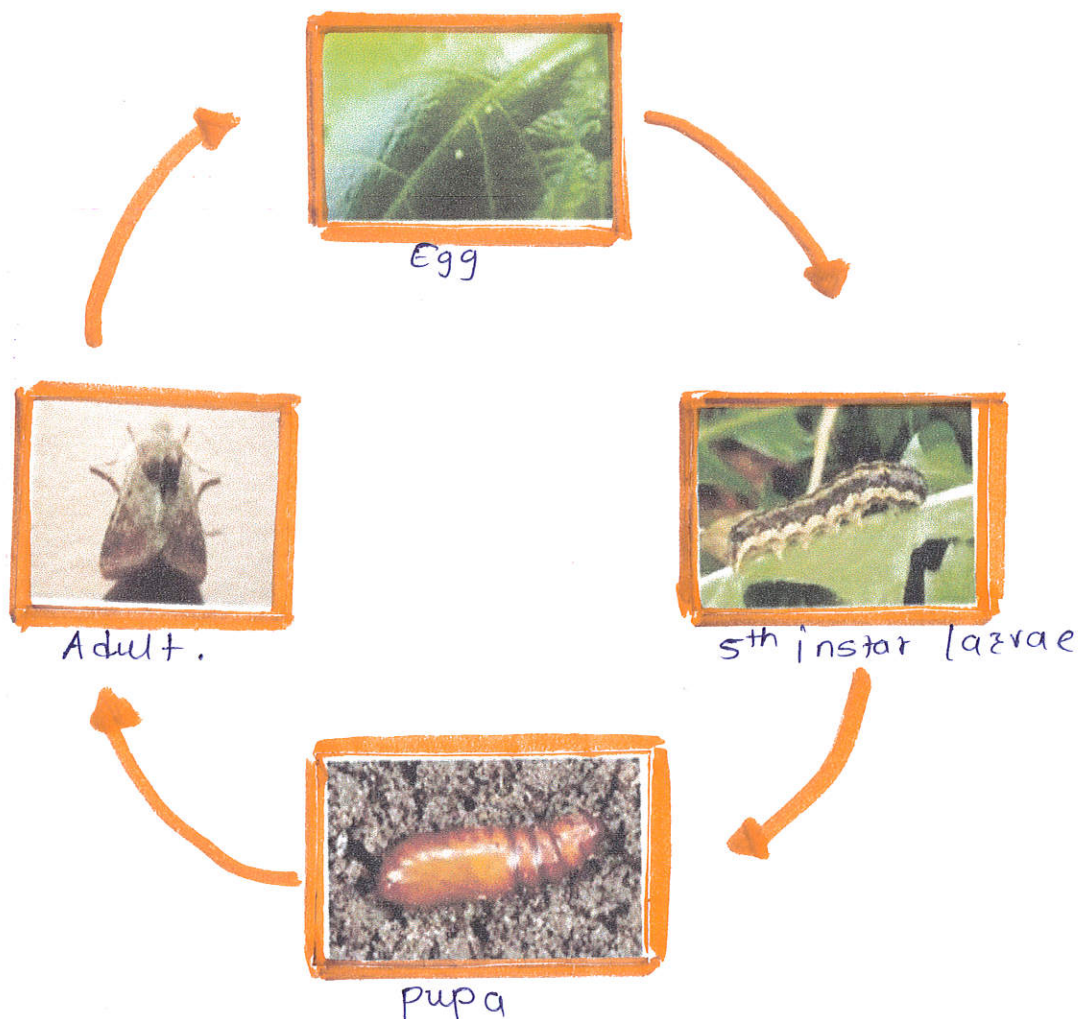
Distribution:-

This species comprises two sub-species: *Helicoverpa armigera armigera* is native and widespread in central and southern Europe, temperate Asia and Africa; *Helicoverpa armigera conferta* is native to Australia, and Oceania.

Cotton bollworm is a cosmopolitan and the most economically important pest in agriculture. It comes under order Lepidoptera under family Noctuidae. It infest nearly 200 species of crops so is called as polyphagous insect pest. The common host plants are tomato, sweet corn, cotton, gram, pea, etc.

BIOLOGY:

Cotton bollworm shows complete metamorphosis. The female lays yellowish eggs singly on the leaves which become brown before hatching. The eggs hatch within 4-5 days. The larva is pale green in colour showing five instar stages before pupating. It is about 25 - 28 days long. Its pupation takes place in a soil for 15 days before emergence of adult. In favourable condition the life cycle of cotton bollworm can be completed within a month. Here the larval stage is the most destructive as they are voracious feeders.

***Helicoverpa armigera* (Cotton bollworm)**

3. Spodoptera litura **(Tobacco Cutworm)**

Kingdom: Animalia (multicellular, capable of locomotion)

Phylum: Arthropoda (jointed appendages)

Class: Insecta (three pairs of legs and two pairs of wings)

Order: Lepidoptera (presence of scales on body and wings)

Super family: Noctuoidea

Family: Noctuidae

Genus: Spodoptera

Species: S. litura

Distribution:-

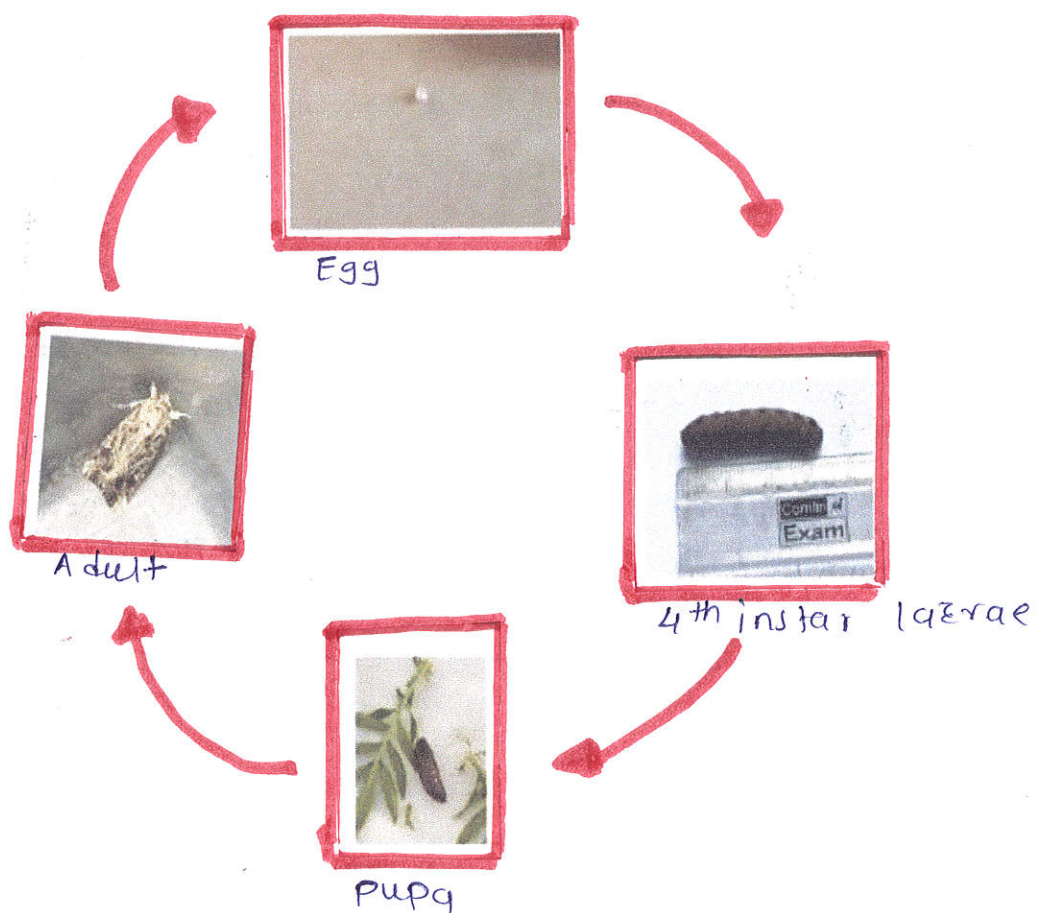
The countries with the most widespread population of *S. litura* include but are not limited to China, Indonesia, India, Japan, and Malaysia.

Tobacco cutworm is polyphagous. It comes under order Lepidoptera under family Noctuidae. Its host plant range is about 112 species among which tobacco, cotton, soybeans, cabbage, beat, chickpea, etc are common hosts.

BIOLOGY:

Tobacco cutworm shows complete metamorphosis. The female lays yellowish orange coloured eggs on the leaves. The eggs hatch within 3-4 days after laying. The larval period lasts for 20-22 days. After six instars its pupation takes place within soil for 10-12 days. The adult is patterned with dark grey and brown colour. The larval stage is the most destructive as they are voracious feeders.

***Spodoptera litura* (Tobacco cutworm)**

4. Callosobruchus chinensis **(Pulse Beetle)**

Kingdom: Animalia (multicellular, capable of locomotion)

Phylum: Arthropoda (jointed appendages)

Class: Insecta (three pairs of legs and two pairs of wings)

Order: Coleoptera (pair of elytra present)

Family: Chrysomelidae

Genus: Callosobruchus

Species: C. chinensis

Distribution:-

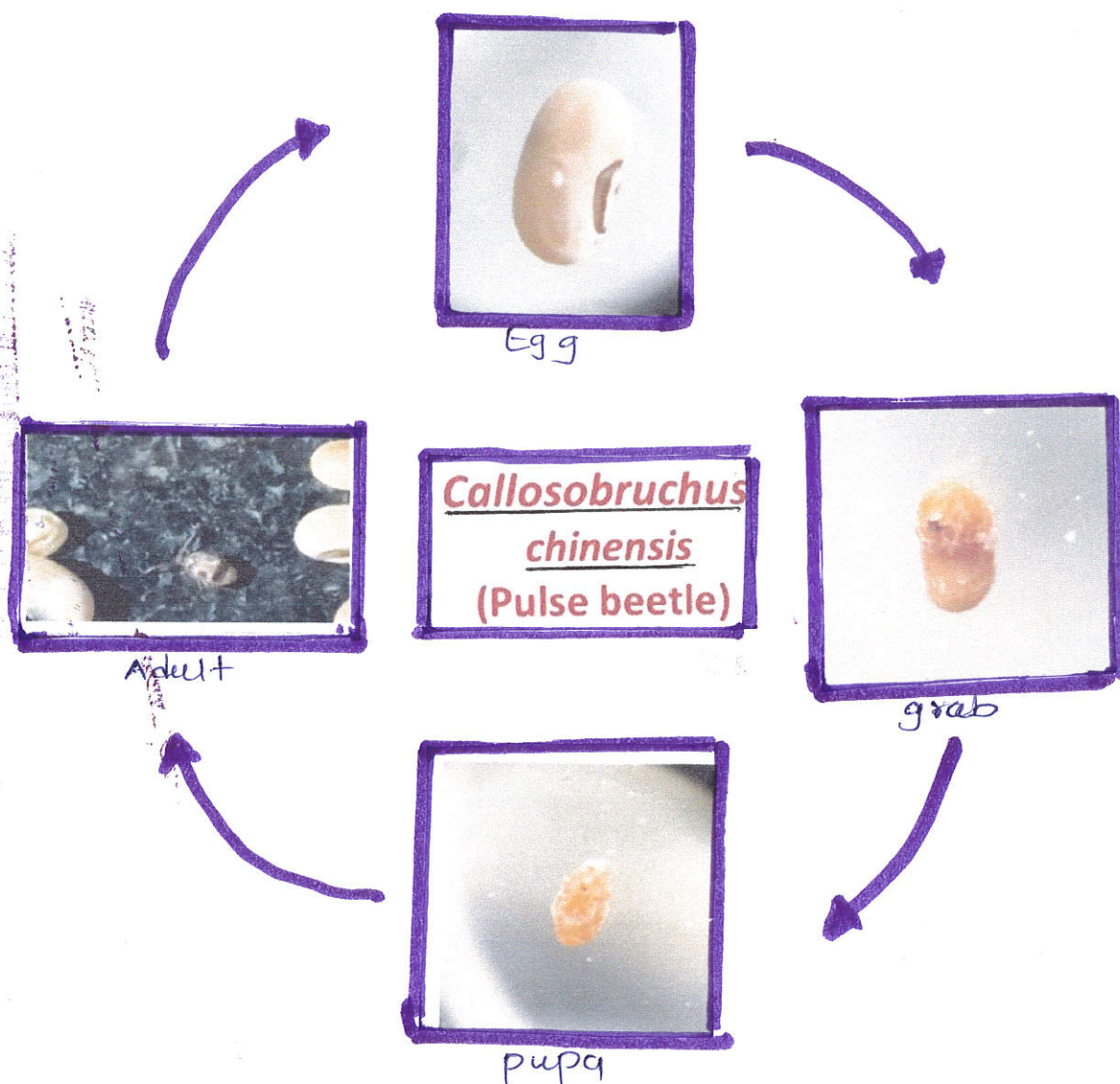
The beetle's natural ranges are in the tropics and subtropics of Asia, and their population has grown extensively since the cultivation and distribution of legumes.

They reach the height of egg production and legume infestation in July–August.

Pulse beetle is one of the most damaging stored grain insect pest. It belongs to order Coleoptera under family Chrysomelidae. Chickpea, black eyed peas, pigeon pea and cow pea, etc. are the common host plants.

BIOLOGY:

Female glue its eggs singly on the grain by secretion of ovipositor. The eggs are white in colour and hatch within 5-6 days. The grub is brown in colour. The grub bores through the seed and feeds itself on the kernel of the seed. Its larval period lasts for about 20 days. It undergoes pupation within a seed for about 6-7 days before becoming an adult. Grub is the most destructive stage in its whole life cycle.

5. Corcyra cephalonica **(Rice Meal Moth)**

Kingdom: Animalia (multicellular, capable of locomotion)

Phylum: Arthropoda (jointed appendages)

Class: Insecta (three pairs of legs and two pairs of wings)

Order: Lepidoptera (presence of scales on body and wings)

Family: Pyralidae

Genus: Corcyra

Species: C. cephalonica

Distribution:-

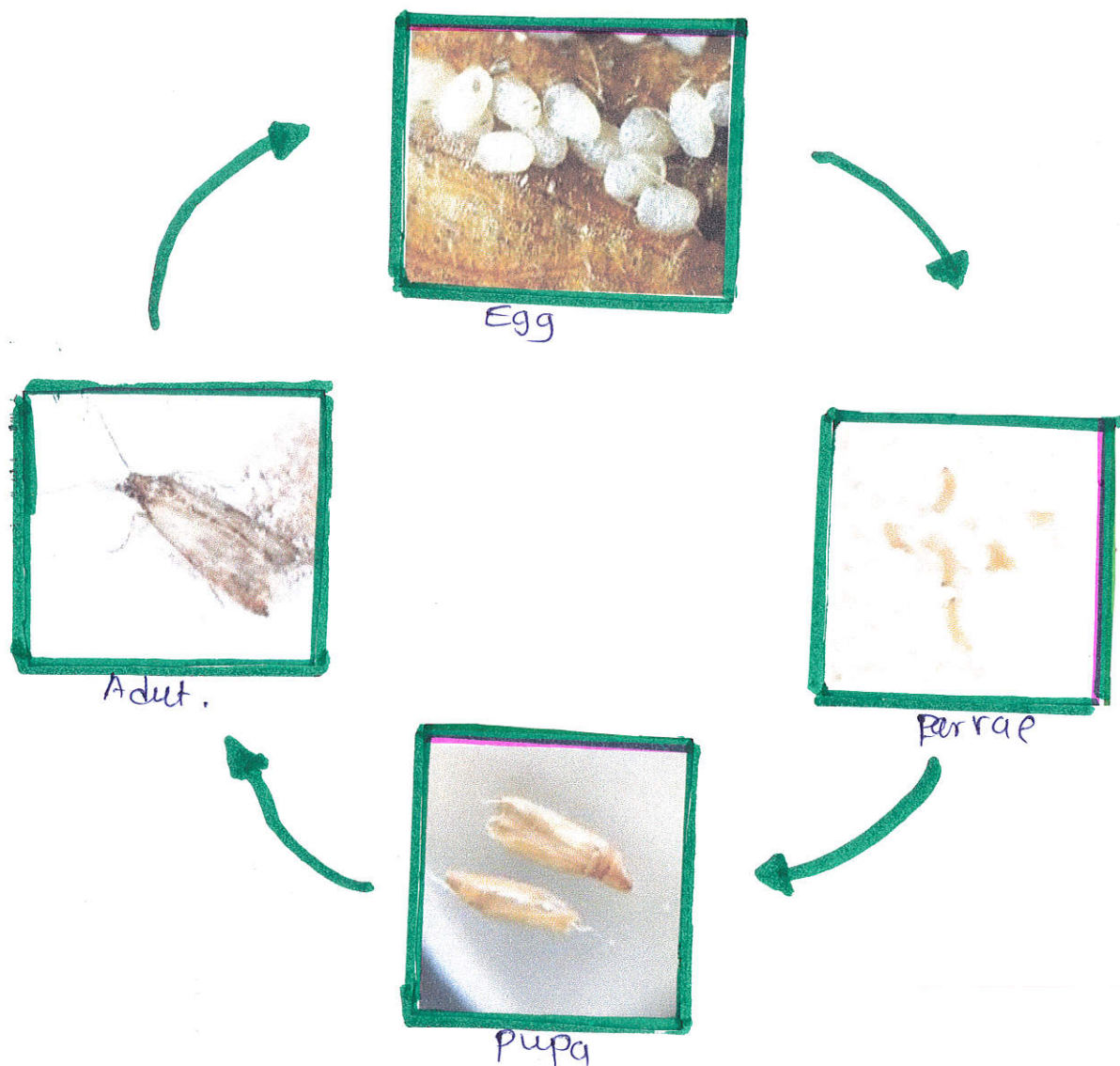
Rice moth is the most common stored grain insect pest found all over the world i.e. Cosmopolitan in habitat. It comes under order Lepidoptera under family Pyralidae. Rice, jowar, oil seeds, nuts, dry fruits, and grain flour are the common hosts.

BIOLOGY:

It shows complete metamorphosis. Female lays 100-200 white eggs. The larvae feed on the grains forming dense webbing by spinning threads. It undergoes pupation for about 10-12 days. The adult is non-feeding and lives only for a week.

Only the larval stage is destructive. Their life cycle completes within a month. The few moths can lead to full blown infestation if left unattended.

***Corcyra cephalonica* (Rice meal moth)**

INSECT CONTROL

Most people think that insects are pestiferous creatures and should be destroyed at all cost. But few people know the exact nature of damage they do. Even fewer people know the many acts of insects that are indispensable to man. Unfortunately, beneficial acts performed by insects are far outweighed by the tremendous amount of damage done by them.

Insect control in broad sense implies everything that makes life hard for insects, tends to kill them and prevents their increase or spread. In order to maximize food production, it is important to protect crops from insects. Therefore, to prevent the damage to agricultural, horticultural and forest products, and to protect the health of man and his domestic animals, insect control is crucial.

There are two methods of insect control namely,

1. Chemical Control Methods
2. Biological Control Methods

1. CHEMICAL CONTROL METHODS

Killing insects by using insecticides is called chemical control. It is the most extensively used method at present.

- **Contact poisons:**

These constitute those toxicants which kills the insects on coming in direct contact with them.

a) DDT (Dichlorodiphenyltrichloroethane)

b) BHC (Hexachlorobenzene)

These chemicals are most commonly used by local farmers. If they are used in small amount they are beneficial but hazardous in large doses. It can cause diseases like diabetes, Alzheimer, asthma, Parkinson's disease and number of cancers in human beings.

2.BIOCONTROL METHODS FOR PEST MANAGEMENT:

Biological control or biocontrol is a method of controlling pest by using other organisms and environmentally beneficial methods. Here the pests are controlled by ordinary farm practices in appropriate time so that the insects are eliminated or reduced. Some of the methods are:

1. Oencytrus sp. Is the parasitoid of the eggs of citrus butterfly and Bracon hebetor (minute wasp) is the parasitoid of larva of citrus butterfly.

2. Bracon hebetor (minute wasp) is the key parasitoid or the most common polyphagous larval ecto- parasitoid. It paralysis moving larvae by injecting paralytic Venom and then it oviposits its number of eggs near the paralyzed host.

3. For the vegetable insect pests, the deep ploughing of farm during April - May will facilitate the exposure of the pupae to high temperature and thus destroy them.

4. Sowing of castor 15 days before near the main crop of the field attracts female for laying eggs. After 15 days the eggs laid leaves are removed.

5. To create jaggery barn baits by mixing jaggery, rice barn and insecticide in water and kept placed to place in the farm. This will attract insects and kill them.

6. Spraying of 1-2% Neem Seed Kernel Suspension (NSKS) on 3-4 weeks old crop. This reduces the number of insect pests as Neem has insecticidal property.

7. Properly sun dried grains and then storing them in the fumigated room with insect repellent reduces infestation on stored grains.

8. Spraying of insect repellent on stored grain bags also helps in the pest management.

CONCLUSION

We studied life cycle and control measures of these five insect pests:

1. Papilio demoleus (Swallow tail citrus butterfly)
2. Helicoverpa armigera (Cotton bollworm)
3. Spodoptera litura (Tobacco cutworm)
4. Callosobruchus chinensis (Pulse beetle)
5. Corcyra cephalonica (Rice meal moth)

The life cycle of each insect pest was completed in following days:

INSECT PESTS	DAYS
1. Papilio demoleus	32
2. Helicoverpa armigera	45
3. Spodoptera litura	38
4. Callosobruchus chinensis	32
5. Corcyra cephalonica	28

These are the pests of following different crop plants:

INSECT PESTS	HOST PLANTS
1. Papilio demoleus	All lime plants of citrus group
2. Helicoverpa armigera	Tomato, sweat corn, gram, pea, etc.
3. Spodoptera litura	Tobacco, marigold, cotton and cabbage, soybeans, beet, etc.
4. Callosobruchus chinensis	Chickpea, pigeon pea, cow pea, black eyed peas, etc.
5. Corcyra cephalonica	Rice, jowar, nuts, dry fruits, grains, oil seeds, grain flour, etc.

These Pests can be controlled with following control measures:

1. Chemical Control:	a) DDT
	b) BHC
2. Biological Control:	a) Parasitoid
	c) Neem Seed Kernel Suspension
	d) Sun dried method
	e) Use of insect repellent on grain bags
	f) Jaggery Barn Baits

REFERENCES

Dal-Bello G, Padin S, Lopez-lastra C, Fabrizio M. (2001). Laboratory evaluation of chemical biological control of the rice weevil (*Sitophilus oryzae* L.) in stored grains. J. Stored Prod. Res. 2001; 37(1):77-84. 26.

Farid Asif Shaheen, Muhammad Waseem Akram, Muhammad Aamir Rashid, Muhammad Nadeem, Muhammad Saeed, Mureed Husain and Khalid Mehmood (2016). Biological control of pulse beetle *Callosobruchus chinensis* L. (Bruchidae: Coleoptera) in stored chickpea grains using entomopathogenic fungus *Beauveria bassiana* Balsamo Journal of Entomology and Zoology Studies 2016; 4(4): 1076-1083

Garcia-Lara S. and S.O. Serna Saldivar, (2016). Insect pests. Encyclopedia of food and health. 432-436.

Golnaz Balipour, Ahmad Reza Ommani (2014). Biological control of *Helicoverpa armigera* (*Heliothis armigera*) (Hübner) in tomato farms of Ahwaz township by Braconidae. International Journal of Biosciences Vol. 5, No. 12, p. 433-438.

Roy HE, Cottrell TE. (2008). Forgotten natural enemies: interactions between coccinellids and insect-parasitic fungi. Eur. J Entomol. 2008; 105:391-398.

Shivaji University, Kolhapur

RESEARCH SENSITIZATION SCHEME FOR COLLEGE STUDENTS

Application for the Financial Support to Research Project

(To be submitted to the Lead College)

Department of Mathematics 2022-2023

Head
Department of Mathematics
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

Shivaji University, Kolhapur

RESEARCH SENSITIZATION SCHEME FOR COLLEGE STUDENTS

Application for the Financial Support to Research Project

(To be submitted to the Lead College)

Department of Mathematics 2022-2023

1	Name of the College/Institute	Shri. Vijaysinha Yadav College, Peth Vadgaon, Dist: Kolhapur.
2	Name of the students	I) Sufiya Tamboli II) Avantika Patil III) Sakshi Patil IV) Monika Patil
S	Title of the Project	A STUDY OF HYPERFUNCTIONS ON SADIK TRANSFORM AND ITS APPLICATIONS
4	Area of research Project/subject	Integral Transforms
5	Details of the research project	
	I) Problems and its importance	Attached on the separate pages
	II) Objectives	
	III) Methodology	
	IV) Projected output	
	V) Financial requirements (up to Rs 10000/-)	I) Books on Integral Transforms 4000
		II) Research Paper Journals 3000
		III) Contingence (Printing, Xerox, Stationary etc) 3000/-
	Total	Rs. 10000/-
6	Any other information, if any	Attached on separate page(s)

Name and sign of students

I) Sufiya Tamboli

II) Avantika Patil

III) Sakshi Patil

IV) Monika Patil

Name and sign of the Project Advisor

Mr. D.B. Patil

1] Title of the Research Project:

A STUDY OF HYPERFUNCTIONS ON SADIK TRANSFORM AND ITS APPLICATIONS

2] Introduction

Theory of integral transform has been proved its immense applicability in various fields of sciences, engineering and technology, a lot of work has been done on classical integral transform theory and also they have defined for various spaces of generalized functions like dirac distributions, Boehemians, pseudoquotients etc. Since, hyper functions introduced by the Japanese physicist Mikio Sato are also generalized functions, therefore extension of integral transform on the spaces of hyper functions is felicitated the applicability of integral transform in wider range. An attempt has been done on the Laplace and The Fourier transforms for hyper functions. As the Sadik transform is the unification of all the integral transforms of exponential type kernels, hence the study of the Sadik transform on the spaces of hyper functions will play a significant role in the area of application of generalized functions. There are several differential equations which are solvable in the space of generalized functions using integral transforms. Therefore, it is essential to develop systematic theory of integral transforms of generalized functions. Our main focus will be to develop a systematic theory of the Sadik transform on the space of hyper functions and to check its applicability in the theory of Integral equations.

2] Hyperfunctions:

Some generalized functions and their integral transform of one variable are studied in approach by Japanese mathematician Mikio Sato. The term Hyperfunctions that Sato has given to his generalization is some time used to denote generalized function on the approach of distribution. Sato's approach uses classical function theory to generalize the notion of function of real variable. Sato's way of introducing concept of generalized function is less abstract. A book of, Isac Imai, Applied Hyperfunctions Theory explains and applies Satos Hyperfunctions in concrete ,but non trivial way , and there by reveals there computational power . The objectives of research work are to offer and introduction to Sadik transform of Hyperfunctions and application to integral equation which are useful to applied mathematician, physicists, engineers and economists.

3] Integral Transforms:

The concept of an integral transform originated from the celebrated Fourier integral formula. The importance of the integral transform is that they provide powerful operational methods for solving initial value problems and initial-boundary value problems for linear differential and integral equations. In fact, one of the main impulses for developing the operational calculus of integral transforms was the study of differential and integral equations arising in applied mathematics, mathematical physics and engineering science; it was in this setting that integral transforms raised and achieved their early successes.

Integral transforms have been popularly used for solving many problems in different disciplines and al the applied sciences for two centuries. Integral

transforms have many mathematical and physical applications; their use is still predominant in advanced research. The beauty of the integral transforms technique is that the critical problems convert into a simple one. The operational calculus of integral transforms is applied to integral equations, difference equations, fractional integrals and fractional derivatives, summation of infinite series, evaluation of definite integrals, and problems of probability and statistics.

Operational calculus essentially involves the replacement of functions under study by the other functions called transforms, which are obtained from the original function through the Laplace transformation. A rigorous foundation for operational calculus was provided with the aid of Laplace integral transform. The research work deals with the study of integral transform analytically and attempts to develop their operational calculus and study of the development of some new operational properties by considering different domains of integral transform.

Several forms of integral transform and one can obtain from the other by a transformation of the coordinates and the functions. The choice of the integral transform depends on the structure of the equation and on the geometry of the domain under consideration. Suppose that there exists a known function $K(p, t)$ of two variables p and t that $\int_a^b K(p, t)f(t)dt = F(p)$ is convergent. Then $F(p)$ is called the integral transforms of the function $f(t)$ by the function, which is called the kernel of the transform. Here, the variable p is a parameter, which is real or complex. Different forms of kernels will generate a different form of transforms. In the integral transform, there are different types of kernels, but most popular kernel is of the exponential type. The most popular integral

transform with exponential type is the Laplace transform. By changing the kernel, different mathematicians developed different types of the integral transform. Recently, a new integral transform called Sadik transform has been introduced by Prof. Sadikali Shaikh in 2018. The beauty of the Sadik transform is that many of the transforms are the particular cases of this transform.

4] An overview of the relevant Literature:

In the book of Mitsuo Morimoto [9] the details about Sato's Hyperfunctions is given, I found Isac Imai book Applied Hyperfunctions Theory [10] explain Hyperfunctions concrete. Khosravi M. Pseudoquotients [8] in his research has proved Applications of Fourier transform. Urs Graf in his book, Introducing to Hyperfunctions and Their Integral Transform [6] defined Hyperfunctions their transform and some applications. Shaikh Sadikali Latif and M.S.Choudhary. Operational calculus of Extended Sumudu Transform [5] have studied calculus of Sumudu Transform. Shaikh Sadikali Latif in his research papers some applications of the Integral Transform for partial differential equations [4]. Recently Sadikali Latif Shaikh [1] has introduced a new integral transform Sadik transform: which is generalization of all other integral transform

5] Aims and Objectives:

1. To study the recent developments in Hyperfunctions.
2. To study some new integral transforms analytically.
3. To develop a suitable space of Hyperfunctions for the Sadik transform.
4. To study applications of generalized Sadik Transform to integral equations

6] Methodology and Techniques:

These methodologies and techniques can be used to study the objectives, which we are proposed in this synopsis.

1. Theory of generalized functions and Hyperfunctions
2. Complex Analysis
3. Integral Transforms
4. Integral Equations
5. Integral Transform Theory

7] The tentative chapter scheme of the proposed research work

1. Introduction of the Sadik Transform and Hyperfunctions.
2. Operational Calculus of Sadik Transform in Hyperfunctions spaces.
3. Theorems on Generalized Sadik Transform.
4. Applications.

8] The expected outcomes of the research:

In the work of new transform introduced by Sadikali Shaikh and related research papers using Sadikali Transform elementary and analytical properties are verified. We hopefully expect the following outcomes:

1. Successfulness of Sadik transforms of Hyperfunctions.
2. Verification of results of Sadik transforms of Hyperfunctions to other transforms
3. Importance and scope of Sadik transform of Hyperfunctions.
4. Application of Sadik transform of Hyperfunctions.

9] References:

- [1] Sadikali Latif Shaikh, "Introducing a new integral transform: Sadik transform" American International journal of research in science, technology, engineering and mathematics, 22(1), March-May 2018, pp (100-102)
- [2] Shaikh Sadikali Latif, Sadik transform in Control theory, Int.J.Innovative Sci.and ResearchTech., 3(5), 2018.pp (396-398)
- [3] Sadikali Latif Shaikh, "Sadik transform in control theory" International journal of innovative and research technology, Vol.3, issue5, May 2018, pp (396-398)
- [4] Shaikh Sadikali Latif, "Some applications of the Integral Transform for partial differential equations, Math.J.Interdiscip.Sci" 7(1), 2-18, pp (45-49)
- [5] Shaikh Sadikali Latif and M.S.Choudhary.Operational calculus of Extended Sumudu Transform, International Journal of Math.Sci.and Engg.Appls, 5(153-164) (2011)

- [6] Urs Graf, "Introducing to Hyperfunctions and Their Integral Transform" 2010 Birkhauser/Springer Basel AG, Part of Springer Science +Business Media, Germany.
- [7] Dragu Atanasiu and Dennis Nemezer, Extending the Laplace transforms, the mathematics Student, 77(1-40)(2008)
- [8] Khosravi M. Pseudoquotients Constructions, Applications and Their Fourier transform, Doctoral Thesis, Uni. Central Florida, Oriando (2008)
- [9] Mitsuo Morimoto, "An Introduction to Sato's Hyperfunctions", American Mathematical Society Volume 129, Providence, Rhode Island 1993.
- [10] Isac Imai, "Applied Hyperfunctions Theory", Kluwer Academic Publ., New York, 1992.

Name and sign of students

Name and sign of the Project Advisor

I) Sufiya Tamboli

II) Avantika Patil

III) Sakshi Patil

Mr. D.B. Patil

IV) Monika Patil

SHRI VIJAYSINHA YADAV COLLEGE, PETHVADGAON

STUDENTS PROJECTS 2022-2023

Department of Mathematics

Roll Number	Name	Title of Project	Guide	Remark
1411	Bhise Samrudhi P.	Linear Algebra	Miss. S.S.Patil	Good
1412	Lad Sakshi D.	Fractional Calculus	Miss. S.S.Patil	Good
1413	Pathan Aman A.	Graph Theory With Application	Miss. S.S.Patil	Good
1414	Patil Nagesh D.	Magic Square	Miss. S.S.Patil	Good
1415	Patil Avantika S.	Mathematical Modeling	Mr.D.B.Patil	Good
1416	Patil Monika S.	Beautiful Formulae	Mr.D.B.Patil	Good
1417	Patil Pradnya S.	Harmonic Analysis	Mr.D.B.Patil	Good
1418	Tamboli Sufiya A.	Applications of PDE.	Mr.D.B.Patil	Good

Head
Department of Mathematics
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

Page No.

Date :

Exam Seat No - 33849

Shri. Shahu Shikshan Prasarak Seva Mandal,
Peth Vadgaon Sanchalit

Shri. Vijaysinha Yadav Arts & Science
College Peth Vadgaon

A Project Report On

"APPLICATION OF PARTIAL
DIFFERENTIAL EQUATIONS"

Submitted to,

DEPARTMENT OF
MATHEMATICS

FOR EDUCATIONAL USE

ABS

Exam Seat No-

• CERTIFICATE •

This is to certify that the project report entitled "Application of Partial Differential Equations" is being submitted here with as a partial fulfillment of the award of degree of Bachelor of Science in Mathematics under the Faculty of science of Shri. Vijaysinh Yadav College, Peth Vadgaon is the result of original project work compiled by Miss. Tamboli Sufiya Amjad Under my supervision & guidance & to the best of my knowledge & belief, the matter presented in project report has not been submitted for any other purpose.

Examiner

16/05/23

Miss. Patil S.S

Project Guide,
Department of
Mathematics

Prof. Mr. Patil D. B

Head of
Department.

Date :

Page No.

INDEX

Sr. No.	Chapter	Page No.
1.	Introduction	1 to 2
2.	Existence and uniqueness	3 to 5
3.	Examples	6 to 10
4.	Spherical wave	11 to 12
5.	Laplace Equation in two dimension	12
6.	A typical boundary value problem	13
7.	Initial-boundary value problems	14 to 15
8.	Classification	16 to 19
9.	System of 1st order Equations and Characteristic surface	20 to 22
10.	Analytic method to solve PDEs	23
11.	Method of Characteristics	24 to 26
12.	Method for non-linear Equations	27 to 29
		30

SHRI VIJAYSINHA YADAV COLLEGE,
PETH VADGAON
DEPARTMENT OF COMPUTER SCIENCE
PROJECT LIST
2022-2023

Sr.No	NAME OF STUDENTS	PROJECT NAME	GUIDE NAME
1	Yadav Samruddhi Sambhaji Gaikwad Shravani Rajendra	Online Examination System	Ms. S.M.Mohite
2	Bamane Swati Tanaji Patil Amruta Prakash	Online Guard Hiring System	Mrs. P.S.Patil
3	Bepari Mustakim Madar More Rushikesh krantikumar	Car Rent Service	Ms. S.Y.Bhore
4	Choungale Akanksha Shivaji Patil Akshata Sukumar	Billing System Cloths	Ms. S.M.Mohite
5	Devasthali Pooja Rajendra Momin Safiya Salim	Dental Hospital system	Mrs. P.S.Patil
6	Jadhav Varsha Keshav	Code Book	Ms. S.Y.Bhore
7	Jamadar Payal Zakir Momin Asiya Akil	Online fashion collection	Ms. S.M.Mohite
8	Mahadik Pratik Prasad Musale Ganesh Mahadev	Sidhnath Roadlines Shirol MIDC	Mrs. P.S.Patil
9	Mane Rucha Vijaykumar Salunkhe Rahul Sachin	Hardware store	Ms. S.Y.Bhore
10	Mhavale Vishvnanada Vishvnath Shelake Shraddha Suresh	Mail Clint System	Ms. S.M.Mohite
11	Mohite Kunal Suresh Naikwadi Vedant Sunil	Stock Statements	Mrs. P.S.Patil
12	Patil Priti Ranjit Pendhari Simran Musa	Cake Store	Ms. S.Y.Bhore
13	Patil Sakshi Vijay Naykawadi Rutuja Shashikant	Hospital ESIC Billling	Ms. S.M.Mohite
14	Patil Pratiksha Sunil Mujawar Bushara Yunus	Bazar Administration	Mrs. P.S.Patil
15	Patil snehal Shivaji Ranabhise shree Rakesh	Employee Attendance Management System	Ms. S.Y.Bhore

A
PROJECT REPORT
ON

Bazar Administration

FOR
PERSONAL AND PUBLIC USE

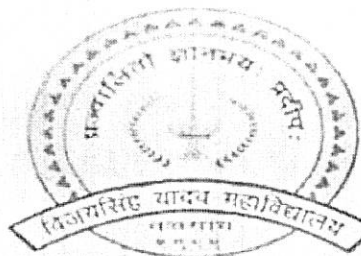
SUBMITTED TO

Shri. Shahu Shikshan Prasarak Seva Mandal Sanchalit
SHRI. VIJAYSINHA YADAV COLLEGE PETH
VADGAON

BY

Miss. Patil Pratiksha Sunil
Miss. Mujawar Bushara Yunus

UNDER THE GUIDANCE OF
Prof. Mrs.P.S.Patil.(M.Sc. Comp.Sci)

DEPARTMENT OF COMPUTER SCIENCE

Year 2022-2023

CERTIFICATE

This is to certify that, _____ and _____
Bachara Yumuk have completed their project work on "Bazar
administration" for Shri. Vijaysinha Yadav College Peth Vadgaon. In
practical fulfillment of the degree course "Bachelor of Computer Science
(B.Sc-III)" during the year 2022-2023 affiliated to Shivaji University,
Kolhapur.

The work has been carried out under my guidance. To best of Knowledge
and brief, the matter present in this project has not been submitted earlier
and is has original work. This project works shows their hard work and
sincere effort.

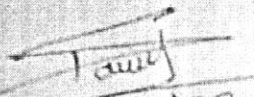
Project Name: " Bazar Administraton"

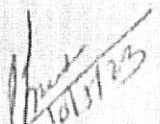
Front End: "C#(.NET)"

Back End: "SQL server"

Date: 11/05/2023

Place: Pethvadgaon

11/05/23
Project Guide

10/5/23
Head
Department of Computer Science,
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.
Head of Department

K10/12/23
Examiner

DECLARATION

We undersigned, hereby declare that the project entitled '*Bazar Administration*' is original work prepared by us under the guidance of Prof. Mrs.P.S.Patil. The empirical findings in this report are based on the data collected by us. The matter presented in this report is not copied from any other source.

We understand that any such copying reliable to be punished in any way that the university authority they fit.

This work is humbly submitted to "Shivaji University Kolhapur" for the award degree of "Bachelor of Science in Computer Science (B.Sc.)" for us.

Thanking you.

Place: Pethvadgaon

Date: 11/05/2023

FaHl..

Miss. Patil Pratiksha Sunil

Mujawar B.Y.

Miss. Mujawar Bushara Yunus

ACKNOWLEDGEMENT

We have great pleasure in the submission of project entitled "Bazar Administration" for "Shri. Vijaysinha Yadav College Peth Vadgaon." In partial fulfillment of the award of bachelor of Computer Science submission to Shivaji University Kolhapur. While submitting this project, we take this opportunity to thank those directly or indirectly related to project work without their active co-operation and guidance it would not completely in time. At the outset, we keep on records our deep sense of attitude towards our project guide outset Prof. Mrs. P.S.Patil, who give guidance right from initial stage of project on offered us several suggestion for developing project in systematic and presentable manner.

We are also thankful to all staff member of Computer Science Department. In the end we express our attitude our friends who inspire us during this work.

Date: 11/05/2023

Place: Pethvadgaon

Patil..

Miss. Patil Pratiksha Sunil

Mujawar B.Y.

Miss. Mujawar Bushara Yunus

11	Mohite Kumar Suresh Nalkawadi Vedant Sunil	Stock Statements	11/11/11
12	Patil Prati Ranjit Pendhari Suman Musa	ESIC Billing	11/11/11
13	Patil Sakshi Vijay Naykawadi Rutuja Shashikant	Bazar Administration	11/11/11
14	Patil Pratiksha Sunil Mujawar Bushara Yunus	Employee Attendance Management System	11/11/11
15	Patil snehal Shivaji Ranabhise shree Rakesh		11/11/11

 Head
 Department of Computer Science
 Smt. Vajaysinha Yadav College
 Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

Sr.No	NAME OF STUDENTS	PROJECT NAME	Sign
1	Yadav Samruddhi Sambhaji Gaikwad Shravani Rajendra	Online Examination System	Yadav Ssh
2	Bamane Swati Tanaji Patil Amruta Prakash	Online Guard Hiring System	Bamane Patil
3	Bepari Mustakim Madar More Rushikesh krantikumar	Car Rent Service	Mustakim More
4	Choungale Akanksha Shivaji Patil Akshata Sukumar	Billing System Cloths	Choungale A.s.Patil
5	Devasthali Pooja Rajendra Momin Safiya Salim	Dental Hospital system	Devasthali Momin
6	Jadhav Varsha Keshav	Code Book	Wm
7	Jamadar Payal Zakir Momin Asiya Akil	Online fashion collection	P.z.Jamadar Asiya
8	Mahadik Pratik Prasad Musale Ganesh Mahadev	Vehicle Management System	P.P.Mahadik Musale
9	Mane Rucha Vijaykumar Salunkhe Rahul Sachin	Hardware store	Rmane Rus
10	Mhavale Vishvnanada Vishvnath	Mail Clint System	(Mv)

REPORTS OF PROJECTS
DEPARTMENT OF COMPUTER SCIENCE 2021-2022

PROJECTS REPORT

All 28 students of B.Sc.III Computer Science selected topics of Computer Science for project. The topics selected by students were good. The all projects were assessed by external examiner at the time of university practical examinations. The list of students and copy of projects with photos is recorded in file.

Miss. Supriya Mohite
Head
Department of Computer Science
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

8.Department projects-

Sr no	Name of Students	Name Of Guide	Title of project	Remark
1	1.Kshitija Nandakumar Ghugare 2.Shreyash Ravindra Shete	Miss. Khushabu S. Mulani	Characterization of Bacteria Isolated from various body parts of white Grub Larvae	
2	1 Kalyani Dipak Yadav 2 Vaishnavi Vijay Chavan	Miss. Khushabu S. Mulani	Microbial Analysis of street food from Peth Vadgaon	

Head
 Department of Microbiology
 Shri. Vijaysinha Yadav College
 Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur

Shri Vijaysinh Yadav Mahavidyalay, Peth Vadgaon

Department of Commerce

General Project 2022-2023

Subject –Fundamental of Entrepreneurship

Sr. No.	Name of The Student	Project Name
1.	Shahida Mullani Renuka Kavade Apsara lad Sanika Mane	Garment Project
2.	Sayali Patil Shivani Patil Radhika Patil Kanchan Patil Monika Patil	Paper Cup and Plates
3.	Vaishnavi Chougule Pranavi Gondhali Dipali Jangam Purva Mhettar Priyanka Patil	Sound System
4..	Sanika Savant Anjali Patil Ankita Baravade Gajal Sanade	Panir Business
5.	Pawan Koli Dhanraj Nalavade Rajat Galange Yuvraj Darveshi Manav More	Masala Business
6.	Sanika Patil Sanika Khairmode Sadiya Maner Sayali Samudre`	Café
7.	Rajeshweri Ingavale Vaishnavi Salunkhe Tajim Sayyad Jivan Pawar	Poultry Farming
8.	Gayatri Shinde Sanika Patil Shreya Patil	Animal Farming (Dairy Farming)

9.	Rutuja Patil Bhagyashri Dhotare Arpita Kumbhar Pooja Kumbhar	Cake Shop
10.	Tejaswini Patil Manjali Ingavale Anjali Patil Ketaki Chougule	Jewelry Business
11.	Vrushali Zirange Shruti Patil Shivani Patil Snehal Bhosale	Ice-Cream Business
12.	Sakshi Jadhav Pornima Karade Vainavi Mane Sanika Mane	Tea Business
13.	Gayatri Patil Mrudula Mane Ankita Mali Prajakta Teli	Pen Business (Stationary)

S. S. S. S.

Head
Department of Commerce
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur

- 2) Monika Sudhir Manoj
- 3) Renuka Chandravadan Kawade
- 4)

Frere
Bhavale

- 1) Vrushali Vijay Zirange.
- 2) Snehal Dipak Bhosale.
- 3) Shruti Shankar Patil.
- 4) Shivani Shankar Patil.

Zirange
SDBhosale
SPatil
Satil

- 1) Nikita bhaskar Patil
- 2) Swapnali Satish Patil
- 3) prerna popat patil
- 4) priyanka Ganesh Gbavale

NPatil
Satil

PraPatil
Phavale

- 1) Monika Yuvraj Patil
- 2) Sayli Maruti Patil
- 3) Shivani Jagnath Patil
- 4) Kanchan Dipak Patil
- 5) Radhika Dhanaji Patil
- 6)

MPatil
SMatil
SPatil
KPatil
RPatil

- 1) Madhura Madhukar Jadhav
- 2) Supriya Dadasaheb Lokare
- 3) Swapnali Sanjay Jadhav
- 4) Pranali Anilush Dongare
- 5) Snehal Sanjay shinde.

nadhav
Lokare
Sachdev
PRam

- 4) Anjali Sanjay Patil
- 3) Manjiri Anil Ingavale
- 1) Tejaswini Tonaji Patil
- 1) Ketaki Niwas Chougule

APatil
MAT
Tras
KNChougule

जीवन बाढासो पवार.

Hupwar.

2) राजेश्वरी रमेश इंगवले.

Mingavale.

3) वैष्णवी अवधुत साळोखे.

V.Saul

4) तजिम शफिक सय्यद.

Tajim.

1) श्रेया आठ्ठासो पाटील

Patil

2) सानिका कुमार पाटील

Sankar

3) गायत्री राजानन शिंदे

Gashinde

4) श्रुती सचिन मगदूम

S.S. Magdum

1) ऋतूजा शहाजी पाटील

Rituj

2) अर्पिता अशोक कुंभार

Akumbhar

3) अनुराधा पांडूरंग पेटकर

Petkar

4) भाव्यश्री विजय धोनेरे

Bhotare

5) पूजा सुनिल कुंभार

P.K.

2) वैष्णवी विजय चौबुले.

Chaugule

3) प्रभावी सुभाष गोंधळी

Gondhal.

4) विपाली विमाली जंगस

Vimangam

5) प्रिंका प्रकाश पाटील.

Patil

6) रुक्मिणी रमेश मेह्ता

P.mhete

1) सानिका सुरेश खेरमोडे

Sankar

सानिका संदीप पाटील

Sankar

सादिया शासिन मणेर

Maner

सायली गणपती समुद्रे

S.S.

1) सानिका संदिप सावंत

S.S.

2) संजली अशोककुमार पाटील

Sankar

3) संकिता अशोक बारवडे

Anar

गायत्री भरविंद पाटील

Patil

राजकुमार तेवरी

Tel

गजानन माळी

Mal

मृदुला अश्विनी माने

Mane

श्री. विजयसिंहा
सुवर्णा सहाय
अनिका सुर्ववंशी

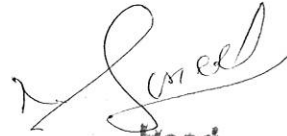
~~Shri. V. S.~~
Aravind

- 1) श्रीमती साधुदास भास्ती
- 2) प्रणामी इतम कांदेकर
- 3) शिवाजी विष्णु शिंदे
- 4) सानिका किशोर पीवार

Usharati
Kandekar
V. Shinde
V. Kulkarni

- 1) सानिका संभाजी भायकवार
- 2) सवित्रा सुजित भागवान
- 3) भायली पिंगु खिलारे
- 4) भायली भाजंदराव भायकवडे

S. Kulkarni
Shirur
Sayale
NAI

Head
Department of Commerce
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

श्री. शाहू शिक्षण प्रसारक सेवा मंडळ,
श्री. विजयसिंह यादव महाविद्यालय, पेठ वडगांव.

उद्योजक अभ्यास
बी कॉम शाखा. २

प्रकल्पाचे नाव :-

पर्यावरणधारिणी पेपर कच आणि प्लेट

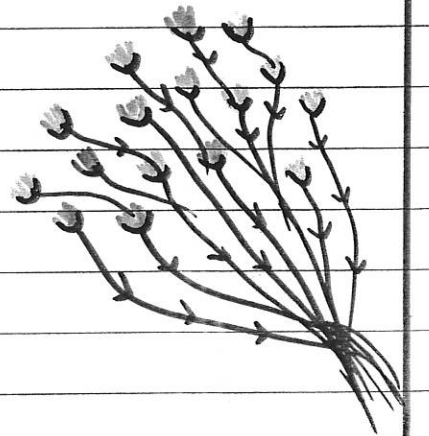

- અભ્યાસક -

અ.નં.	નાવ	રોલ No.
૦૧	મોનિકા યુવરાજ પાટીલ.	1880
૦૨	શિવાની જગન્નાથ પાટીલ.	1874
૦૩	સાયલી મારુતી પાટીલ.	1884
૦૪	કાંચન દિપક પાટીલ.	1864
૦૫	રાધિકા ઘનાજી પાટીલ.	1878

માર્ગદર્શક :- પ્રા. પ. આર. દેસાણુ મેડમ

સન - ૨૦૨૨ - ૨૦૨૩

* अनुक्रमणिका *

अ. क्र	नाव
1	प्रस्तावना
2	
3	जागा
4	उपकरणे व फर्निचर
5	कच्चा माल व इतर खरेदी
6	पेपर कप व प्लेट प्रत्यक्ष निर्मिती.
7	कर्मचारी वर्ग
8	भांडवली गुंतवणूक
9	खेळते भांडवल
10	प्रकृण भांडवल
11	भांडवल उभारणी
12	संभाव्य नफा अनुमान
13	प्रकल्पाची अंमलबजावणी.

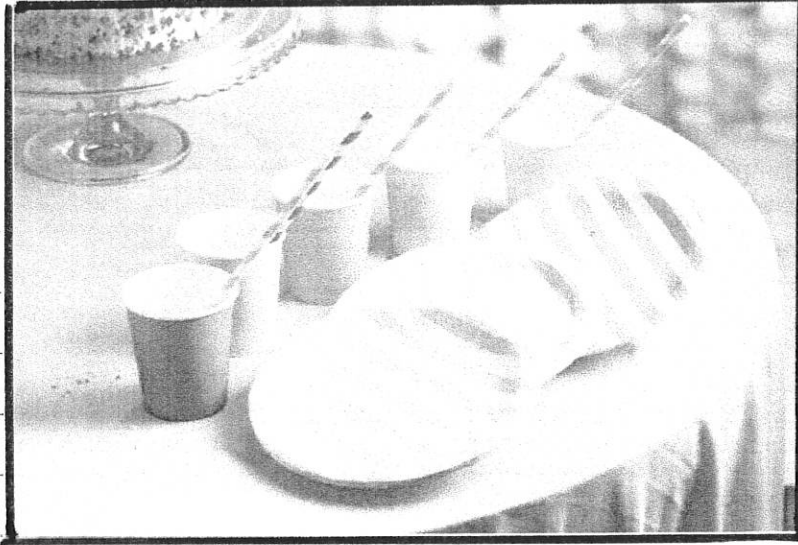
पर्यावरणधारिणी कागदी कप आणि प्लेट

प्रस्तावना :

आजकाल वाढत्या प्रदूषणामुळे प्लॅस्टिक वर बंदी घातली आहे. त्यामुळे सर्वांचा कल कागदापासून बनलेल्या वस्तूंकडे चालला आहे. हीच वेळ आहे आपण पेपर कप व्यवसायाकडे वळण्याची कप बनवणे हे पर्यावरणास अनुकूल व आरोग्यास अनुकूल असल्याने समाजात त्याचे प्रमाण दिवसेंदिवस वाढत आहे. पेपर कप नष्ट केले जाऊ शकतात किंवा इतर उत्पादनांमध्ये पुनर्वापर केले जाऊ शकतात. पण प्लॅस्टिक किंवा काचेचे कप नष्ट करता येत नाहीत. जे पर्यावरण आणि आरोग्यासाठी अत्यंत हानिकारक आहे.

आपण कधी बाहेर फिरायला गेलो तर घरून टिफिन घेऊन गेलो की आपल्याला आरोग्यासाठी पेपर प्लेट लागतात. बाहेर कधी नाश्तासाठी गेलो किंवा लग्नसमारंभ, स्टॉल, पार्टी या ठिकाणी देखील पेपर कप व प्लेट यांचा मोठ्या प्रमाणात वापर होतो. पेपर कप व प्लेट यांच्या मागणीवर ग्राहकांचा कल, नियम आणि पर्यावरणविषयक चिंता यासारख्या घटकांचा प्रभाव पडतो.

पेठवडगाव शहरामध्ये कागदी कप आणि प्लेट उद्योग सुरु करण्यात येईल. या उद्योगनिर्मितीच्या सक्तीवताली 10 ते 15 गावे आहेत. पेठवडगाव शहरामध्ये कागदी कप हा व्यवसाय सुरु नसल्याने आम्ही हा व्यवसाय सुरु करण्याचे ठरवले आणि व्यवसायाचे नाव Patali cup and plate असे देऊन आम्ही बाजारात एक नवीन ब्रँड देखील सुरु केला. आम्ही आमचा माल किरकोळ व छोळक व्यापाऱ्यांना थोड्या दरात देतो. आमचा पेपर कप व प्लेट चा वापर दैनंदिन जीवनशैलीमध्ये चहा, कॉफी, शॉप्स, हॉटेल्स, सुपरमार्केट शैक्षणिक संस्था, खाद्यपदार्थ, कॅन्डिन्स इ. मध्ये होतो. तसेच पेपर कप व प्लेट हा कच्चा माल पुरवठारा व्यवसाय आहे.

पेपर कप disposable असतात. खाण्यायोग्य पेपर पारून बनवतात. हे कप पर्यावरणासाठी तसेच आपल्यासाठी घातक नसतात हे कप थंड किंवा गरम पदार्थ होल्ड करू शकतात. त्यामुळे याची मागणी दिवसेंदिवस वाढत आहे. Online व offline या पद्धतीने IT कंपन्या व कार्यालये आमच्या मालाची मागणी करतात पेपर कप आम्ही शक्यतो होलसेल विकतो. त्यामुळे विकण्याचा त्रास कमी होतो. आम्ही पूर्ण कोकस production वरती करतो. छोट्या-मोठ्या उद्योजकांना भेट देऊन आमच्या product ची माहिती देऊन माल विकतो व यातून नफा थोड्या प्रमाणात मिळवतो.

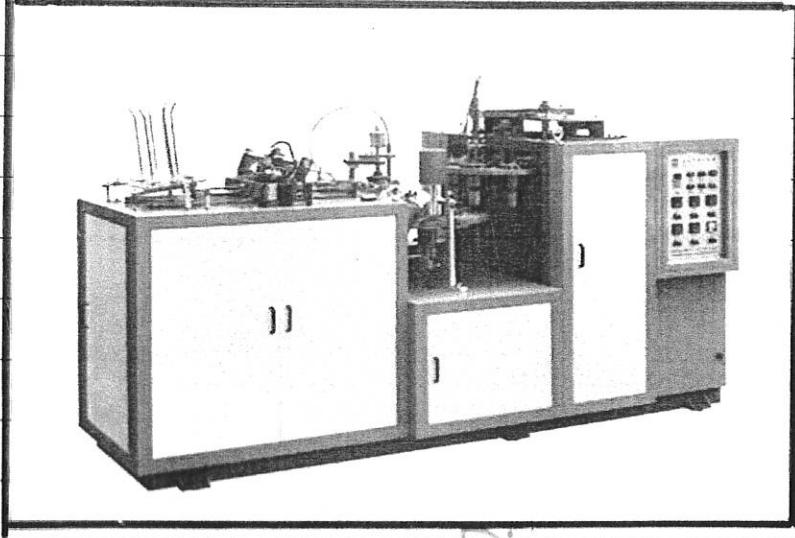

जागा :-

पेपर कप निर्मितीसाठी पेटवडगांव येथे तीन खोल्यांचा एक प्लॉट विकत घेतला आहे. प्लॉट 1800 चौ फुटाचा असून त्यातील एक खोली पेपर प्लेट निर्मितीसाठी, एक खोली साठवणूकीसाठी एक खोली प्रशासकीय कार्यालयासाठी असेल. तसेच हा व्यवसाय आपण धरून सुद्धा करू शकता. या व्यवसायासाठी कोणतीही व्यास जागा असावी असे नाही. परंतु आमचा व्यवसाय हा शहरात एकमेव आहे. त्यामुळे आमच्या जाग्याची आवश्यकता आहे.

आमचे पेपर कप व प्लेट विकण्यासाठी स्वतंत्र असे विपणन कार्यालय आहे. आमचा हा व्यवसाय पेटवडगावातील मुख्य ठिकाण म्हणजे बसस्थानक व स्टॅण्ड या परिसरात आहे. त्यामुळे आजूबाजूचे व्यावसायिक याची सहजपणे खरेदी करतात. आमच्या या जागेत इलेक्ट्रीसिटीची सोय आहे.

सिंगल डायडबल डाय

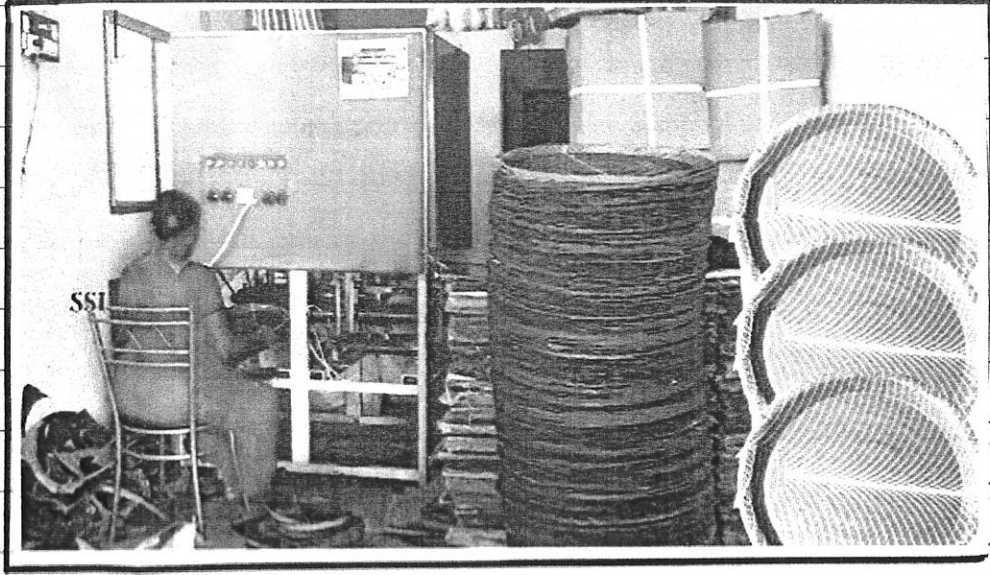
उपकरणे व फर्निचर :-

या व्यवसायासाठी आपल्याला सेमिऑटोमॅटिक किंवा फुल ऑटोमॅटिक मशिनचा वापर करतो या मशिन निवडताना आम्ही युनिटचा विचार करून निवडले आहे. ह्या मशिनच्या किमती १००० पासून ते १०,००० रुपयांपर्यंत आहे. आम्ही यासाठी सिंगल डायडबल डाय मशी मशिनस छेतली आहेत. या मशिनमुळे कपनिर्मिती काम सहजसोपे होते. या मशिनमुळे कामगार वेवढ्याची देखील गरज लागत नाही. भारतामध्ये Paper cup manufacturing ची मशिन देखील आपण विकत घेऊ शकतो. या मशिनची किंमत जवळपास ८,५०,००० असून Paper cup च्या Size आणि Capacity नुसार ते १.५ लाख भुवढा आपल्याला खर्च येऊ शकतो. तसेच प्रशासकीय कार्यालयासाठी टेबल, खुर्चा गरजेच्या आहेत. तसेच आपल्याला विक्री काँट्रर, खुर्ची व लाकडी स्टुल्स ची आवश्यकता आहे.

कच्चा माल व इतर खरेदी:-

पेपर प्लेट व कपसाठी सर्वप्रथम चांगल्या पेपरची आवश्यकता आहे. हा पेपर जेवढा जास्त/उत्तम गुणवत्तेचा तेवढी पेपर प्लेटची मागणी जास्त यामुळे योग्य पेपर निवडणे गरजेचे आहे. पेपर प्लेट तयार करायसाठी आपण सिल्वर पेपरचा देखील वापर करू शकतो. तसेच हे साहित्य आपण ऑनलाईन बेलसेल दुकानातून घेऊ शकतो. यामध्ये भरपूर प्रकारचे व्हरायटीज मिळू शकतात. साहित्य गुणवत्ता आणि किंमत पडताळून आपण सहज खरेदी करू शकतो. पेपर कप व प्लेटसाठी १८ पेपर, बेस शीट, पैकिंग मटेरिअल इ. आवश्यकता असते.

पेपर कप व प्लेट प्रत्यक्ष निर्मिती:- (Manufacturing Process.)

पेपर कप निर्मितीमध्ये प्रत्यक्ष म्हाणजेच मुख्यत्वे तीन टप्पे आहेत.

- ① पहिली म्हाणजे कपला किंवा प्लेटला योग्य आकारात कापून घेणे.
- ② दुसरी स्टेप म्हाणजे कापलेल्या पेपर तुकड्यांना योग्य आकार देणे व बाजूच्या पेपरला आकार आणि त्याला बेस जोडून घेणे.
- ③ तिसऱ्या स्टेपमध्ये कपला गरम करून आकार जोडून घेणे तसेच कपच्या कडेला दुमडून घेणे. ह्या तीन स्टेपनंतर कप बनविणे प्रक्रिया संपते आणि कप किंवा प्लेट हे उकावर उक जमा केले जातात. त्यानंतर ते मापण पॅकिंग करू शकतो. यासाठी मापण मशीनचा किंवा स्वतः प्लेट्स पॅक करू शकतो. यामुळे वेगवेगळ्या इयुनान्समध्ये पॅक करू शकतो. जसे की १०० प्लेटचे पॅक किंवा ९० प्लेटचे पॅक यासाठी मापण पॅकिंग मॅशिन किंवा बॉक्सचा वापर करू शकतो. जर व्यवसाय जास्त मारेल तर पॅकेजिंगसाठी इन्वेस्ट करू शकतो.

कर्मचारी वर्ग :-

पेपर प्लेट व कप व्यवसायासाठी तुम्ही मुदतीसाठी आवश्यक स्टाफ ठेवू शकतो. कप निर्मित मशीनसाठी 2 कामगार नेमण्यात येतील. तसेच वितरण कामासाठी दोन विक्री कामगार तसेच हिशोब-तपासणीसाठी 9 असे एकूण 5 कामगार ठेवण्यात येतील व त्यांना नियोजित मासिक वेतन देण्यात येईल. जसजसे मालाचे खप वाढत जातील तसतसे व्यवसाय वाढवण्यासाठी कामगारांची आवश्यकता लागू शकते. त्यावेळी कामगार वाढवू शकतो. व्यवसायात Production मॅनेजर, एक सेल्ससाठी व्यक्ती, एक स्किलवाला मागील एक स्किल नसलेला कामगार आपण निवडू शकतो. शक्यतो एक मशीनला 2 ते 3 कामगारांची आवश्यकता असेल.

भांडवली गुंतवणूक :-

पेपर कप निर्मितीसाठी यंत्रसामग्री खरेदी करावा लागेल. तेव्हा सदर प्रकल्पाच्या उभारणीसाठी पुढीलप्रमाणे भांडवली गुंतवणूक करण्यात येईल:

मशीनरी	12,00,000
इमारत	40,00,000
विद्युतीकरण	5,00,000
फर्निचर व इतर	1,00,000
साहित्य	
	<u>58,00,000</u>

खेळते भांडवल :-

पेपर कप व प्लेट निर्मितीसाठी खालीलप्रमाणे खेळते भांडवल उभा रावे लागेल:

विद्युत खर्च	2,00,000 (वार्षिक)
कर्मचारी वेतन	20,00,000 (वार्षिक)
कच्चागाल व इतर खरेदी	10,00,000 (वार्षिक)
बँकेचे व्याज	1,00,000
किरकोळ खर्च	4,00,000
	<hr/> 37,00,000

मूळ भांडवल :-

प्रकल्पासाठी स्थिर व खेळते भांडवल मिळून ₹ 95.00 लाख आवश्यक आहे.

स्थिर भांडवल ₹ 58.00 लाख

खेळते भांडवल ₹ 37.00 लाख

₹ 95.00 लाख

भांडवल उभारणी:

प्रकल्पासाठी लागणाऱ्या प्रकृष्ट भांडवलाची उभारणी पुढीलप्रमाणे

(अ) स्वमालकीचे भांडवल	₹ 50,00,000
(ब) विद्यमानूदतीचे कर्ज कि भांडवल	₹ 30,00,000
(क) नव्या मुदतीचे कर्ज कि भांडवल	₹ 15,00,000
	95,00,000

संभाव्य नफा अनुमान प्रकल्पाची अंमलबजावणी:

संभाव्य नफा अनुमान हे प्रकल्पाची अंमलबजावणी शाब्दानंतर तोटापत्रक पेपर कप व प्लेट विक्रीतून मिळणाऱ्या पुढील पाच वर्षांचे नफ्याचे अनुमान पुढीलप्रमाणे आहे.

तपशील वर्ष	2021-22	2022-23	2023-24	2024-25	2025-26
कप व प्लेट विक्री (लाख.रु)	12.00	20.00	25.00	26.00	35.00
निर्मिती खर्च	6.00	10.00	15.00	17.00	20.00
शुद्ध नफा	6.00	10.00	10.00	9.00	15.00

प्रकल्पाची उभाशणी

प्रकल्पाची उभाशणी ही 6 महिन्यात पूर्ण होईल. पेपर कप व प्लेट निर्मितीसाठी मशीन्स ऑर्डर दिल्या असून ते मशीनरी 15 दिवसांत उपलब्ध होतील. साधारणपणे 5 एप्रिल 2023 पर्यंत प्रकल्पाची उभाशणी होईल. व त्यानंतर व्यवसाय हा जून, 2023 पासून प्रत्यक्ष सुरु होईल.

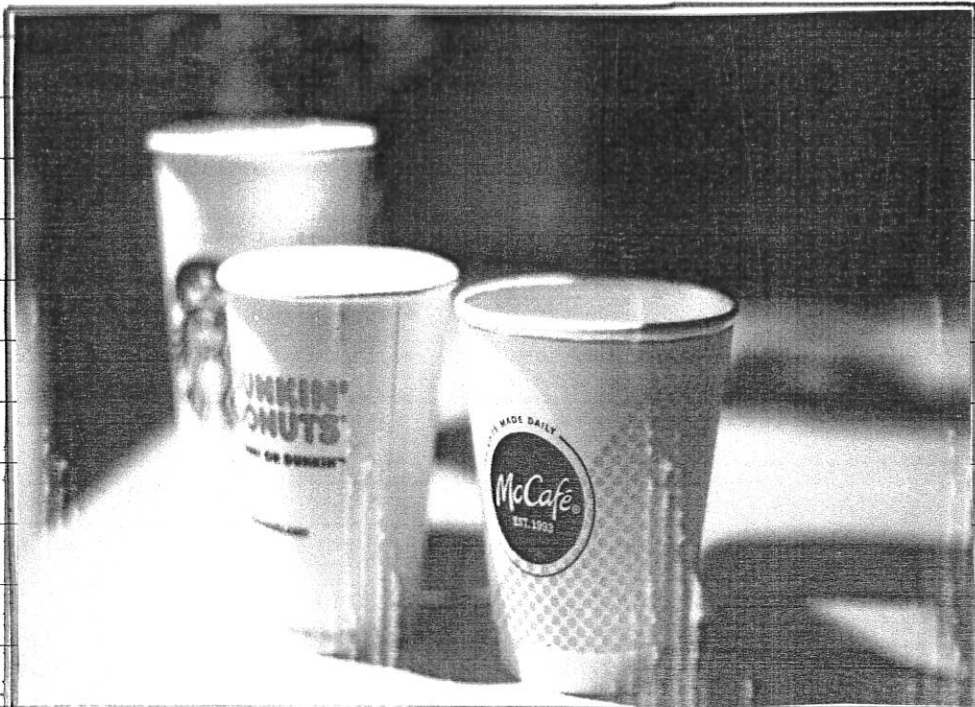
या प्रकल्पाच्या अर्थव्यवस्थेबाबत या क्षेत्रातील तज्ञाची मते घेतल्यात आली असून त्यांच्या मतानुसार आमचा हा प्रकल्प पूर्णपणे वायव्य आहे. त्यामुळे आमचा हा प्रकल्प वेळेत पूर्ण होऊन राशरीपणे वाटचाल करेल, याची मला खात्री आहे.

पैठवडागांव

5 एप्रिल, 2023

सही -

(नाव:)
उद्योजकाची सही

**Shri. Vijaysinha Yadav College,
Peth Vadgaon**

Internship

2022-2023

Shri Vijaysinha Yadav College, Peth Vadgaon

Department of Chemistry

Internship 2022-23

Sr. No.	Name of Student	Achievement
1.	Mr. Rohan Ananda Mane	Successfully Completed Internship at Spectrum Renewable Energy pvt. Ltd.
2.	Mr. Pranav Balaso Chavan	Successfully Completed Internship at Spectrum Renewable Energy pvt. Ltd.
3.	Mr. Ravindra Dilip Chougule	Successfully Completed Internship at Spectrum Renewable Energy pvt. Ltd.

Head

Department of Chemistry
Shri Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur

TO WHOMSOEVER IT MAY CONCERN

CERTIFICATE

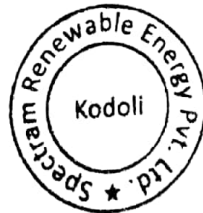
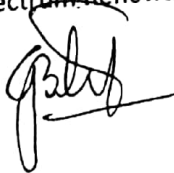
This is to certify that, Mr. Rohan Ananda Mane, Student of Shri. Vijaysinha Yadav Collage, Peth Vadgaon, Maharashtra, has been successfully completed in plant training from 16 Jan 2023 to 23 Jan 2023 In Our plant.

During the training period we found that he is sincere, hard working and punctual.

We wish him every success in future assignment.

This certificate is issued on request of student.

For Spectrum Renewable Energy Pvt. Ltd.

TO WHOMSOEVER IT MAY CONCERN

CERTIFICATE

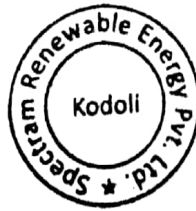
This is to certify that, Mr. Pranav Balaso Chavan, Student of Shri. Vijaysinha Yadav Collage, Peth Vadgaon, Maharashtra, has been successfully completed in plant training from 16 Jan 2023 to 23 Jan 2023 In Our plant.

During the training period we found that he is sincere, hard working and punctual.

We wish him every success in future assignment.

This certificate is issued on request of student.

For Spectrum Renewable Energy Pvt. Ltd.

TO WHOMSOEVER IT MAY CONCERN

CERTIFICATE

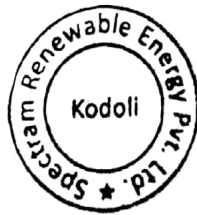
This is to certify that, Mr. Ravindra Dilip Chougule, Student of Shri. Vijaysinha Yadav Collage, Peth Vadgaon, Maharashtra, has been successfully completed in plant training from 16 Jan 2023 to 23 Jan 2023 In Our plant.

During the training period we found that he is sincere, hard working and punctual.

We wish him every success in future assignment.

This certificate is issued on request of student.

For Spectrum Renewable Energy Pvt. Ltd.

Shri. Vijaysinha Yadav College, Peth Vadgaon

Department of Commerce

Field Work /Industrial Visit

Name of Activity: Field Work/Industrial Visit

Date: 24/03/2024

Target Group: B.Com.III Student

Number of Participants: 43

Student Participation List: Attached

Suneel
Head
Department of Commerce
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

Shri. Vijaysinha Yadav College, Peth Vadgaon

Department of Commerce

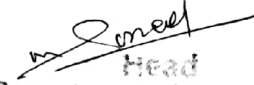
Field Work /Industrial Visit

Student Attendance

Sr.No	Name of the Students
1	MOMIN SAJJAD JABIULLA
2	PATIL PRATIKSHA DAGADU
3	PATIL NIKHIL BAJIRAO
4	ARAB SOFIAY SAMIR
5	PATIL SHUBHAM ANIL
6	MORE GAYATRI RAMESH
7	PATIL SHAILESH JAYSING
8	CHOUGULE SAKSHI SATISH
9	DESHMUKH PRATIKSHA RAJENDRA
10	KAMBLE AKANKSHA SANTOSHKUMAR
11	PATIL SHREYAS DATTATRAY
12	PATIL SANGRAM KRUSHNAT
13	PAKALE RUTUJA GIRISH
14	SUTAR SHITAL GANPATI
15	DESAI ROHAN PRAVIN
16	GHATAKE SHIVANI SHIVAJI
17	PARIT ROHAN AANANDA
18	SAMUDRE UTKARSH RAVAN
19	PATIL RAJWARDHAN YASHWANT
20	MAHADIK SWASTIK PRASAD
21	MAHALDAR MUBIN ALATAF
22	MANER AAMAN AKBAR
23	BHOSALE SAMRUDHI ANKUSH
24	POWAR RUSHIKESH ANIL
25	CHOUGULE SHRAVANI PRASHANT
26	SANGAR ROHIT ARVIND
27	PATIL SHRIJEET SURESH

Sneel
Head
Department of Commerce
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

28	KHARAT SURESH KONDIRAM
29	BAMANE ABHISHEK RAGHUNATH
30	PATIL SHIVARAJ SANJAY
31	MHETRE ANKITA PRAMOD
32	KOLI DIKSHA JAYSING
33	POWAR NEHA SADASHIV
34	RATHOD ANJU JAKKU
35	CHAVAN CHAITANYA UTTAM
36	PATIL PRATHMESH KRUSHNAT
37	CHAVAN AJAYSINGH BABANRAO
38	KAVATHEKAR SAEED KHALIL
39	CHAVAN YASHODIP KHANDERAO
40	BORGAVKAR YADUVIR RAMCHANDRA
41	MORE SHALAKA RAVINDRA
42	PATIL RAJ DILIP
43	PATIL POOJA PANDIT

 Head
 Department of Commerce
 Shri. Vijaya Lakshmi College
 Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur

Estd. : July, 1999

NAAC Accredited - 'B++' (2.83)
Aug. 2016

Shri. Shahu Shikshan Prasarak Seva Mandal, Peth Vadgaon's

PETH VADGAON COLLEGE

PETH VADGAON

Tal. Hatkanangale Dist. Kolhapur (Maharashtra) 416 112 ☎ (0230) 2471599

Affiliated to Shivaji University, Kolhapur

vyadavcollege@rediffmail.com

vyadavcollege@gmail.com

President :

Shri. Gulabrao Pol
I.P.S.

Secretary :

Sou. Vidya Gulabrao Pol
M.A., B.Ed.

Vice President :

Smt. Vijayadevi V. Yadav

Principal :

Dr. Vijaya R. Chavan
M.Sc., Ph.D.

Ref. No. VYMP/

Date : / /202

To,
The General Manager,
Kolhapur Zilla Sahakari Dudh Utpadak Sangh,
M.I.D.C. Gokul Shirgaon,
Kolhapur.

Subject:- Permission to Visit Your Esteemed Organization.

Respected Sir,

Our B.Com. part - III 43 students are interested to visit your institute as a part of their syllabus studies.

I hereby request you to provide permission for our students of B.Com. - III on 21st 24 March 2023 to know more about Milk & Milk processing.

Thanking You,

Yours Faithfully

Dr. Vijaya R. Chavan
Shri. Vijayadevi V. Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.

Received
SPB
18/3/2023

श्री शाहू शिक्षण प्रसारक सेवा मंडळ, संचलित
श्री विजयसिंह यादव महाविद्यालय,
पेठ वडगांव, ता.हातकणंगले, जि. कोल्हापूर

नेक. मानांकन :- A+ (३.४१) (फेब्रुवारी २०२३)

E-mail: vyadavcollege@rediffmail.com

अध्यक्ष : श्री.गुलाबराव पोळ (IPS)

उपाध्यक्षा : श्रीमती विजयादेवी वि.यादव

सचिव :- सौ. विद्या गुलाबराव पोळ

प्राचार्य : डॉ.विजया रविंद्र चव्हाण, Msc, Ph.D.

जावक : व्ही.वाय.एम.पी./

/२०२२-२३/

दिनांक : २१/०३/२०२३

प्रति,

मा. प्राचार्य/मुख्याध्यापक,

डॉ.सायरस पुनावाला इंटरनॅशनल स्कूल,

पेठ वडगाव.

विषय :- अभ्यास भेटी जाणेकरीता वाहन मिळणेबाबत...

महोदय,

उपरोक्त विषयास अनुसरून आमच्या महाविद्यालयातील बी.कॉम भाग - ३ मधील एकूण ५६ विद्यार्थी मंगळवार दि. २४/०३/२०२३ रोजी जिल्हा दुध संघ, गोकूळ शिरगाव व कनेरीमठ या ठिकाणी अभ्यास सहलीकरीता जाणार असून त्याकरीता सकाळी ९.१५ वा. महाविद्यालयामध्ये आम्हाला दोन स्कूल बस उपलब्ध करून देऊन सहकार्य करावे ही विनंती.

कळावे,

Bus Seating - 40 capacity,
2 Bus -

आपली विश्वासू,
२१/३/२०२३.

श्री विजयसिंह यादव महाविद्यालय
पेठ वडगाव

अजिंक्य - वाणिज्य विभाग

विषय - अभ्यास सहजीव परवाना मिळवणे

महोदय,

वरील विषयास अनुसरून खालील

करवारा कारण मिमांसाची आपल्या महाविद्यालयार्थी
वाणिज्य विभागाची सन 2022-23 चा शैक्षणिक
वर्षातील अभ्यास सहजीव विगेलन केले आहे.
त्यासाठी मंजूरी मिळावी, हे विनंती.

सहजीव ठिकाण - कोल्हापूर जिल्हा दुधारी

B.Com
III

दि. 21/08/2023 आणि केली आहे

आपले नम्र

16/8/23

मंजूर

प्र. लंकाय पाटील
महाविद्यालय

16/08/2023

Head
Department of Commerce
Shri. Vijaysinha Yadav College
Peth Vadgaon, Dist. Kolhapur.